

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Kotormán Annamária

Debrecen
2009

**DEBRECENI EGYETEM
AGRÁR- ÉS MŰSZAKI TUDOMÁNYOK CENTRUMA
GAZDÁLKODÁSTUDOMÁNYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI
KAR
SZÁMVITELI ÉS PÉNZÜGYI INTÉZET**

**IHRIG KÁROLY GAZDÁLKODÁS- ÉS
SZERVEZÉSTUDOMÁNYOK
DOKTORI ISKOLA**

Doktori iskola vezető: Dr. Szabó Gábor, a közgazdaságtudomány doktora

**A MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÁSOK
FELSZÁMOLÁSÁHOZ VEZETŐ OKOK
ELEMZÉSE**

Készítette:

Kotormán Annamária

Témavezető:

Dr. Kozma András

professor emeritus, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

**DEBRECEN
2009**

A MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÁSOK FELSZÁMOLÁSÁHOZ VEZETŐ OKOK ELEMZÉSE

Értekezés a doktori (PhD) fokozat megszerzése érdekében
a Gazdálkodás- és szervezéstudományok tudományágban

Írta: Kotormán Annamária, okleveles gazdasági agrármérnök

A doktori szigorlati bizottság:

	név	tud. fok.
elnök:	Dr. Pfau Ernő	professor emeritus, CSc
tagok:	Dr. Bács Zoltán	egyetemi docens, PhD
	Dr. Tóth Pál	ny. egyetemi tanár, CSc

A doktori szigorlat időpontja: 2006. november 16.

Az értekezés bírálói:

név, tud. fok	aláírás
.....
.....

A bíráló bizottság:

név, tud. fok	aláírás
elnök:
titkár:
tagok:
.....
.....
.....
.....

Az értekezés védésének időpontja: 200.....

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉS.....	4
1. SZAKIRODALMI FELDOLGOZÁS	11
1.1 A vállalkozások válsághelyzete	11
1.2 Csődelőrejelzés, csődmodellek	16
1.3 A mezőgazdasági vállalkozások sajátosságai és kockázata.....	18
1.4 A felszámolási eljárás számviteli feladatai	23
2. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	26
2.1 A vizsgálatok anyaga	26
2.2 A vizsgált mutatószámok	29
2.3 Az Altman-féle Z modell	30
2.4 A Springate modell	33
2.5 A kérdőívek feldolgozásának módszere	34
3. A MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÁSOK FELSZÁMOLÁSÁHOZ VEZETŐ OKOK VIZSGÁLATA	37
3.1 A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető okok vizsgálata 17 felszámolt vállalkozás alapján.....	37
3.2 A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető okok vizsgálata kérdőíves felmérés alapján.....	60
4. A FIZETÉSKÉPTELENSÉG ELŐRE JELEZHETŐSÉGÉNEK VIZSGÁLATA	78
4.1 A fizetéseképtelenség előre jelezhetőségének vizsgálata a felszámolást megelőző időszakban mutatószámok alapján	78
4.2 A fizetéseképtelenség előre jelezhetőségének vizsgálata csődmodellek alján	85
5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	96
ÖSSZEFOGLALÁS	104
SUMMARY.....	107
MELLÉKLETEK	110
IRODALOMJEGYZÉK	135
PUBLIKÁCIÓK AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN.....	143
TÁBLÁZATJEGYZÉK	145
ÁBRAJEGYZÉK	146

BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉS

Piacgazdasági körülmények között nélkülözhetetlen a rosszul működő, életképtelen vállalkozások piacról történő kivezetésének jogi szabályozása. A szabályozás módja a világ országaiban különböző, célja azonban mindenhol azonos: az átmenetileg fizetéseképtelen, de tevékenységét hosszabb távon folytatni képes vállalkozások talpra állítása, és a tartósan fizetéseképtelen vállalkozások működésének megszüntetése. A működés- és fizetéseképtelen vállalkozások megszüntetése lehetővé teszi, hogy a tevékenységüket szolgáló eszközök hatékonyan kerüljenek felhasználásra, értékteremtő képességük kihasználásra kerüljön. (CSŐKE, 1993)

Magyarországon a fizetéseképtelenségi eljárásokra vonatkozó előírásokat az 1991. évi XL. törvény a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról (későbbiekben Csődtörvény) tartalmazza. A jogalkotók elsődleges célja az volt, hogy lehetővé tegyék az 1990-es évek elején mutatkozó, a nemzetgazdaságban ekkor már komoly problémát jelentő körbetartozások, a súlyosbodó és egyre gyakoribb likviditási problémák, a gazdálkodó szervezetek tartós fizetéseképtelenségének gyors megszüntetését csőd- és felszámolási eljárások alkalmazásával. (ERDŐS, 2007) A törvény hatálya a gazdálkodó szervezetekre terjed ki. A Csődtörvény értelmében gazdálkodó szervezetnek minősül az állami vállalat, a tröszt, az egyéb állami gazdálkodó szerv, a szövetkezet, a gazdasági társaság, a közhasznú társaság, az egyes jogi személyek vállalata, a leányvállalat, a vízgazdálkodási társulat (a víziközmű-társulat kivételével), az erdőbirtokosság társulat, az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, a magánnyugdíjpénztár, az egyesülés, a sportegyesület és a sportszövetség. (CSŐKE, 1997)

A Csődtörvény alapján a *fizetéseképtelenségi eljárások két formája különböztethető meg*:

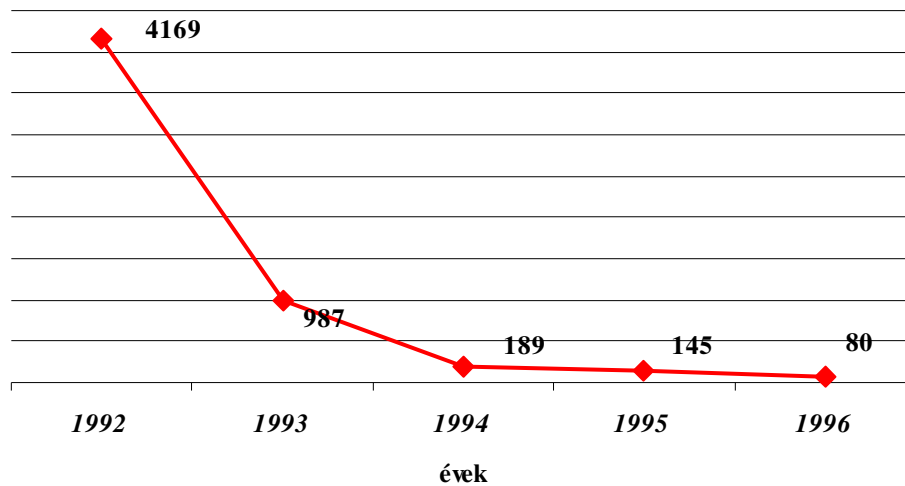
- A *csődeljárás*, melynek során az adós – a csődegyezség megkötése érdekében – fizetési haladékokat kezdeményez, illetve csődegyezség megkötésére tesz kísérletet. (Csődtörvény 1.§ (2))

- A *felszámolási eljárás*, melynek célja, hogy a fizetéseképtelen adós jogutód nélküli megszüntetése során a hitelezők a Csődtörvényben meghatározott módon kielégítést nyerjenek (Csődtörvény 1.§ (3)).

A két eljárás közötti *különbség*, hogy amíg a *csődeljárás célja a fizetési nehézségekkel küzdő vállalkozás talpra állítása*, addig a *felszámolási eljárásé a tartósan fizetéseképtelen vállalkozás jogutód nélküli megszüntetése*.(ERDŐS, 2001)

A törvény hatályba lépésével a törvényalkotók célkitűzései megvalósulni látszottak: a csődbejelentések száma a bevezetés évében, 1992-ben meghaladta a négyezret. (ERDŐS, 2003) Ez leginkább az eladósodott cégek számára átmeneti fizetési haladékot jelentő moratórium lehetőségét igénybe vevők tömegméretű öncsődjei miatt következett be. Az eljárások azonban nem eredményeztek kellő arányban sikeres csödegyezségeket, illetve célirányos reorganizációkat, azok többnyire felszámolásokkal zárultak le. (ERDŐS, 2005)

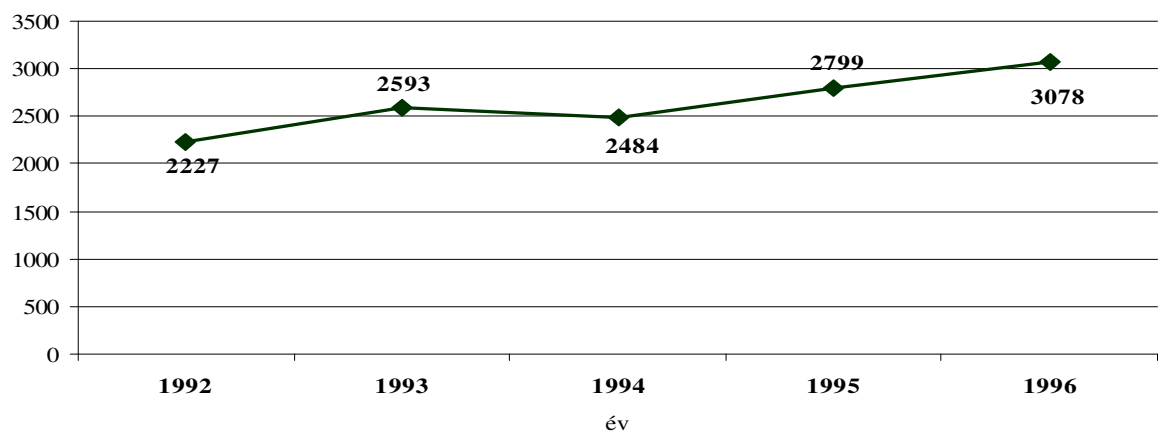
A Csődtörvény 1993. évi módosításával a kötelező öncsöd intézménye megszűnt, ettől kezdődően a csődeljárás megindítása fizetéseképtelenség esetén sem volt kötelező, mely lehetővé tette a vállalkozások válságának eltitkolását. Az 1993-as módosítás a csődeljárással kapcsolatos határidőket is módosította úgy, hogy azok betartása az eljárás lefolytatását lehetetlenné tette. (CSŐKE, 2002) A két módosítással *a csődeljárások az 1993-as év után gyakorlatilag kivezetésre kerültek a hazai fizetéseképtelenségi joggyakorlatból*. (1. ábra)

1. ábra Megkezdett csődeljárások számának alakulása (1992-1996)

Forrás: SZANYI, 1999.

A csődeljárások számának visszaesésével összefüggésben a fizetéképtelenné vált vállalkozásokkal szembeni hitelezői igények kielégítésére a magyarországi gyakorlatban *szinte kizárólagosan alkalmazott fizetéképtelenségi eljárás a felszámolási eljárás lett.* (FELSZÁMOLÓK ÉS VAGYONFELÜGYELŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE, 2009) A Csődtörvény 1993-as módosításának következményeként a megkezdett felszámolási eljárások számának növekedése kezdődött meg a bevezetés évét követő években. (2. ábra)

2. ábra Közzétett megindított felszámolási eljárások számának alakulása (1992-1996)

Forrás: SZANYI, 1999

Az évente újonnan megindult *felszámolási eljárások száma napjainkig is folyamatos emelkedést* mutat. A Creditreform Magyarország felmérései szerint 2008-ban már 11.322 volt az újonnan indult felszámolások száma, mely az 1996. évben indult felszámolások számának több mint 250%-a. (CREDITREFORM, 2009) (1. táblázat)

1. táblázat Az újonnan indult felszámolási eljárások számának alakulása
(1996-2008)

Év	Megindult felszámolási eljárás	Változás			
		bázis az előző év	bázis az előző év (%)	bázis 1996.	bázis 1996. (%)
1996	3 162	-	-	-	-
1997	2 745	-417	-13,19	-417	-13,19
1998	4 031	1 286	46,85	869	27,48
1999	3 391	-640	-15,88	229	7,24
2000	4 998	1 607	47,39	1 836	58,06
2001	5 895	897	17,95	2 733	86,43
2002	6 189	294	4,99	3 027	95,73
2003	7 693	1 504	24,30	4 531	143,30
2004	7 804	111	1,44	4 642	146,81
2005	7 957	153	1,96	4 795	151,64
2006	9 439	1 482	18,63	6 277	198,51
2007	9 722	283	3,00	6 560	207,46
2008	11 322	1 600	16,46	8 160	258,06

Forrás: CREDITREFORM MAGYARORSZÁG, 2008; adatok alapján saját számítás

A táblázatban látható, hogy az 1997-es és az 1999-es év kivételével, évről évre folyamatosan emelkedik a fizetéseképtelenné vált, felszámolás alá került vállalkozások száma.

Egy, a Coface által 2006-ban végzett elemzésben megállapításra került, hogy a fizetéseképtelenségi eljárások gyakoriságát tekintve a Közép-Kelet Európai térségben első helyen állunk, *a régió országaival összevetve a fizetéseképtelenség kialakulásának valószínűsége nálunk a legmagasabb. A fizetéseképtelenségi eljárások gyakoriságát jelző mutatószám, a csődkvóta a térség országai közül Lengyelországban a legalacsonyabb, (nem éri el a 0,1 értéket), hazánkban a legmagasabb. A Magyarországra jellemző 2,0 érték a térség 0,3-es átlagának több mint hatszorosa. (A csődkvóta az újonnan indított,*

felszámolási eljárások számát vetíti 100 bejegyzett vállalkozásra.) (COFACE AUSTRIA-COFACE CENTRAL EUROPE, 2007.)

A 2009-es évre vonatkozóan a globális pénzügyi-válság és az ezzel összefüggésben kialakult gazdasági-válság miatt a felszámolási eljárások száma hazánkban tovább emelkedett, amit megerősít az is, hogy 2009. augusztusának első felében az Opten Kft. „felszámolás számlálója” szerint 9.044 felszámolást indítottak, amely a 2008-as évben indult felszámolásoknak 80%-a. (OPTEN, 2009) A 2009-ben már eddig megindult felszámolásokkal összefüggésben a megszűnő vállalkozások a partnereiket is magukkal ránthatják. (PATAK, 2009.)

A jelenlegi helyzetben kiemelt jelentőségű a vállalkozások válságmenedzselési képessége, a kockázatelemzés-és kezelés alkalmazása. (COFACE HUNGARY, 2009,a) A vállalkozások túléléséhez elengedhetetlen, hogy a vállalkozások vezetői naprakész céginformációkkal rendelkezzenek partnereikről. (COFACE HUNGARY, 2008)

A gazdálkodó szervezetek fizetéseképtelensége az ország gazdaságára nézve kedvezőtlen, hiszen a felszámolt vállalkozások munkavállalói nagy valószínűséggel munkanélkülivé válnak, ami egyrészt növeli az állam kiadásait a számukra fizetendő munkanélküli járadék, esetleg szociális segélyek miatt; másrészt a munkanélkülivé vált korábbi alkalmazottak jövedelmének csökkenése keresletcsökkenést idézhet elő, mely a gazdaság többi szereplőjének jövedelmére is negatív hatással lehet.

A felszámolásokkal összefüggésben felmerült állami többletkiadás a felszámolás alatt álló szervezetek részére a Munkaerő Piaci Alapból nyújtható, visszatérítendő bértámogatás. A Bér garancia Alapról szóló 1994. évi LXVI. törvény előírásai alapján a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezetek dolgozóikkal szemben fennálló, munkabér- és végkielégítés tartozásának kiegyenlítésére szolgáló támogatás iránti kérelmet nyújthat be a felszámoló a Munkaerőpiaci Alap (MPA) bér garancia alaprészeinek terhére. (SZOCIÁLIS ÉS MUNKAÜGYI MINISZTERIUM, 2007)

A vállalkozások felszámolása az állam számára *adó- és járulék bevétel csökkenéssel jár együtt*: egyrészt a vállalkozás által közvetlenül megfizetett adók- és járulékok kiesése miatt, másrészt a gazdálkodó szervezet megszűnésében kedvezőtlenül érintett partnerek (szállítók, vevők) és munkavállalók adó- és járulékbefizetései is csökkenhetnek.

Komoly problémát jelent, hogy hazánkban a felszámolás sorsára jutott vállalkozások számos esetben vagyon nélküli cégek, a velük szemben fennálló követelések nem, vagy csak igen alacsony mértékben kerülnek kiegyenlítésre. (COFACE HUNGARY, 2009, b)

A Coface 2006. évi adatai alapján *a hitelezők igényének kielégítési aránya a felszámolások során mindössze 1%, míg ugyanez az arány az EU tagországokban 50% körül mozog. A felszámolt gazdasági szervezetek gyakran tartozásaikat hátrahagyva kerülnek kivezetésre a gazdaságból, mely által korábbi szállítóik is fizetéképtelenné válhatnak.* (COFACE AUSTRIA-COFACE CENTRAL EUROPE, 2007)

Fentiek alapján levonható a következtetés, hogy *minden országnak, így Magyarországnak is elsődleges társadalmi és gazdasági érdeke a hatékony, életképes vállalkozások működésének fenntartása.* Természetesen szükséges a rosszul működtetett, nem hatékony szervezetek megszüntetése, de az *elsődleges célként mindig a nehéz helyzetbe került vállalkozások megmentését kell kitűzni* a jogalkotóknak és az érintett piaci szereplőknek is. (FELSZÁMOLÓK ÉS VAGYONFELÜGYELŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE, 2004)

A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának, az ágazat sajátos helyzetéből fakadóan, a fentiekén túlmenően, további káros gazdasági- és társadalmi hatásai említhetők:

- Az ágazat a fogyasztók élelmiszerszükségletének kielégítésében kiemelkedő jelentőségű.
- Magyarország természeti adottságainak a mezőgazdasági hasznosítása nélkülözhetetlen.
- A mezőgazdaság és az élelmiszer feldolgozás együttesen cca. 400 ezer ember megélhetését nyújtja.
- Az ágazat jelentős szerepet játszik a vidék népességmegtartó képességében.

A vállalkozások válságkezelésében, a felszámolás elkerülésében segítséget nyújthat a már felszámolás alá került vállalkozások fizetéképtelenségéhez vezető okok vizsgálata.

Kutatómunkámat *arra a hipotézisre* alapoztam, hogy *a tőkeszegény mezőgazdasági vállalkozások* – a mezőgazdaság sajátosságai miatt – *egyetlen „rossz év” alatt fizetéképtelenné*, gyors segítség nélkül *működéképtelenné válhatnak*. Ezek után jön a felszámolás, ami a problémákat csak látszólag oldja meg.

A fizetési zavarokhoz vezető okok feltárásával, megismerésével, azok következményeinek elhárítására és a következmények kivédésére való felkészüléssel, az önhibáján kívül bajba jutott vállalkozásoknak gyors segítségnyújtással a felszámolás többsége megelőzhető.

Mindezek alapján kutatásom *célkitűzései* a következők:

- *a mezőgazdasági vállalkozások fizetéképtelenségét leggyakrabban előidéző tényezők feltárása;*
- *a csődhelyzet előre jelezhetőségének, a felszámolás megelőzhetőségének vizsgálata mutatószámok segítségével;*
- *a fizetéképtelenség előre jelezhetőségének vizsgálata többváltozós csőd előrejelzési modellek alkalmazásával;*
- *a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának megelőzésére alkalmazható eszközök feltárása.*

1. SZAKIRODALMI FELDOLGOZÁS

1.1 A vállalkozások válsághelyzete

A felszámolás általában egy válsághelyzet végső fázisa, melynek kialakulásához külső-, és belső okok vezethetnek.

A válságnak a szakirodalomban több definíciója is ismert. Az egyik megfogalmazás szerint „*Válság szűkebb értelmezésben*, ha valamely objektum, üzem fennmaradása veszélybe kerül. *Tágabb értelmezésben* a válság fogalom akkor is használatos, ha a vállalat környezetében, fejlődésében nem várt változás, törés következik be.” A definíció alapján tehát a válság egy időben behatárolható folyamat, melynek jellemzője, hogy a vállalkozás léte bizonytalanná válik. Ez a megfogalmazás a humán tényező szerepére a válsághelyzet kialakulásában, illetve kezelésében nem fektet hangsúlyt. (Válságfüzet, 2007)

Más megközelítés szerint „*Tág értelemben a válság* (krízis) olyan – a társadalmakkal, gazdasági rendszerekkel, szervezetekkel, és emberekkel kapcsolatos – folyamat, amelynek lezajlása során az érintett emberek, szervezetek, rendszerek, társadalmak működése – súlyosabb esetekben fennmaradása is – közvetlen veszélybe kerülhet.” (NOSZKAY, 2002) A válság ebben a megközelítésben is egy folyamat, mely az abban érintett szereplők működését, illetve fennmaradását veszélyezteti. A definíció egyértelműen utal arra, hogy a kedvezőtlen folyamatok hatásainak csökkentésére, esetleges megszüntetésére lehetőség van.

A válsághelyzetek megelőzése, vagy megszüntetése kizárólag az azt előidéző okok ismeretében valószínűsíthető meg, hiszen e nélkül a megfelelő eszköz nem határozható meg. A krízishelyzetek kialakulásához vezető okoknak alapvetően két csoportja van:

- *külső tényezők*, amelyek jellemzője, hogy a vállalkozás által nem, vagy csak igen korlátozottan befolyásolhatóak,
- *belső tényezők*, melyeket a vállalkozás adottságai, a vállalkozás tulajdonosainak és vezetőinek döntései alakítanak ki. (MITROFF, 2001)

A leggyakrabban előforduló *külső jelenségek*, amelyek krízishelyzetet teremthetnek a vállalkozások számára:

- kormányzati intézkedések,
- az általános gazdasági helyzet,
- a vállalkozás szakmájának válsága,
- a piacokat jelentő térségek nehéz helyzete,
- a gyorsuló infláció.

A külső tényezők tehát nem befolyásolhatóak a vállalkozás által, ezért kulcsfontosságú az ezekhez és ezek változásaihoz való alkalmazkodás.

A válsághelyzetet előidéző *belső tényezők* lehetnek:

- a rossz szervezeti struktúra,
- a vezetés hiányosságai,
- a nem megfelelő munkaerő alkalmazása,
- a kapacitás-kihasználatlanság,
- a kereslet-és a piaci részesedés csökkenése,
- a tőkehiány,
- az ellenőrzés hiánya.

A válságot előidéző belső tényezők a vezetés és a tulajdonosok által közvetlenül befolyásolhatóak, illetve kiküszöbölhetőek.

A krízist előidéző tényezők mellett a válsághelyzetek típusainak meghatározása is elengedhetetlen a válságmegelőzés- és a válságkezelés eszközeinek helyes kiválasztása érdekében.

A vállalkozásokat érintő válságoknak többféle szempont szerinti csoportosítása ismert.

Az egyik csoportosítás szerint, a *válság terjedelme alapján* beszélhetünk:

- *elszigetelhető*, azaz a vállalkozás működésének bizonyos területeit elkülönülten érintő válságról, mely lehet például termékfejlesztési-, vagy technológiai válság, a magas kintlévőségek miatti pénzáram válság,
- *általános válságról*, mely a szervezet egészére kiterjed. Az elszigetelhető válság nem, vagy nem megfelelő kezelése általános válságot idéz elő, hiszen a

vállalkozások egységeinek tevékenysége összefügg egymással, az életképesség fenntartása csak az önálló területek összhangjának biztosításával lehetséges.

(HEARIT, 2006)

Egy másik csoportosítás alapján a válság felismerhetősége, illetve érzékelhetősége szerint a válságnak két típusa ismert:

- *lappangó válság*, mely a kialakulóban levő válság kezdeti szakasza. A lappangó válságot kizárólag a legjobb felkészültségű szakemberek ismerik fel időben.
- *nyílt válság*, mely már minden érintett számára egyértelműen érzékelhető. Az időben fel nem ismert lappangó válság, a beavatkozás hiánya, vagy a nem megfelelő beavatkozás következtében nyílt válsággá alakul át.

(ROBERTS, 2005)

A válság bekövetkeztének, kifejlődésének időtartama alapján a válságnak két típusáról beszélhetünk:

- *rákos válság*, mely lassan, hosszabb idő alatt alakul ki, illetve válik kezelhetővé. A válság ezen típusa ugyancsak a legjobb szakemberek által ismerhető fel a korai, könnyebben kezelhető szakaszában.
- *robbanásos válság*, mely hirtelen alakul ki és a szervezet létét veszélyezteti. Előidézhetheti például valamilyen természeti katasztrófa. Jellemzője, hogy megelőzésére nincs lehetőség, csupán a kedvezőtlen hatások csökkentésére megfelelően elkészített terv alapján.

(BOOTH, 1993)

A vállalati válság érvényesülésének időbeli hatása alapján két típust különböztethetünk meg:

- *az operatív válságot*, mely a vállalat fennmaradását rövidtávon veszélyezteti. Gyors és hatékony beavatkozást igényel, mert anélkül a vállalkozás megszűnhet.
- *a stratégiai válságot*, amely hosszabb időtartam alatt okozhatja a vállalkozás megszűnését. E válsághelyzetek alapvetően két okra vezethetőek vissza: a vállalkozás stratégiája nem illeszkedik a környezeti feltételekhez; a stratégia nem valósítható meg a szervezet adott belső feltételei mellett. Ennek a válságnak a kezelése hosszabb időt vesz igénybe.

(LOCK, 1988)

A válsághelyzetet a krízis okai alapján csoportosítva megkülönböztetünk:

- *eredményválságot*, melynek jellemzője, hogy a vállalkozás forgalmának csökkenése, ezzel összefüggésben jövedelmezőségének radikális csökkenése idézi elő a krízist.
- *likviditási válságot*, mely rövidtávon, esetleg azonnal érezteti hatását oly módon, hogy a vállalkozás fennmaradása veszélybe kerül. Jellemzője, hogy a vállalkozás esedékessé vált fizetési kötelezettségeit nem tudja teljesíteni.

(DEVLIN, 2007)

A válsághelyzetek csoportosíthatóak a krízis kihatási területe alapján is:

- *lokális válság*, mely csupán a vállalkozás valamely egységét érinti. Megfelelő időben, és módon történő beavatkozás esetén a lokális válság nem terjed át a vállalkozás más egységeire.
- *regionális válság*, amely a vállalkozás bizonyos földrajzi területein elhelyezkedő egységeit érinti. A válság ezen típusa az adott területen működő valamennyi vállalkozást érinti.
- *globális válság*, amely a vállalkozás egészére kiterjed, s közvetlenül veszélyezteti annak fennmaradását. (Földrajzi értelemben a válságnak az a fajtája, melyben a krízishelyzet túllépi egy-egy régió határait. Ez a válságtípus valamennyi vállalkozás fennmaradását veszélyeztetheti.)

(DOEG, 2005)

A válságkezelés megfelelő eszközeinek kiválasztásához azt is meg kell határozni, hogy a kialakult krízishelyzet melyik szakaszában van.

A válsághelyzet első szakasza az ún. *potenciális fázis*. Ebben a szakaszban tényleges válságról még nem beszélhetünk, azonban a kialakulásának feltételei adottak, pl. a nem megfelelő szerződéses partner kiválasztása, a késedelmes fizetés esetére vonatkozó jogi garanciák kihagyása a vevőkkel kötött szerződésekből, fizetési kötelezettségek elhanyagolása. Észlelésében kiemelt szerepe van a folyamatos ellenőrzésnek, mely lehetővé teszi a beavatkozást, a krízis kialakulása megelőzhető.

A válságok következő szakasza a *látens fázis*, melyben már megjelennek a válságfolyamatok, azonban még rejtetten. A válsághelyzetek eme szakaszára utal többek között a vevők késedelmes fizetése, a megrendelések visszavonása, a termelési mutatók (készletállomány, hatékonyság, piaci részesedés) romlása. A válságra utaló

tényezők romlása egyenként érzékelhetőek, összefüggésük ebben a fázisban még nem nyilvánvaló. A válsághelyzetet ebben a szakaszban felismerve viszonylag egyszerűen kezelhető, s nem kerül veszélybe a vállalkozás fennmaradása.

A válsághelyzetek *kezelhető akut fázisában* a krízis jelei már egyértelműen felismerhetőek, több részterületen érzékelhetőek és a gazdálkodás folyamatában már jelen vannak. Gyakoribbá és súlyosabbá válnak a termelési gondok, anyagellátásai zavarok lépnek fel, mely ellehetetleníti a megrendelések megfelelő teljesítését, a vevők visszavonják megrendeléseiket, stb. Mindezek következményeként a vállalkozás pénzügyi stabilitása meggyengül, fizetési zavarok merülnek fel. Ebben a szakaszban a beavatkozás a válságból történő kilábalást szolgálja annak érdekében, hogy a válsághelyzet ne váljon kezelhetlenné. A válság kezelésének eszköze lehet ebben a fázisban többek között a hitelek átütemezése, a szállítókkal történő megegyezés a tartozások kiegyenlítésének módjáról.

A vállalati válsághelyzet utolsó szakasza *a kezelhetetlen akut fázis*. Ekkor már a krízis egyértelművé válik, a vállalkozás elveszíti szállítói és vevői bizalmát, a számlavezető pénzügyintézetekhez a tartozások miatt beszedési megbízások kerülnek benyújtásra. A válsághelyzeteknek ebben a szakaszában már a vállalkozás teljes reorganizációja szükséges a fennmaradás érdekében. (Válságfüzet, 2007)

Összefoglalva a fentieket megállapítható, hogy *a válsághelyzetek csoportosítása több szempont szerint* is lehetséges, azonban *a különböző típusok közös jellemzője, hogy megfelelő beavatkozás nélkül a vállalkozások megszűnéséhez vezetnek*. A nem-, vagy nem megfelelően kezelt krízishelyzetek végső soron a vállalkozás fizetéképtelenségéhez, felszámolásához vezetnek. A vállalkozások vezetőinek kiemelt figyelmet kell fordítani a válsághelyzetek időben történő felismerésére, és fel kell készülniük azok kezelésére a hosszú távú fennmaradás érdekében. *A válsághelyzetek kezdeti szakaszában* ugyanis a vállalkozás vezetői megfelelő *döntésekkel és a döntések hatékony érvényesítésével megelőzhető a fizetéképtelenség kialakulása*. Amennyiben a szervezet vezetése nem ismeri fel időben, illetve nem kezeli a válsághelyzetet, a talpra állításra nagy valószínűséggel válságkezelő szakember bevonásával van lehetőség, rosszabb esetben a vállalkozás hitelezői elindítják a felszámolást.

A válsághelyzet, és a fizetéképtelenség kialakulása tehát egy folyamat eredménye, melyet időben észlelve, a vállalkozás felszámolása elkerülhető.

1.2 Csődelőrejelzés, csődmodellek

A vállalkozások fizetéképtelenné válásában kedvezőtlenül érintett szereplőknek, elsősorban a pénzüzeteknek kiemelt figyelmet kell fordítaniuk annak vizsgálatára, hogy partnereik várhatóan teljesíteni tudják e- vállalt kötelezettségeiket. Ezek az információk a vállalkozások, pénzüzetek üzleti biztonságuk elengedhetetlen feltételeit képezik. (NORTON, et al., 1979) Mindezt felismerve kezdődtek el az Amerikai Egyesült Államokban a csődelőrejelzéssel foglalkozó kutatások a XX. század elején. A csődelőrejelzés az 1930-as évekre nyúlik vissza, azonban a mai értelemben vett első csődmodellek az 1960-as évek végére jelentek meg. (LINCOLN, 1984)

W.H. Beaver 1966-os tanulmánya a csődelőrejelzéssel foglalkozó szakirodalomban mérföldkőnek számít, amelyben összehasonlította 79 kudarcot vallott cég viszonyszámait 79 sikeresen működő vállalkozás hasonló mutatóival. A vizsgálata során azt tapasztalta, hogy a csődbe ment és a fennmaradó szervezetek mutatóinak értéke különbözik egymástól, s már öt évvel a fizetéképtelenné válás előtt olyan jeleket mutatott ki, amelyek bizonyították azt, hogy a viszonyszámok alkalmasak a csődelőrejelzésre. (BEAVER, 1966) A módszer alkalmazása, annak egyváltozós megközelítése miatt, az egyes pénzügyi viszonyszámok tekintetében eltérően kategorizálható vállalatok esetében nem vezetett egyértelmű eredményhez. (ARUTYUNJAN, 2002) A módszer hiányosságai ellenére úgy vélem, hogy a vállalkozások válsághelyzetének előrejelzésében, illetve feltárásában a pénzügyi mutatószámok szerepe vitathatatlan, mert azok kedvezőtlen alakulása felhívhatja a figyelmet egy kezdődő válsághelyzetre, mely által lehetővé teszi az időben történő válságmegelőzést és válságkezelést.

Beaver egyváltozós megközelítése hiányosságainak kiküszöbölésére a csődelőrejelzéssel foglalkozó kutatók számos, többváltozós módszert dolgoztak ki. (LO, 1986)

A csődmodell-kutatásokban a többváltozós módszerek alkalmazásának lehetőségét a diszkriminancia analízis megjelenése tette lehetővé, mely a csődelőrejelzésre szolgáló modellek kialakítására a mai napig a leggyakrabban alkalmazott statisztikai módszer. (DEAKIN, 1972) A diszkriminancia analízis mellett a '80-as évek közepétől kezdve a logisztikai regressziót is használják a csődelőrejelzésben. (JOHNSEN, et al., 1994)

A hazai viszonyokra kialakított első csődmódel-kutatások Virág Miklós nevéhez fűződnek, aki Hajdu Ottóval együttműködve állította fel az első hazai csődmódellet. Diszkriminancia analízis és logisztikus regresszió alkalmazásával 154 elemből álló minta alapján dolgozták ki az első hazai, feldolgozóipari vállalatokra alkalmazható csődmódelleket. (VIRÁG, 1996) A szerzőpáros 1996-ban egy „csődmódel-családot” dolgozott ki Early Warning System elnevezéssel, amely tartalmazott a nemzetgazdaság valamennyi területén alkalmazható módellet, valamint számos ágazatra speciálisan alkalmazható módellet. A módel előrejelző képessége a korábbiakét jóval felülmúlta (a nemzetgazdaság egészére vonatkozó módel pontossága 98% feletti, az egyes ágazatokra kidolgozott módelleké meghaladta a 95%-ot), azonban a módel részletei üzleti titkot képeznek, több magyar bank megvásárolta és alkalmazza azokat a hitelkihelyezés kockázatának minősítéséhez. (IMRE, 2007)

A csődelőrejelzéssel foglalkozó kutatások nyomán napjainkig számos módel került kialakításra. Imre Balázs (2007) tanulmányában összesen 126 csődmódel vizsgálatát végezte el 2007-ben, amelyben kidolgozta a csődmódellek fejlődéstörténetét módszertani megközelítéssel. A tanulmányban a csődmódellek fejlődési szakaszait 1+3 részre osztotta:

0. szakasz: A csődkutatások kialakulásának korszaka (1931-1967), ide tartozik többek között Beaver módelje.

1. szakasz: A diszkriminancia analízis korszaka (1968-1979), melynek legjelentősebb képviselői Altman, Deakin, Blum, Springate, stb.

2. szakasz: A logisztikus regresszió korszaka, melynek kiemelkedő kutatói Ohlson, Keasey, Pantalone, stb.

3. szakasz: A mesterséges intelligencia megjelenésének korszaka (1990-től napjainkig), melynek kiemelkedő alakjai pl. Odom és Sharda, Coats, Fant, Back és szerzőtársai, stb.

A csődmódel kutatások kezdete óta kialakított valamennyi módszer közös jellemzője, hogy a pénzügyi mutatószámokon alapszik. (HOSSARI, 2007)

Dolgozatomban *három*, a diszkriminancia analízis segítségével kialakított *csődmódellet mutatok be és alkalmazok*: az Altman féle Z módellet, valamint a Springate féle eredeti- és módosított módellet. Választásomat az indokolja, hogy ezek a módszerek *széles körben*, az egyszerűsített éves beszámoló adataira alapozva is *alkalmazhatóak*; másrészt a használatukhoz szükséges informatikai igényt a legkisebb vállalkozások is ki tudják elégíteni.

A modellek szakmai körökben sok vitát váltottak ki, sok volt a velük szemben megfogalmazott kritika is. (LENNOX, 1999)

A kritikusok egy része aggályosnak vélte, hogy a modellek meghatározott sajátosságokkal bíró mintából indulnak ki, emiatt a csődmódellek általános alkalmazhatósága megkérdőjelezhető. (SHARMA, et al., 1980)

Más kritikák a módszerek előrejelző képességét vitatják, illetve azok iparági függetlensége miatt tartják kétségesnek alkalmazhatóságukat. (ZMIJEWSKI, 1984)

A modellek alkalmazásával kapcsolatos kritikákat megalapozottnak tartom, hiszen kizárólag ezeket figyelembe véve egy vállalkozás nem minősíthető egyértelműen fizetéképtelennek, vagy fizetőképesnek. Ugyanakkor a mutatószámok értékeinek nyomon követése mellett, alkalmasak lehetnek arra, hogy a vállalkozások tulajdonosainak és vezetőinek figyelmét felhívják egy kialakulóban levő válság-, illetve csődhelyzetre.

1.3 A mezőgazdasági vállalkozások sajátosságai és kockázata

A mezőgazdaság minden ország gazdaságában sajátos terület, a világon mindenütt kiemelt politikai és gazdaságstratégiai jelentőséggel bíró nemzetgazdasági ág.

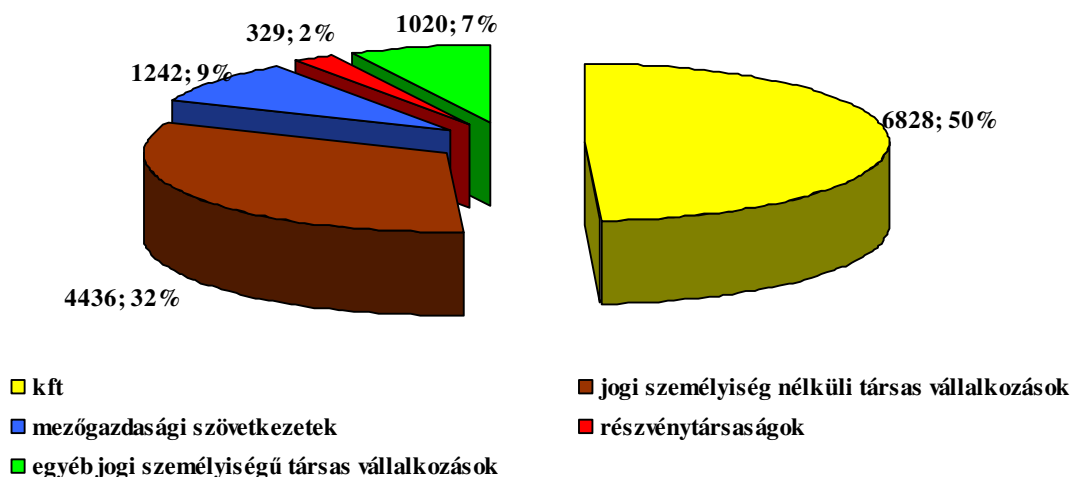
A mezőgazdasági tevékenység olyan növénytermesztési és állattenyésztési tevékenység, melynek során növényi- és állati termékeket állítunk elő élelmiszerfogyasztás, takarmányozás, valamint ipari feldolgozás céljából. (SZABÓ, 1998) A mezőgazdasági tevékenységre jellemző, hogy *a környezeti tényezők jelentősen befolyásolják* (talaj, éghajlat, domborzat, stb.). (PFAU, 1998)

Magyarország természeti adottságai által a mezőgazdasági termelésre kiválóan alkalmas. Az ország 9,3 millió hektár területéből 2007-ben 7,7 millió hektár volt a

termőterület nagysága. 2007-ben a termőterület 75%-a volt mezőgazdasági terület, amely Európában egyedülálló. (FVM, 2008) A kedvező földrajzi adottságokon kívül a magas színvonalú agrártevékenységhez hozzájárul a társadalom történelmi elhivatottsága a mezőgazdaság iránt és ezzel szoros összefüggésben az agrároktatás hagyományosan magas színvonala. (UDOVECZ, 2008)

A magyar mezőgazdaság szereplői igen sokszínű képet alkotnak: mezőgazdasági termelés folytatható egyéni vállalkozóként, mezőgazdasági őstermelőként – vagyis egyéni gazdálkodóként-, de folytatható gazdasági társaságként: közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság, szövetkezet formában. A Központi Statisztikai Hivatal által 2007-ben végzett Gazdaságszerkezeti Összeírás szerint 13.855 társas vállalkozás, és 68.947 egyéni gazdálkodó folytatott mezőgazdasági tevékenységet. (KSH, 2009) Az adatok alapján megállapítható, hogy a mezőgazdasági szervezetek között meghatározó súllyal szerepelnek az egyéni gazdálkodási formák, arányuk az összeshez viszonyítva 83%. A fennmaradó 17%-ot a társas vállalkozások jelentik. Az egyéni gazdálkodási forma nagyobb száma egyrészt arra vezethető vissza, hogy alapításuk egyszerűbb és nem igényel befektetést, másrészt arra, hogy az ebbe a kategóriába sorolt mezőgazdasági őstermelők adózása jelenleg kedvezőbb a társas vállalkozások adózásánál. A társas vállalkozások előnye azonban a nagyobb mérettel összefüggésben, hogy optimális körülmények között az elérhető hatékonyság magasabb, nagyobb lehet a tőkekoncentráció. A 2007. évben a társas vállalkozások esetében a 300 hektár területet meghaladó gazdaságméret volt a jellemző, ezzel szemben az egyéni gazdálkodók által használt terület 73%-át a 10-300 hektár közötti gazdaságok tették ki. (KSH, 2008)

A 2007-ben mezőgazdasági tevékenységet folytató közel 14 ezer, a Csődtörvény hatálya alá tartozó *társas vállalkozáson* belül a legnagyobb részarányt, 50%-ot a korlátolt felelősségű társaságok képviselik. A jogi személyiséggel nem rendelkező társas vállalkozások (jellemzően betéti társaságok) az összes társas vállalkozásnak ugyancsak jelentős hányadát, több mint 30%-át teszik ki. Nem éri el a 10%-ot a mezőgazdasági szövetkezetek és az egyéb jogi személyiségű társaságok részaránya (pl. erdőbirtokossági társulat). A legkisebb arányt, 2%-ot a részvénytársaságok képviselik. (3. ábra)

3. ábra A mezőgazdasági társas vállalkozások jogi forma szerinti megoszlása (2007)

Forrás: KSH, 2009, adatok alapján saját szerkesztés

Az ábra alapján megállapítható, hogy a legnagyobb részarányt a mezőgazdasági termelés tőkeszükségletéhez viszonyítva alacsony tőkével, könnyen alapítható korlátolt felelősségű társaságok és betéti társaságok képviselik, míg a nagyobb tőkebefektetést igénylő szövetkezeti és részvénytársasági forma aránya alacsony. A társas vállalkozásokon belül tehát a mezőgazdaságban leggyakoribbak a relatíve alacsony saját tőkével alapítható vállalkozások. Ezen vállalkozások között gyakran előfordulnak az ún. kényszervállalkozások. A kényszervállalkozások általában egyetlen bevételi forrással rendelkeznek, melynek elvesztése esetén a működés veszélybe kerülhet, a kedvezőtlen hatásokra nem tudnak rugalmasan reagálni, és a fizetéseképtelenség kialakulásának esélye náluk a legnagyobb.

A mezőgazdasági termelés sajátosságai miatt az agrárágazat mindig is kockázatos volt, ebből fakadóan az ágazat szereplőinél nagy a válsághelyzetek kialakulásának esélye.

A kockázatok többféle módon csoportosíthatóak, az alábbi az európai gyakorlatban legszélesebb körben elfogadott:

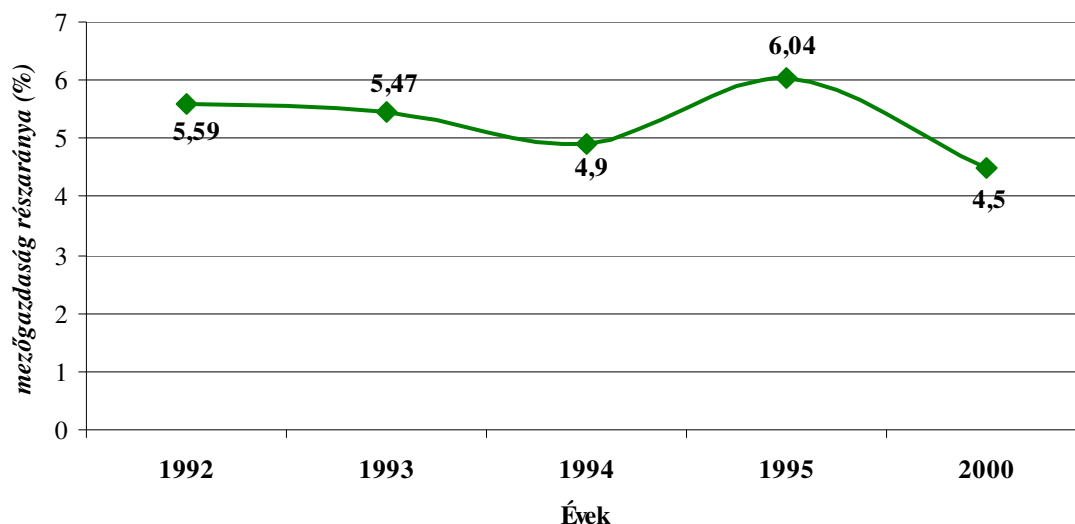
- *termelési kockázat*: a termelési folyamatok bizonytalanságára vonatkozó kockázat, a természeti-, biológiai tényezőknek a termékek mennyiségére és minőségére gyakorolt hatása által.

- *piaci vagy árkockázat*: az inputok és az outputok árainak változásából eredő kockázat.
- *pénzügyi kockázat*: a kintlévőségek, valamint a tartozások visszafizetésével összefüggő kockázat. Növelik például az árfolyam-ingadozások, a kamatlábváltozások, vagy a hitelpiac beszűkülése.
- *intézményi kockázat*: a különböző hatósági, kormányzati, önkormányzati előírások jelentősen befolyásolják a szervezet eredményességét.
- *személyi kockázat*: elsősorban a menedzsment szakértelmével, vezetői képességeivel összefüggő kockázat.

(SZÉKELY et al., 2008)

A mezőgazdasági vállalkozások más ágazatok vállalkozásaihoz viszonyított magasabb kockázata a *termelési kockázatból fakad*, mely leginkább az agrárágazatra jellemző. A mezőgazdasági vállalkozások esetében a *piaci kockázat is magas*, mivel a mezőgazdasági termékek piacán gyakoriak a jelentős áringadozások. A kockázatok típusai közül magas a mezőgazdasági vállalkozások *intézményi kockázata* is, melyet a folyamatosan változó jogszabályi környezet idéz elő. A magas kockázat következtében a mezőgazdasági vállalkozások könnyen válhatnak fizetéseképtelenné, és kerülhetnek felszámolás alá.

A felszámolási eljárások a mezőgazdaságot a Csődtörvény bevezetésétől napjainkig változó súllyal érintették. A mezőgazdasági szervezetek ellen indult felszámolásoknak az összes felszámolási eljáráshoz viszonyított aránya a Pénzügy Minisztérium adatbázisa alapján 1992-től 2000-ig kismértékű ingadozást mutatott, átlagosan 5% körül mozgott. (KARAKÓ, 2003) (4. ábra)

4. ábra A mezőgazdasági vállalkozások ellen indult felszámolási eljárások aránya (1992-2000)

Forrás: KARAKÓ, 2003 alapján saját szerkesztés

A felszámolások arányát tekintve, a leggyakrabban érintett ágazatok napjainkig az ipar és az építőipar, ami nem jelenti azt, hogy a mezőgazdaságban alacsony a fizetéképtelenné vált vállalkozások aránya. 2000-ben például az összes, KSH által regisztrált (a megfigyelés időpontjában az adminisztratív nyilvántartások szerint jogilag létező egység, azaz adószámmal rendelkező gazdasági szervezet, beleértve az adott időpontban csőd-, felszámolási és végelszámolási eljárás alatt állókat is) 412 ezer társas vállalkozásból 14 ezer volt a főtevékenységének TEÁOR besorolása alapján mezőgazdasági vállalkozás, vagyis az összes vállalkozás 3,4%-a; ennél az aránynál az ágazat felszámolással való érintettsége magasabb volt. (www.ksh.hu) Megállapítható tehát, hogy az 1992-2000 közötti időszakban a mezőgazdasági vállalkozások esetében relatíve magas volt a felszámolások aránya az összes társas vállalkozáshoz viszonyítva, ami arra utal, hogy az ágazatban a fizetéképtelenség kialakulásának esélye magas volt ebben az időszakban.

A 2008. év első kilenc hónapjában a Coface Hungary felmérései szerint mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozás ellen 318 esetben indult fizetéképtelenségi eljárás, amely az összes eljárás 2,09%-át jelenti. (2. táblázat)

2. táblázat A fizetésképtelenségi eljárásokban legtöbbször érintett ágazatok
(2008. január-szeptember)

Ágazat	Eljárások száma	Eljárások megoszlása (%)
Építőipar	2 556	16,82
Kiskereskedelem	2 272	14,95
Nagykereskedelem	1 586	10,43
Turizmus és vendéglátás	851	5,6
Ingatlanügyletek	763	5,02
Gépjárműipar	616	4,05
Fuvarozás	473	3,11
Elektronika, számítástechnikai tevékenység	464	3,06
Faipar	327	2,15
Mezőgazdaság	318	2,09
Egyéb ágazatok	4 972	32,72
Összesen	15 198	100,00

Forrás: <http://www.pbkik.hu/index.php?id=11558&print=1>

Az adatok vizsgálatánál figyelembe kell venni, hogy a módosított Csődtörvény szerint már csak a csődeljárások és a felszámolási eljárások tartoznak a fizetésképtelenségi eljárások körébe. Hazánkban viszont még mindig nagyon sok az olyan végelszámolás, amely későbbiekben felszámolási eljárássá változik, vagy amelynek egyértelműen a cég fizetésképtelensége az oka. Ezért *a Coface csődeljárást, a felszámolási eljárást és a végelszámolást is bevonta a hazai fizetésképtelenségi tendencia mutatójába.* (MISÁKNÉ, 2008)

Ha a megindult eljárások számát a 2007 végén nyilvántartott 13.855 társas mezőgazdasági vállalkozáshoz viszonyítjuk, megállapítható, hogy azok 2008. első három negyedében a vállalkozások 2,3%-át érintették.

1.4 A felszámolási eljárás számviteli feladatai

A felszámolási eljárás számviteli feladataira, az eljárás során készítendő számviteli okmányok körére több jogszabály tartalmaz előírásokat.

„ A Csődtörvényt módosító 1997. évi XXVII. törvény a 35.§-ban felhatalmazta a Kormányt arra, hogy a felszámolás és a végelszámolás számviteli feladatait rendeletben határozza meg.” (ERŐS, 1997,a)

A fenti törvény alapján született meg a 114/1997. (VII.1.) Kormányrendelet, amely „...tartalmazza és világossá teszi a felszámolás és a végelszámolás időszaka alatti számviteli teendőket.”(ERŐS, 1997,b)

A felszámolási eljárással kapcsolatos számviteli teendőket a kormányrendelet mellett a Csődtörvény és a hatályos Számviteli törvény - 2000. december 31.-ig a többször módosított 1991. évi XVIII. törvény a számvitelről, 2001. január 01.-től a 2000. évi C. törvény a számvitelről - határozza meg. A jogszabályok a felszámolási eljárás egyes szakaszaiban különböző számviteli dokumentumok összeállítását írják elő. (KISS, 1992)

A felszámolást megelőző nappal, mint mérleg fordulónappal a felszámolás alá került szervezet vezetője köteles az éves beszámolóra, illetve egyszerűsített éves beszámolóra vonatkozó értékelési előírások figyelembe vételével záró leltárt, éves beszámolót, egyszerűsített éves beszámolót, továbbá az adóbevallást és az eredmény felosztása után zárómérleget készíteni és azt a jogszabályban rögzített határidőn belül az adóhatóság és a felszámoló biztos részére átadni. Ez az ún. *tevékenységet záró mérleg*, melyhez a szervezet vezetőjének teljes körű, a vevőkkel és a szállítókkal egyeztetett vevő és szállító leltárt, valamint tételes vagyoneleltárt is csatolnia kell. A tevékenységet záró mérleg tehát a társaság működésének lezárását jelenti, elkészítéséért a társaság vezetése felel. A tevékenységet záró beszámoló a Számviteli Törvény előírásainak megfelelően tartalmazza a vállalkozás mérleg szerinti eredményét kialakító főbb tényezőket, valamint vagyont könyv szerinti értéken. (KARDOS et al., 2009)

A felszámolás kezdő napjától az eljárás időszaka a Számviteli Törvény szerint önálló beszámolási időszaknak minősül, így annak megkezdésétől a szervezet a kettős könyvvitel rendszerében folyamatosan köteles vezetni a könyveit, melyért a kijelölt felszámoló felelős. A Csődtörvény szerint a szervezet felszámolója *közbenső mérleget* készíthet, melynek célja az, hogy a hitelezők által áttekinthető, kontrollált és

megbízható helyzetfelmérés alapján történjen a befolyt pénzeszközök hitelezők közti felosztása és felhasználása.

A közbenső mérlegnek tartalmaznia kell a felszámoló által meghatározott fordulónapra vonatkozóan:

- a vagyoni eszközök, a kötelezettségek és a saját tőke állományát könyv szerinti értéken,
- a felszámolás során keletkező bevételek és költségek alakulásáról készített kimutatást és a szöveges jelentést.

(KOZMA, 2002)

Ezekon kívül részleges vagyonfelosztási javaslat készítése is szükséges, mely a hitelezők részbeni kielégítésének sorrendjét tartalmazza.

A közbenső mérleg készítésének *két esete* van:

- *Elkészítheti* a felszámoló akkor, ha a felszámolás során elegendő mennyiségű pénz folyt be a kötelezettségek részbeni, vagy teljes kielégítésére.
- *Kötelező* elkészíteni a felszámolás kezdő időpontjától kezdve évente.

A közbenső mérleg felépítésére a Csődtörvényben nincs meghatározott formai előírás, célszerű azonban a felszámolási zárómérleg felépítésével egyezően elkészíteni.

Összeállításánál a felszámoló dönti el, hogy az eszközök és források könyv szerinti, vagy piaci értéken szerepeljenek. Piaci értékelés esetén a könyv szerinti érték és a piaci érték különbözetét eredményt érintő tételként kell felszámolni. Abban az esetben, ha a piaci értékelés mellett dönt a felszámoló, azt részletes vagyonértékeléssel kell alátámasztani és könyvvizsgálóval hitelesíttetnie. (PISKOLTI, 1994)

A felszámolónak a felszámolás befejezésekor, az általa meghatározott fordulónappal, el kell készítenie *a felszámolási zárómérleget*, a bevételek és költségek alakulásáról kimutatást, záró adóbevallást és vagyonfelosztási javaslatot, melyeket meg kell küldenie a bíróságnak és az adóhatóságnak, ezzel egy időben pedig gondoskodni a felszámolt cég iratanyagának megőrzéséről. A zárómérleg készítés célja, hogy a felszámoló a felszámolás befejezésének időpontjára vonatkozóan mérlegben rögzítse a rendelkezésre álló vagyoni eszközök, a fennálló kötelezettségek, a fel nem osztható és a felosztható vagyon állományát. (RÓTH et al., 2008)

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

2.1 A vizsgálatok anyaga

Dolgozatomban összesen 17 felszámolt mezőgazdasági vállalkozás fizetéseképtelenségéhez vezető okokat vizsgáltam a felszámolást megelőző időszakok és a felszámolási eljárások számviteli dokumentációja alapján, melyek kiemelt adatait a 3. táblázatban foglaltam össze. A vállalkozások beszámolóinak kiemelt adatait az 1. melléklet tartalmazza.

3. táblázat A vizsgált vállalkozások kiemelt jellemzői

Szervezet	Tevékenység helye	Jogi forma	Főtevékenység	Alakulás éve	Felszámolás kezdete
1. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	Szántóföldi növénytermesztés	1992.	1995.
2. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	Állattenyésztés, kereskedelem, takarmány feldolgozás	1992.	1998.
3. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	Szántóföldi növénytermesztés, állattenyésztés	1993.	1999.
4. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	Szántóföldi növénytermesztés	1992.	1999.
5. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	Szántóföldi növénytermesztés, állattenyésztés	1992.	2000.
6. vállalkozás	Heves Megye	Szövetkezet	Szántóföldi növénytermesztés, kertészet	1991.	2000.
7. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	Szántóföldi növénytermesztés, állattenyésztés	1992.	2000.
8. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	Állattenyésztés, kereskedelem, takarmány feldolgozás	1992.	2001.
9. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	Szántóföldi növénytermesztés, állattenyésztés, mezőgazdasági szolgáltatás	1992.	2001.
10. vállalkozás	Heves Megye	Szövetkezet	Szántóföldi növénytermesztés, állattenyésztés	1992.	2001.
11. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	Szántóföldi növénytermesztés, állattenyésztés, mezőgazdasági termék előállítás, mezőgazdasági szolgáltatás	1992.	2001.
12. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Kft.	vadgazdálkodás	2000.	2005.
13. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	állati eredetű termékek nagykereskedelme, tejfelvásárlás	2001.	2006.
14. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	Szántóföldi növénytermesztés	1992.	2006.
15. vállalkozás	Hajdú Bihar Megye	Szövetkezet	zöldségtermesztés- és értékesítés	1999.	2006.
16. vállalkozás	Heves Megye	Rt.	Szántóföldi növénytermesztés, állattenyésztés	1999.	2006.
17. vállalkozás	Heves Megye	Szövetkezet	Szántóföldi növénytermesztés	1992.	2007.

Forrás: beszámolók alapján saját összeállítás

A nem reprezentatív minta szervezeti forma szerinti összetételét vizsgálva látható, hogy *15 vállalkozás szövetkezeti formában, 1 részvénytársaság formában, 1 korlátolt felelősségű társaság formában* működött. A vizsgált vállalkozások jogi formájának összetétele jelentősen eltér a regisztrált társas vállalkozásokétól, a mintában a szövetkezeti forma túlsúlya jellemző. Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy a tényleges mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozások között az egyéni formák a meghatározóak, akik elkülöníthető vagyon hiányában nem tartoznak a Csődtörvény hatálya alá, esetleges fizetésektelenségük esetében megszüntetésük nem felszámolási eljárással történik. Másrészt mezőgazdasági tevékenységet folytató betéti társaságok, korlátolt felelősségű társaságok ellen indított felszámolások esetében az általam megkeresett felszámolók tapasztalatai szerint a tulajdonosok gyakran nem teljesítik törvényben előírt kötelezettségeiket (így a tevékenységet záró beszámoló készítési kötelezettséget és az iratanyagok átadására vonatkozó kötelezettségüket sem), a vállalkozásvezetők elérhetetlenek. A felszámolás lefolytatása ebben az esetben a hitelező kérelme és követelésének jogossága ellenére nem lehetséges, hiszen a felszámolónak nincsen információja a vállalkozás vagyonáról. Mindennek következtében az eljárást nem folytatják le, a hitelezői igények nem kerülnek kielégítésre még akkor sem, ha az adott társaság esetleg jelentős vagyonnal rendelkezik, mivel annak nagysága és összetétele a felszámolás kezdetekor nem ismert. A felszámolók ilyenkor természetesen megteszik a szükséges, a Csődtörvény adta jogi lépéseket, de a tulajdonosok néhány ezer Ft-os büntetésen kívül semmilyen szankcióban nem részesülnek, a vállalkozást a cégbíróság törli a cégjegyzékből. Ezen vállalkozások vagyona feltételezhetően továbbműködik egy másik vállalkozásban, ez azonban a jelenlegi szabályozás hiányosságai miatt nyomon követhetetlen.

A mintában a működés helyét tekintve *13 Hajdú-Bihar megyei és 4 Heves megyei* vállalkozás szerepel. A hajdú-bihari szervezetek nagyobb hányadát az indokolja, hogy az adatgyűjtést Hajdú-Bihar megyében tevékenykedő felszámolók segítségével végeztem, akiket leggyakrabban az adott megyében megindult felszámolásokra jelöl ki a Cégbíróság.

A vizsgált vállalkozások tevékenységi kör szerinti összetételében 7 vegyes-, növénytermesztési és állattenyésztési tevékenységet végzett; 6 növénytermesztéssel, kertészettel és növényi termék kereskedelemmel foglalkozott; az állattartásra és állati

eredetű termék kereskedelmére szakosodott társaságok száma 4 (ideértve a vadgazdálkodást is).

A vizsgálatom tárgyát képező vállalkozások *felszámolásának kezdő éve a legtöbb, összesen 10 esetben a Csődtörvény bevezetését követő második 5 éves időszakra, 1997 és 2001 közé esett. A Csődtörvény bevezetését követő első 5 évre, 1992 és 1996 közé, valamint a 2007 és 2009 közötti évekre a vizsgált vállalkozások felszámolásának kezdő éve 1-1 esetben tehető, míg a 2002-2006 közötti évekre 5 esetben.*

A felsorolt vállalkozások számviteli okmányai alapján:

- a fizetéképtelenséget megelőző, illetve előidéző reálfolyamatokat, a válságot előidéző külső- és belső tényezőket tártam fel;
- vizsgáltam, hogy a felszámolási eljárást mely hitelezők kezdeményezték (szállító, adóhatóság, pénzügyintézet, stb.) a szervezetek ellen;
- milyen jellegű tartozásokat (hitel, adótartozás, szállítóval szembeni kötelezettség) halmoztak fel.

A minta kis elem számára való tekintettel *a szakirodalmi feldolgozás és a mintában szereplő vállalkozások felszámolásának tapasztalatai alapján összeállítottam egy 24 kérdésből álló kérdőívet (2. melléklet) általános következtetések levonása érdekében.*

A felszámolást előidéző tényezők meghatározását követően, azok ismeretében, megvizsgáltam, hogy *a mintában szereplő vállalkozások felszámolása előre jelezhető, illetve elkerülhető volt e-.*

Munkám során a vállalkozások beszámolóinak adataira támaszkodva *egyszerű, pénzügyi mutatószámokon alapuló elemzést végeztem. Az elemzéshez kiválasztottam négy olyan mutatószámot, melyeket az általam tanulmányozott csődmodellekben gyakran használnak, és meghatározásuk minél szélesebb körben, az egyszerűsített éves beszámolót és az éves beszámolót készítő vállalkozások esetében is lehetséges.*

A fizetéképtelenség előre jelezhetőségének vizsgálatához az egyszerű mutatószámok mellett, három klasszikus csődmodellt alkalmaztam, az *Altman féle Z modell* nem

nyilvános vállalkozásokra alkalmazható változatát, és a *Springate modell* eredeti-és javított változatát.

2.2 A vizsgált mutatószámok

A különböző, általam tanulmányozott csődmodellek esetében megvizsgáltam, hogy azokban melyek a leggyakrabban előforduló, általánosan is használt mutatószámok. A mutatószámok közül kiválasztottam azokat, amelyek az egyszerűsített éves beszámolóra alapozva is alkalmazhatóak:

➤ **Likviditási gyorsráta** =
$$\frac{\text{forgóeszközök} - \text{készletek}}{\text{rövid lejáratú kötelezettségek}}$$

A mutató *elvárt értéke* a szakirodalom szerint *1,0*, a vizsgált vállalkozások likviditási gyorsrátáját ehhez viszonyítottam.

➤ **Forgóeszközök aránya** =
$$\frac{\text{forgóeszközök}}{\text{összes eszköz}}$$

A *fizetőképesség szempontjából kedvező a forgóeszközök magas aránya*, mert ezek az eszközök teszik lehetővé a vállalkozások számára rövidtávon esedékes fizetési kötelezettségek teljesítését.

➤ **Árbevétel arányos nyereség** =
$$\frac{\text{adózott eredmény}}{\text{árbevétel}}$$

A mutató alapján a vállalkozás akkor maradhat fenn, ha *értéke pozitív*, és a *mezőgazdasági termelést folytató vállalkozásnál* akkor kedvező, ha legalább a *jegybanki alapkamatot eléri*.

➤ **Vevők és szállítók aránya** =
$$\frac{\text{vevő állomány}}{\text{szállítói állomány}}$$

Akkor kedvező, ha *értéke 1,0 felett van*, mert a nyújtott áruhitelek elegendő fedezetet nyújtanak a kapott áruhitelekre. Amennyiben a mutató értéke alacsony, az *a ki nem egyenlített szállító állomány magas mértékére utal*, fizetési gondokat jelez. (Kalkulátor.hu, <http://www.kalkulator.hu/?fejezet=93&label=V>) (A mutató *mélyebb elemzésénél és értelmezésénél* azt is figyelembe kell venni, hogy a tartósan magas

vevőállomány nem feltétlenül kedvező, mivel az a vevők rossz fizetőkészségéből és fizetőképességéből is adódhat. A vevők és szállítók arányának vizsgálatánál ezért célszerű azt is megvizsgálni, hogy *mennyi a határidőn túli, lejárt vevőkövetelés.*)

A mutatószámok elemzését az SPSS 13.0 statisztikai program segítségével készített „*box-plot*” *diagram* („dobozdiagram”) alkalmazásával végeztem, amely alkalmas a mutatók kiütő értékeinek, eloszlásának szemléltetésre. (BRYMAN et al., 2005) A mutatókra jellemző *mediánt*, azaz a nagyság szerinti rangsorban középen elhelyezkedő értéket, a „dobozban” levő vonal szemlélteti. A „doboz” teteje a *felső kvartilist*, az alsó része az *alsó kvartilist* jelenti. A felső kvartilis a sorba rendezett mintában a medián és a legnagyobb érték között középen elhelyezkedő legnagyobb értéket, az alsó kvartilis a medián és a legkisebb érték között középen elhelyezkedő értéket jelenti. (ERTSEY, 2002) A doboz hossza megegyezik a kvartilisek különbségével, azaz a *kvartilis eltéréssel*. A mintára jellemző *maximum* értéket a doboz tetejével, vagyis a felső kvartilissel párhuzamosan, a feletti vízszintes vonal, a mintára jellemző *minimum* értéket a doboz aljával párhuzamosan, az alatti vízszintes vonal jelzi. A *maximum az a legnagyobb érték, mely a kvartilis eltérés legfeljebb másfélszeresével haladja meg a medián értékét.* A diagram alapján a mintára jellemző *minimum érték az a legkisebb érték, amely a kvartilis eltérés legfeljebb másfélszeresével marad alatta a medián értékének.* A mintára jellemző maximum feletti, illetve minimum alatti értékek ún. *kiütő értékek*, melyeket a diagramon körök ábrázolnak. (LEECH et al., 2004)

2.3 Az Altman-féle Z modell

Az *első többváltozós módszeren alapuló csődmodell* felállítása Edward I. Altman nevéhez fűződik, aki a csődmodellek történetének első igazi úttörője volt. Az 1968-as, a *diszkriminancia analízissel* kialakított modell kidolgozása során Altman 22 lehetséges pénzügyi mutatószámot vizsgált meg 66 vállalat pénzügyi adatainak felhasználásával. (ALTMAN, 1968)

A vizsgálatok végeredményeként egy öt változót (mutatót) tartalmazó függvényt állított fel:

$$Z=0,012X_1+0,014X_2+0,033X_3+0,006X_4+0,999X_5, \text{ ahol}$$

$$X_1 = \frac{\text{forgótőke}}{\text{összes eszköz}}$$

$$X_2 = \frac{\text{mérleg szerinti eredmény}}{\text{összes eszköz}}$$

$$X_3 = \frac{\text{EBIT (adózás előtti eredmény + kamatköltség)}}{\text{összes eszköz}}$$

$$X_4 = \frac{\text{részvények piaci értéke}}{\text{összes kötelezettség}}$$

$$X_5 = \frac{\text{értékesítés nettó árbevétele}}{\text{összes eszköz}}$$

A függvény változóit a megfelelő súlyokkal szorozva, azokat összegezve megkapjuk az adott vállalkozásra jellemző Z értéket. A vállalkozás az így kapott Z érték, és a függvényhez meghatározott „cut-off” pont összehasonlítása alapján minősíthető a fizetési képesség kialakulásának valószínűsége szempontjából, az alábbiak szerint:

- Ha a modell alapján meghatározott Z kisebb, mint 1,81 akkor a fizetési képesség bekövetkezése valószínűsíthető.
- Ha a Z nagyobb, mint 1,81 akkor a közeljövőben nem várható a vállalkozás csődhelyzete.
- Ha Z nagyobb, mint 2,99 akkor az adott vállalkozás fennmaradása nincs veszélyben.

A modell a fizetési képesség bekövetkezése előtt egy évvel 95%-os pontossággal, az előtt két évvel 72%-os, míg három évvel azelőtt 48%-os pontossággal tudja előre jelezni a csődhelyzet bekövetkezését. (BETTS, et al., 1987)

A fenti modell alkalmazásának *korlátja, hogy kizárólag a tőzsdére bevezetett, nyilvános vállalkozások esetén* alkalmazható. Mindezt figyelembe véve, Altman kialakított egy *csődmodellt nem nyilvános vállalkozások részére* is, mely a következő egyenlettel írható fel:

$$Z=0,717X_1+0,847X_2+3,107X_3+0,42X_4+0,998X_5, \text{ ahol}$$

$$X_1 = \frac{\text{forgótőke}}{\text{összes eszköz}}$$

$$X_2 = \frac{\text{mérleg szerinti eredmény}}{\text{összes eszköz}}$$

$$X_3 = \frac{\text{EBIT (adózás előtti eredmény + kamatköltség)}}{\text{összes eszköz}}$$

$$X_4 = \frac{\text{saját tőke könyv szerinti értéke}}{\text{összes kötelezettség}}$$

$$X_5 = \frac{\text{értékesítés nettó árbevétele}}{\text{összes eszköz}}$$

(ALTMAN, 1977)

A tőzsdére be nem vezetett vállalkozásokra kialakított modellel meghatározott Z érték alapján a vállalkozások az alábbiak szerint minősíthetők:

- Ha a modell alapján meghatározott Z kisebb, mint 1,23 akkor a vállalkozás csődbejutónak minősül.
- Ha a Z nagyobb, mint 1,23 a közeljövőben nem várható a vállalkozás csődhelyzetének kialakulása.
- Ha Z nagyobb, mint 2,90 az adott vállalkozás csődbejutásának igen alacsony a valószínűsége.

(HEINE, 2000)

2.4 A Springate modell

Gordon L.V. Springate 1978-ban alakította ki a nevével fémjelzett csődmodellt lépésenkénti diszkriminancia analízissel. A modell kialakításához 19 széles körben használt mutatót vizsgált meg 40 vállalat adatainak felhasználásával. (SPRINGATE, 1978)

A kutatásai alapján a vizsgált mutatókból négyet választott ki, melyek leginkább jellemzik a csődbement és a működőképes vállalkozásokat. A csődmodell az alábbi függvénnyel írható fel:

$$Z=1,03X_1+3,07X_2+0,66X_3+0,4X_4, \text{ ahol}$$

$$X_1 = \frac{\text{forgótőke}}{\text{összes eszköz}}$$

$$X_2 = \frac{\text{adózás előtti eredmény} + \text{kifizetett kamatok}}{\text{eszközök összesen}}$$

$$X_3 = \frac{\text{adózás előtti eredmény}}{\text{rövid lejáratú kötelezettségek}}$$

$$X_4 = \frac{\text{értékesítés nettó árbevétele}}{\text{eszközök összesen}}$$

A függvénybe behelyettesítve a megadott változókat, a vállalkozást jellemző Z értéket kapjuk, melynek a Springate modellhez tartozó küszöbértékkel történő összehasonlításával a vállalkozás az alábbiak szerint minősíthető:

- Ha a modell alapján meghatározott Z kisebb, mint 0,862 akkor a vállalkozás csődbejutónak minősül.
- Ha a Z nagyobb, mint 0,862 a közeljövőben nem várható a vállalkozás fizetéképtelenné válása.

(FAZEKAS, 2007)

Springate további kutatásai nyomán összeállította a modell módosított változatát is, amely ugyanazokon a mutatókon alapszik, mint az eredeti, azonban az egyes mutatók súlyozása megváltozott. (LO, 1986) A módosított Springate modell a következő formában írható fel:

$$Z=0,545X_1+0,791X_2+0,270X_3+0,136X_4+0,228$$

A módosított modell esetében a cut off pont, azaz a kritikus érték 0, az ennél kisebb Z érték esetében a vállalkozás csődbejutónak minősül.

Springate modelljével 92,5%-os megbízhatóságot ért el. (FLAGG et al., 1991)

2.5 A kérdőívek feldolgozásának módszere

A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető okok vizsgálatára 24 kérdésből álló (B.1-B.24), ún. *zárt kérdésekre* épülő kérdőívet állítottam össze, vagyis a megkérdezettek *előre megadott válasz lehetőségek közül választották ki* a tapasztalataik alapján legjellemzőbbet.

A kérdőívet 110 felszámoló szakemberhez juttattam el, melyből 33 szakembertől kaptam értékelhető választ a feltett kérdéseimre. A válaszadó felszámolók munkájuk során 14 megyében szereztek tapasztalatot, többek között Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok, Pest, Zala, Békés, Nógrád, Győr-Moson-Sopron megyében, melyek Magyarország jelentős területét lefedik. A kérdőívet az APEH Észak Alföldi Regionális Igazgatóságának felszámolásokkal foglalkozó szakembere segítségével 23 adóhatósági szakemberhez is eljuttattam, akik ugyancsak érdemi válaszokat tudtak adni kérdéseimre. A válaszadó adóhatósági szakemberek tapasztalatai az ország kisebb részére vonatkoznak, Hajdú-Bihar Megyére, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyére, Heves Megyére, Pest Megyére és Békés. A kérdőíven a válaszadók azonosító adatként megjelölték, hogy adóhatósági, vagy felszámoló szakemberként szereztek tapasztalatot a felszámolási eljárásokban (A.1); valamint, hogy szakmai tapasztalataik mely időszakra vonatkoznak (A.2). Ezen ismervek alapján a szakembereket kétféle szempont szerint csoportosítottam: egyrészt, hogy felszámoló,

vagy adóhatósági szakemberként érintett, másrészt, hogy mekkora a szakmai tapasztalata.

A szakmai tapasztalat időszaka alapján két csoportra osztottam a válaszadókat:

- 10 év feletti, a Csődtörvény 1992-es bevezetését követő időszakra vonatkozó tapasztalattal rendelkező szakemberek;
- 10 év alatti tapasztalattal rendelkező szakemberek.

A kétféle csoportosítás alapján a kapott válaszokból *kétdimenziós (A és B) gyakorisági táblázatokat* (más néven kontingencia táblázat) képeztem, melyek alapján a χ^2 próba alkalmazásával megvizsgáltam, hogy *a kapott adatok lényegesen eltérnek –e az ún. várt adatoktól.* (PEERS, 1996.) *A várt adatok* azok az adatok, amelyeket akkor kellene a táblázatban megkapnunk, *ha a kapott válaszok és a szakemberek jellege, illetve tapasztalatai között nem állna fenn összefüggés.* Amennyiben ezek a várt adatok és a tényleges adatok nem térnek el lényegesen egymástól, akkor a két dimenzió független egymástól.

A várt adatokat úgy határoztam meg, hogy a kontingencia táblázatok megfelelő sorösszegeinek és oszlopösszegeinek a szorzatát elosztottam a végösszeggel, majd a következő képlet alkalmazásával elvégeztem a χ^2 próbát:

$$\chi^2 = \sum \frac{(k - v)^2}{v}$$

, ahol a „k” a kapott, a „v” a várt értékeket jelenti.

A képlet alapján látható, hogy *minél nagyobb a kapott és a várt értékek közötti eltérés, annál nagyobb a χ^2 értéke.*

A következő lépésben elvégeztem *a χ^2 értékek szignifikancia vizsgálatát,* vagyis a χ^2 értékeket összehasonlítottam a kontingencia táblázatok szabadságfokának megfelelő, 95%-os valószínűségi szintnek megfelelő χ^2 – eloszlás táblázat értékeivel.

1. *Ha kérdőívek alapján kiszámolt érték (χ^2) nagyobb, mint a táblázatbeli érték (χ^2 táblázat), akkor eredmény 95%-os valószínűségi szintnek megfelelően szignifikáns, a kapott és a várt érték közötti különbség nem a véletlen műve.*

2. *Ha a kiszámolt érték kisebb, mint a táblázatbeli érték, akkor az eredmény a véletlennek köszönhető, a tapasztalt különbség nem szignifikáns.*

(FALUS et al., 2000)

Következő lépésként a kérdőíveket *a kapott válaszok megoszlása alapján értékeltem*. Azoknál a kérdéseknél, melyeknél a szakemberek jellege, illetve a tapasztalat évei alapján szignifikáns eltérés mutatkozott, valamint azoknál, amelyeknél nem szignifikáns, de jelentős eltérés mutatkozott, a válaszok megoszlását külön értékeltem a szakemberek jellege, illetve a szakmai tapasztalat évei alapján. (ERTSEY et al., 2003)

A kérdőívek elemzését *Microsoft Excel 2003* és *SPSS 13.0 statisztikai program* segítségével végeztem. (KECSKEMÉTY et al., 2005)

3. A MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÁSOK FELSZÁMOLÁSÁHOZ VEZETŐ OKOK VIZSGÁLATA

3.1 A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető okok vizsgálata 17 felszámolt vállalkozás alapján

Az 1. vállalkozás 1992-ben alakult Hajdú-Bihar megyében egy mezőgazdasági termelészövetkezet utódjaként. A kárpótlás és a tagi földek kiosztása során a jó minőségű termőföldjei szétosztásra kerültek, így az átalakulást követően a társaság tulajdonában levő ingatlanok különböző belterületi beépítetlen területekből, külterületi majorokból, agyaggödörökből, iszaptelepből, valamint leromlott állapotú külterületi gazdasági- és belterületi irodaépületből, mocsaras legelő területekből állt; emiatt tevékenységének gazdaságos folytatása nem volt lehetséges. A törvényi előírásoknak megfelelően a gépek és berendezések zöme is kiadásra került, a társaságnál az elhasználódott, selejt eszközök maradtak.

A társaság rendelkezésére álló eszközei nem tették lehetővé a termelés folytatását, termelő-bevételszerző tevékenységet nem folytatott. A bevételek elmaradása ellenére a működéssel összefüggésben általános költségek merültek fel (anyagjellegű ráfordítások, értékcsökkenési leírás), illetve 50 fő foglalkoztatott bére és járuléka. A működési költségek mellett korábban felvett hitelek kamatfizetési kötelezettsége is terhelte szövetkezetet, ezért az alakulástól kezdve veszteséggel működött.

Bevételek hiányában a vállalkozás adó- és járulékfizetési kötelezettsége felhalmozódott, azoknak nem tudott eleget tenni.

A szervezet életképtelen volt a létrejöttétől kezdődően, így a megalakulást követő 4. évben, 1995-ben felszámolása megkezdődött. Az eljárás a legnagyobb hitelező, az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal kérelmére indult meg, melynek során 21.827 ezer Ft hitelezői igény került benyújtásra. Ebből szállítói kötelezettség volt cca. 1.000 ezer Ft, a fennmaradó több mint 20.000 ezer Ft az állami költségvetés felé fennálló tartozás volt.

Összefoglalva megállapítható, hogy az 1. vállalkozás a rendszerváltozás után, a gazdasági és jogi környezet változásai miatt a tevékenység folytatására alkalmas vagyron nélkül kezdte meg működését, megszűnése tőkebevonás nélkül elkerülhetetlen volt.

A 2. vállalkozás szintén Hajdú-Bihar Megyében működött 1992-től, termelészövetkezetből jött létre átalakulás útján. A társaság korábban állattenyésztéssel, takarmány feldolgozással és kereskedelemmel foglalkozott.

A rendszerváltást követő átalakulás a vállalkozásnál *jelentős vagyonszűkítéssel járt együtt*, így a használatában maradt elhasználadott eszközökkel a termelés csak veszteséggel volt folytatható. Látva a kialakult helyzetet *a szervezet menedzsmentje 1997-ben a végelszámolás mellett döntött*: a további veszteségek elkerülése érdekében a tevékenységet megszüntette, dolgozóinak felmondott. Az intézkedések hatására a végelszámolás kezdetének évében már nem volt jelentős a veszteség. *A végelszámolás időszaka alatt azonban az illetékes helyi adóhatóság részéről és az APEH részéről adókövetelés érkezett, melyek kiegyenlítése nem történt meg.* Az APEH a követeléseit érvényesítése érdekében *kezdeményezte a szervezet felszámolását.* A felszámolás alatt *12.453 ezer Ft hitelezői igény* bejelentés történt, *ebből 11.500 ezer Ft az állami adóhatóság követelése* volt.

Összefoglalóan elmondható, hogy a szervezet *felszámolásának oka az átalakulását követő vagyonszűkítés volt.* A vezetőség a helyzetet felismerte, *de a megszüntetésről szóló döntést későn hozták meg, így a végelszámolás nem volt lefolytatható* és a vállalkozás adósságot hátrahagyva került kivezetésre a gazdaságból, a hitelezők igényei nem kerültek kifizetésre.

A 3. számú, ugyancsak hajdú-bihar megyei vállalkozás 1993-ban kezdte meg tevékenységét egy korábbi mezőgazdasági termelészövetkezet eszközeire alapozva, annak működését folytatva. A vállalkozás szántóföldi növénytermesztéssel, azon belül napraforgó-, lucerna- és lucernavetőmag termeléssel, és szarvasmarha tenyésztéssel foglalkozott. A növénytermesztést több mint 1.000 ha bérelt földterületen folytatta.

A szövetkezet a felszámolás évét megelőző években veszteségesen működött, melynek következményeként vagyona két év alatt közel 50%-kal csökkent.

A kedvezőtlen jövedelmi viszonyok kialakulásához nagymértékben hozzájárult, hogy *a növénytermesztés eszközellátottsága nem volt megfelelő, ezért annak költségei között bér munka költség is felmerült.*

A növénytermesztés jövedelmi helyzetének romlását fokozta, hogy a vállalkozás által folytatott napraforgó termelés piaci helyzete hazánkban az 1997. és 1998. évben igen

kedvezőtlenül alakult, ugyanis az alacsony terméshozamokhoz jelentős értékesítési árcsökkenés társult.

Emellett *a szarvasmarha állomány nagysága és a szarvasmarha-tartás eszközellátottsága nem volt elegendő a hatékony és jövedelmező tevékenységhez, a növénytermesztés veszteségeinek fedezésére.*

A társaság vezetése *a tevékenység fenntartása érdekében hosszú lejáratú tőkepótló hitelt vett fel* összesen 32.000 ezer Ft értékben, a hitelt nyújtó bank jelzáloggal biztosította követelését.

A veszteségek következtében fizetéseképtelenné vált a vállalkozás, felszámolását az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal kezdeményezte. A társaság ellen folytatott *felszámolási eljárás során a hitelezők 39.429 ezer Ft követelést jelentettek be, melyből legjelentősebb 32.017 ezer Ft összegű hiteltartozás, ezt követi* nagyságrendileg az *Adó és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal felé fennálló 5.723 ezer Ft* adó- és járuléktartozás, a fennmaradó összeg szállítói tartozás.

Összegezve megállapítható, hogy a vállalkozás *a növénytermesztéshez nem rendelkezett megfelelő eszközállománnyal, a tevékenység tárgyi feltételei eleve determinálták a nem megfelelő hatékonyságot.* Ehhez párosult a fő növényi termék, a *napraforgó kedvezőtlen piaci pozíciója.* E tényezők következtében a társaság veszteségesen működött a felszámolást megelőző években, saját tőkéjét felélte, vagyona csökkent. A *felvett tőkepótló hitel nem javította a jövedelmi helyzetet,* ezért a szervezet kötelezettségeinek nem tudott eleget tenni. A felszámolás során a vagyon hatékonyabb felhasználásának lehetősége megteremtődött, eszközei egy egyéni gazdálkodó tulajdonába kerültek. A beszámoló alapján úgy vélem, hogy az átalakulást követően a növénytermesztési ágazat megszüntetésével tudott volna fennmaradni a szövetkezet. A nem megfelelő eszközellátottság miatt ugyanis jelentős többletköltséget okozott a bér munka költsége, a megkötött haszonbérleti szerződések miatt azonban a szervezet a bérelt földterületeket a veszteségek mellett, annak ellenére köteles volt megművelni.

A *4. vállalkozás* 1992-ben alakult Hajdú-Bihar Megyében, folytatva egy mezőgazdasági termelőszövetkezet szántóföldi növénytermesztési tevékenységét. A termelést 1.915 hektár Hajdú-Bihar megyei haszonbérlet földön végezte, búza-, repce- és napraforgó termesztést végzett.

A felszámolást megelőző évben és a felszámolás évében az alaptevékenység ellátásához szükséges vagyontárgyak eladására kényszerült a társaság a számára előnytelen termeltetői szerződések teljesítésének érdekében, ami teljesen ellehetetlenítette a vállalkozás működését. A megfelelő eszközpark hiányában a szükséges talajmunkálatokat nem tudták elvégezni, bér munka igénybevételére nem volt lehetősége a megfelelő pénzügyi háttér nélkül.

A kialakult kritikus helyzetet az 1998. évi csapadékos ősz tovább rontotta. A kedvezőtlen időjárás miatt a bérelt földterületek jelentős arányban vetetlenül maradtak. A vezetőség a felszámolás évének elején - a pénzügyi ellehetetlenülést látva - értesítette a földtulajdonosokat, hogy nem tudja megművelni a földjüket, ezért azt más módon kell hasznosítaniuk.

A társaság a felszámolását megelőző évet igen komoly, 83 millió Ft-ot meghaladó veszteséggel zárta, melynek következtében a saját tőkéje negatív lett. A társaság tehát ekkorra vagyonát teljes egészében idegen forrásból fedezte. A jövedelemhiányból fakadó fizetési zavarok kiküszöbölésére a társaság korábban tőkepótló hiteletet vett fel, melyek egyrészt jelentős kamatterhekkel jártak, másrészt a termelésből származó veszteségek miatt a hitelt nyújtó pénzügyi intézet felé fennálló tőke- és kamatfizetési kötelezettségeinek nem tudott eleget tenni. A törlesztések elmaradása miatt a bank a felszámolás iránti kérelmet benyújtotta a területileg illetékes Cégbíróságra.

Az ekkorra teljesen eladósodott vállalkozás felszámolása során 20.822 ezer Ft hitelezői igény bejelentés történt, melyből 19.598 ezer Ft volt a felszámolást kezdeményező pénzügyi intézet követelése volt.

A szervezet felszámolásához tehát egyrészt a termelő eszközök kényszerű eladására visszavezethető hozam-, ezzel együtt jövedelem kiesés, másrészt a kedvezőtlen időjárás által okozott veszteségek vezettek. A jelentős mértékben eladósodott vállalkozás a bevételek csökkenés következtében nem rendelkezett a tartozások kiegyenlítéséhez szükséges pénzeszközzel. A szervezet felszámolása véleményem szerint nagyrészt a kiszolgáltatott helyzete miatti kényszerű eszközértékesítésekre vezethető vissza, melyet a szállítókkal, illetve a pénzügyi intézettel történő szerződésmódosítás, a kötelezettségek átütemezésével lehetett volna elkerülni. A működés ellehetetlenüléséhez hozzájárult az időjárási feltételek kedvezőtlen alakulása is, ezek kedvezőtlen gazdasági hatásának

enyhítésére a mezőgazdasági biztosítás alkalmas lett volna, mellyel azonban a szövetkezet nem rendelkezett.

Az 5. vállalkozás 1992-ben jött létre szövetkezeti formában Hajdú-Bihar Megyében, egy korábbi mezőgazdasági termelőszövetkezet utódjaként szántóföldi növénytermesztéssel (főként búzatermesztéssel) és állattenyésztéssel foglalkozott. A megye egyik legnagyobb mezőgazdasági termelőszövetkezeteként az 1970-es és 1980-as években eredményesen gazdálkodott.

A gazdálkodó szervezet által használt *földek igen gyenge minőségűek voltak* (az átlagos aranykorona érték 17 AK/ha volt), a rendszerváltozást megelőzően *nagymértékű állami dotációt kapott hátrányos helyzetű szövetkezetként*. A növénytermesztéshez kedvezőtlen talajadottságokból eredő hátrányokat állattenyésztéssel és melléküzemági szolgáltatásokkal próbálták kiküszöbölni.

A nagy múltú szövetkezetet azonban a rendszerváltozás után *megváltozott gazdasági és politikai környezet nagyon meggyengítették*: egyrészt a *tagok kiválása* és a vagyon kivitele, másrészt az *állami támogatások elmaradása*, mely a '70-80'-as években igen jelentős mértékű volt, s ennek hiánya a rossz termőképességű földterületeken gazdálkodó szervezet működését ellehetetlenítette. Az új gazdasági körülmények között a társaság jelentős veszteségeket termelt. Az 1995-1998 közötti időszakban a szervezet helyzete kissé stabilizálódott, amely azonban csak a veszteségek mértékét csökkentette. A felszámolás kezdetére, a 2000. esztendőre a korábbi vagyonának töredékével rendelkezett, állattenyésztési tevékenységét ekkorra teljesen megszüntette.

A vállalkozás felszámolását megelőző két évben meglévő vagyon az eljárás megkezdésére jelentősen lecsökkent. A termeléshez a szükséges tárgyi eszközök nem álltak rendelkezésre. A tárgyi eszközök csökkenésének háttérében egyrészt az állt, hogy a vállalkozás szállítói és integrátorai csak zálogtárgyak ellenében finanszírozták a termelést, s ki nem fizetett követeléseik fejében jelentős vagyontárgyak kerültek át a tulajdonukba. A csökkenés másik oka, hogy látva a szervezet tevékenységének ellehetetlenülését, a szövetkezeti tagok létrehozta egy korlátolt felelősségű társaságot, melybe 50.000 ezer Ft értékű tárgyi eszközt apportáltak. A létrehozott kft. főtevékenysége szántóföldi növénytermesztés volt, s az apport az ehhez szükséges eszközökből állt. A megalapítás után a tagok a vállalkozás üzletrészét fokozatosan

megvásárolták, így a felszámolás kezdetekor az már csak 17 millió Ft értékű üzletrésszel rendelkezett az új kft.-ben. A cél tehát az volt, hogy új, még el nem adósodott vállalkozásként, a meglevő eszközök felhasználásával életképes vállalkozást hozzanak létre. A kft. cégkivonatban szereplő adatait megvizsgálva megállapítottam, hogy az 50 millió Ft-os alaptőkét felélte, saját tőkéje a működés során ez alá csökkent, ezért az illetékes cégbíróság a szükséges pótbefizetések elmaradása miatt a jegyzett tőkét leszállította 10 millió Ft-ra. A kivitt termelőeszközök jövedelmező, a korábbiaknál hatékonyabb felhasználása tehát nem valósult meg.

A termelőtevékenység finanszírozását a korábbi években hitelfelvétellel oldották meg, azonban a felszámolást megelőző években már nem volt hitelképes, s fizetéseképtelenné vált. A súlyos likviditási helyzet mellett eladósodottsága folyamatosan nőtt, adó- és járulékfizetési kötelezettségeinek nem tudott eleget tenni, ezért az APEH a szövetkezet felszámolását kezdeményezte.

Az eljárás során 253.606 ezer Ft hitelezői igény került benyújtásra, ebből a szállítói igény cca. 1.000 ezer Ft, a fennmaradó összeg adó- és járuléktartozás volt.

Összegezve megállapítható, hogy *a kedvezőtlen földterületeken gazdálkodó 5. vállalkozás a korábbi állami támogatások nélkül nem tudott jövedelmezően működni, a termelés jelentős veszteségeket eredményezett. A helyzetét továbbrontotta a tagok vagyonszivárgása, valamint az, hogy a nagy szállítók a be nem folyt követeléseik ellenében elzálogosították a termelőeszközök jelentős részét. A vállalkozás a szükséges termelőeszközök nélkül nem tudta folytatni tevékenységét. A kedvezőtlen jövedelmi viszonyok likviditási problémákhoz vezettek, így adó- és járuléktartozásaik felhalmozódtak, mely teljes eladósodottsághoz vezetett. A vagyon megmentésére, hatékony felhasználására tett erőfeszítések sem vezettek eredményre, hiszen a termelőeszközök apportálásával létrehozott korlátolt felelősségű társaság sem tudott nyereségesen gazdálkodni. Mindez arra utal, hogy a rendelkezésre álló eszközök alapvetően nem tették lehetővé a tevékenység fenntartását.*

A 6. vállalkozás Heves Megyében jött létre 1991-ben egy mezőgazdasági termelőszövetkezetből. A jogelőd gazdálkodó szervezettel megegyezően a szervezet növénytermesztéssel, szarvasmarha-tenyésztéssel, vadgazdálkodással és a térség adottságainak megfelelően szőlőtermesztéssel, borászattal foglalkozott. Legjelentősebb

piaca a Szovjetunió volt, ahová elsősorban bort értékesítettek. Emellett az állami vezetők kedvelt vadászati helye volt, így a rendszerváltozás előtt az állam magas összegű támogatást biztosított számára. Az átalakulás igen kedvezőtlen hatást gyakorolt a vállalkozásra: *a legfontosabb árbevételi forrást jelentő piac, a Szovjetunió megszűnt, a korábbi állami támogatások elmaradtak, a tagok egy része vagyont kivonta a szövetkezetből.* A társaság borászati termékei számára új piacot nem talált, így azokat kedvezőtlen feltételekkel, veszteségesen tudta értékesíteni, a szarvasmarha-tenyésztés (melyet a felszámolást megelőzően már nem folytatott a társaság) nem volt jövedelmező. Működésének utolsó éveiben már csak a növénytermesztési tevékenységét tartotta fenn a vállalkozás a veszteségek csökkentése érdekében.

A felszámolás évében a vállalkozás már nem folytatott termelést a finanszírozás forrásainak hiánya miatt.

A saját források pótlására a gazdálkodó szervezet rövid lejáratú hiteleket vett fel, amelyek visszafizetése a termelésből származó veszteségeit növelte, a likviditás folyamatos romlásához vezetett.

A befolyt bevételek mindössze a szállítók és a bankok követeléseinek kielégítését tették lehetővé, az adó- és járuléktartozásokat azonban nem, így a felszámolás kezdetére a szervezet helyi- és az állami adóhatósággal szembeni kötelezettsége 50,5 millió Ft-ra növekedett.

A felszámolási eljárás egy szállító kezdeményezésére indult el, aki a felszámolás alatt már nem szerepelt, mint hitelező. Az összes hitelezői igény a társasággal szemben 90.230 ezer Ft volt, melynek 60%-a adótartozás volt, 10%-a a dolgozókkal szembeni végkielégítési kötelezettség, a fennmaradó 30% szállítókkal szembeni kötelezettség.

A 6. vállalkozás felszámolásának alapvető oka a szovjet piac elvesztése volt, így elsődleges termékének, a bornak a felvevő piaca megszűnt, új értékesítési csatornát nem talált. Az árbevétellel együtt a korábbi támogatások is elmaradtak, így a vállalkozás a működése során veszteséget veszteségre halmozott, vagyont felélte. A felszámolás kezdetére a társaság már hitelhez sem juthatott, a termelését megszüntette. Véleményem szerint a felszámolás új, külföldi piacok felkutatásával lett volna lehetséges. A szervezet vezetőinek azonban a marketing területén nem volt tapasztalata, nem ismerték fel annak szükségességét. A termékeik hazai piacon történő értékesítésének nehézségeit

közvetlenül a rendszerváltozást követően a fizetőképes kereslet hiánya okozta, majd a belföldi-, és külföldi versenytársak megjelenése.

A Hajdú-Bihar megyei 7. vállalkozást 1992-ben alapították egy korábbi mezőgazdasági termelőszövetkezet tagjai. A vállalkozás főtevékenységként szántóföldi növénytermesztést folytatott a tagok tulajdonában levő földeken, emellett szarvasmarhatenyésztést és mezőgazdasági szolgáltatást végzett. A társaság kezelésében álló földek egy belvizesedésre hajlamos területen helyezkedtek el, azonban a rendszerváltozás előtt jelentős költségekkel, állami támogatás igénybevételével komoly talajjavítás valósult meg azokon. A jelentős terület (a felszámolás évében 1.811 hektár) cca. 50%-át, mely haszonbérlet formájában közös használatban volt, árunövények termelésére (búza, csemegekukorica, burgonya és cukorrépa) és a szarvasmarha állomány tömegtakarmány szükségletének előállítására használták. A terület másik felén piaci áron komplex mezőgazdasági szolgáltatást végeztek.

A vállalkozás a megtermelt növényi termékeket a vállalkozás közelében működő cukorgyárnak és takarmány-előállító üzemnek-, az előállított tejet a megyében működő tejfeldolgozó vállalkozásnak értékesítette.

A vállalkozás mindezek mellett takarmány kiskereskedelmi, építőipari és nyomdai tevékenységgel foglalkozott.

Az 1998. és az 1999. években a szántóföldi növénytermesztést sújtó kedvezőtlen időjárással összefüggésben, a kialakult belvizek miatt a hozamok kedvezőtlenül alakultak, melynek következtében a szövetkezet veszteséget realizált.

A növénytermesztési ágak 1998-as veszteségeihez hozzájárult a búza esetében - a túltermeléssel összefüggésben - az értékesítési árak kedvezőtlen alakulása 1997-ben és 1998-ban.

A társaság vagyonának nagy részét már csak idegen forrással tudta fedezni a felszámolást megelőző évben. A vállalkozás az előző évek veszteségei miatt rövid lejáratú hitel és kölcsön felvételére kényszerült, mivel a működés fenntartásához, a termelés finanszírozásához nem állt rendelkezésére elegendő pénzeszköz.

A termelő tevékenységek veszteségein kívül a hitelekkel kapcsolatban felmerült jelentős kamatráfordítások miatt a veszteségek tovább növekedtek, így a vállalkozás működése finanszírozhatatlanná vált.

Az eredménytelen gazdálkodásból fakadó *pénzeszköz hiányt a szervezet a felszámolás évében a burgonyatárolójának, takarmányboltjainak és nyomdaüzemének értékesítésével próbálta megoldani.* A likviditás ennek következtében valamelyest javult, de az idegen tőke aránya emelkedett.

A kötelezettségeken belül továbbra is a rövid lejáratú kötelezettségek domináltak, mely nagyban hozzájárult a kedvezőtlen likviditáshoz.

Az eladósodott vállalkozás nem tudott eleget tenni kötelezettségeinek, *ezért két szállító, valamint az APEH elindította ellene a felszámolást.* Az eljárás során 592 hitelezői igény érkezett be a felszámolóhoz 359.457 ezer Ft értékben. A *hitelezői igényekből 165.597 ezer Ft adó-, járulék és illetéktartozás, 40.794 ezer Ft banki hiteltartozás, 97.868 ezer Ft tagi kölcsön tartozás, a fennmaradó 55.198 ezer Ft szállítókkal szembeni tartozás volt.* A felszámolás során a vállalkozás növénytermesztési és állattenyésztési ágazatát konzorciumi pályázat keretében, egyben értékesítette a felszámoló, aki feltételként kikötötte a munkavállalók teljes létszámában történő átvételét. A megszüntetés után a jelentős eszközállomány egy új agrárvállalkozás tulajdonába került, lehetővé téve annak visszaforgatását a gazdaságba a jövedelemtermelő képesség megfelelő kihasználása érdekében.

A 7. vállalkozás felszámolásának közvetlen kiváltó oka a felszámolást megelőző években keletkezett, jelentős belvízkár volt, mivel az egy belvizesedésre eleve hajlamos területen működött. Az átalakulás előtti időszakokkal ellentétben, a magas költségekkel járó *talajjavításra nem volt elegendő forrása, a károk enyhítésére szolgáló biztosítással nem rendelkezett.* A vállalkozás a növénytermesztésben elért veszteségek és a *korábban felvett hitelekkel összefüggő kötelezettségek* következtében vált fizetéseképtelenné. Úgy vélem, hogy a felszámolás megelőzhető lett volna, a megfelelő termelés szerkezet kialakításával és a költségek racionalizálásával. A szervezet ugyanis jelentős eszközállománnyal rendelkezett a felszámolás kezdetén, melyek az eljárás során egy másik vállalkozás tulajdonába kerültek, amely azokat jövedelmezően hasznosította. A megfelelő gazdálkodással a hitelek egy részének felvétele elkerülhető lett volna, illetve azokat a termelés biztonságát szolgáló fejlesztésre fordíthatták volna.

A 8. számú, *Hajdú-Bihar megyei vállalkozás* 1992-ben jött létre mezőgazdasági termelőszövetkezet jogutódjaként. A vállalkozás beszámolói alapján fő tevékenységi körei: állattenyésztés, takarmány-feldolgozás és kereskedelmi tevékenység.

A megalakulást követően az illetékes cégbíróság határozatában kimondta, hogy a korábbi termelőszövetkezet jogutód nélkül, végelszámolással megszűnt, így *újonnan alakult szövetkezetnek minősült* a vállalkozás. *Megalakulásakor a korábbi termelőszövetkezet kötelezettségeit vállalta*, ezért annak hitelállománya őt terhelte. A *hiteltartozás* igen jelentős volt, amely *eleve megnehezítve a működést*. A probléma megoldására az egyes részlegeket (sertéstelep működtetése, állatállomány fenntartása, gépészeti munkák, számviteli munkálatok, egyéb tevékenységek) 5 korlátolt felelősségű társaságba szervezték ki, a vagyont apportként átadták a kft.-k részére, így *a társaság holdingként működött tovább a nála maradt adóssággal*. A kft-k által fizetett bérleti díj a hitelek visszafizetésére és egyéb kötelezettségei teljesítésére szolgáltak.

A koncepció nem hozta meg a kívánt eredményt: a vállalkozás elleni felszámolás megkezdésének időpontjáig a létrehozott valamennyi kft. felszámolás-, illetve végelszámolás alatt állt.

A kedvezőtlen feltételek mellett alakult szervezet *évről-évre vesztéségesen működött*, tartozásai folyamatosan növekedtek.

A felszámolást megelőző 2. évben a vállalkozás *megmaradt vagyonát gazdasági tevékenységre használta fel a fizetőképesség helyreállítása érdekében*: a tulajdonában álló sertéstelepet és terményüzemet üzemeltette. A nyereség reményében a kocalétszámot az optimális szintre növelték, felújították az istállókat pályázati forrásokból. *A megnövekedett sertéslétszám azonban komoly finanszírozási gondokat okozott*, ezért *tőkepótló hitelért folyamodott* a vállalkozás egy kereskedelmi bankhoz. Az ígéretek ellenére *a bank nem adta meg a kért hitelt*, míg a korábbi hitelek esedékessé váltak. A szaporulatot így nem tudta a vállalkozás felhizlalni, az állományt értékesíteni kellett. A saját alapítású vállalkozások megszűnése miatt az árbevétel egyre kevesebb volt, a felszámolás évét megelőző évben elért árbevétel az előző évinek az 5%-át sem érte el. A rendelkezésre álló pénzeszközöket elsősorban a hitelek és kamatai megfizetésére használta fel a társaság, jelentős maradt azonban a kiegyenlítetlen szállítókkal szembeni-, valamint az Adó és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatallal szembeni kötelezettségek értéke.

A fizetésektelen vállalkozás felszámolását több hitelező – az APEH, valamint több szállító - kérte, a bejelentett hitelezői igények összege az eljárásban 228.727 ezer Ft volt, melynek 86%-a a ki nem fizetett adó- és járuléktartozásokból eredt, a fennmaradó rész szállítókkal szembeni-, egyéb költségvetési szervvel szembeni kötelezettségből.

Összegezve a 8. vállalkozás felszámolásának okait megállapítható, hogy működését már az *alapításkor* megnehezítették *egy korábbi termelőszövetkezettől átvett hitelek és kölcsönök*. A szervezet a helyzet *megoldására* *vagyonát korlátolt felelősségű társaságokba apportálta*, amelyek azonban *nem tudtak jövedelmezően gazdálkodni, s maguk is megszűntek*. A bevételek kiesése és a magas kamatráfordítások miatt a vállalkozás nagy veszteségeket realizált, s adójellegű kötelezettségeinek, valamint szállítóival szembeni kötelezettségeinek nem tudott eleget tenni. A tarthatatlan pénzügyi helyzetet 2 évvel a felszámolás előtt ismerte fel a vezetőség, ezért egy új beruházás megvalósításával gazdasági tevékenységbe kezdett, melynek fenntartását nem tudta finanszírozni a szövetkezet. Az ekkorra eladósodott szövetkezet banki hitelhez sem jutott, így fizetésektelenné vált. Véleményem szerint a felszámoláshoz a nem megfelelő gazdálkodás vezetett: egyrészt a termelőeszközök kivonása nem volt kellően átgondolt, mivel azokat az újonnan létrehozott vállalkozások nem tudták jövedelmezően hasznosítani, és jogutód nélkül megszűntek; másrészt a szövetkezet működésének fenntarthatatlanságát későn ismerték fel, amikor a termelő tevékenység megkezdése már csupán további pénzügyi nehézségekhez vezetett.

A 9. vállalkozás ugyancsak az 1992. évben Hajdú- Bihar Megyében alakult a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény alapján mezőgazdasági termelőszövetkezet jogutódjaként. A vállalkozás szántóföldi növénytermesztést, állattenyésztést és mezőgazdasági szolgáltatást végzett. A növénytermesztés keretében őszi búzát, őszi árpát, kukoricát, napraforgót, lucernát, valamint silókukoricát termeltek, a felszámolás évében összesen 1.007 hektár bérelt fölterületen. A növénytermesztés termékeit részben a szarvasmarha állomány takarmányozására használták fel, részben értékesítésre kerültek. A vállalkozás működése során *a bérelt szántóterület nagysága évről évre csökkent*, és a település mellett fekvő földek helyett *egyre távolabb eső területeket vett bérbe*, amely a növényi kultúrák jövedelmezőségét alapvetően rontotta.

A társaság az alakulástól a felszámolást megelőző 3. évig, 1998-ig eredményesen gazdálkodott, fő bevételi és jövedelmi forrása a tej-értékesítés volt. Az *1999-es évben azonban a növénytermelésben a belvív súlyos károkat okozott az alacsony, vagy teljesen kiesett hozamok és a megnövekedett gépi munka költségek következtében. A növénytermelés veszteségeinek ellentételezésére a vezetés döntése alapján az előhasi üszőket kezdték értékesíteni, így a tejből származó folyamatos bevétel is egyre csökkent.*

A problémákat *tovább súlyosbította az 1999-2000-es téli belvív, mely a szántóföldek művelését nagyban megnehezítette, illetve magas költségtöbblettel járt. A csapadékos telet nyáron aszály követte, az elvetett kukorica ki sem kelt, és az állat-állomány ellátásához szükséges mennyiségű takarmány sem termett. Az állatok etetését ily módon vásárolt takarmánnyal kellett megoldani, mely az alacsony gabonatermés miatt megnőtt árak következtében, igen magas többletköltséget okozott. A gazdasági nehézségek mellett a felszámolást megelőző év végén a korábbi években hitelt nyújtó bank felszólította a vállalkozást 33.438 ezer Ft-os tartozásának egyösszegű visszafizetésére. A hitelt kamataival együtt kifizette a vállalkozás a felszámolás évének elején, amelyhez a legértékesebb tehén- és növendéküsző-állományt kellett értékesítenie. Ezzel a társaság működése ellehetetlenült, hiszen a havonta biztos árbevételt jelentő tej termelése jóval a korábbi szint alá süllyedt. A finanszírozási gondok mellé párosult a megtermelt tej minőségének romlása is, melynek következtében azt nagyon alacsony áron, vagy egyáltalán nem vásárolták fel. A bevételek ilyen mértékű kiesése a vállalkozást fizetéképtelenné tette.*

A likviditási gondok megoldására újabb hitelt próbált felvenni a társaság, de a kedvezőtlen vagyoni és jövedelmi helyzet miatt a pénzügyi elutasították a kérelmét.

A vállalkozás válsághelyzete ezzel a végső, visszafordíthatatlan fázisba került.

A felszámolást megelőző 2. évben a növénytermesztést sújtó kedvezőtlen időjárás miatt a gazdálkodó szervezet termelő tevékenysége veszteségessé vált, melyet a hitelkamatok tovább növeltek. A veszteségek miatt pénzzé tett állatállomány kiesése a termelésből végzetes volt a vállalkozás számára: a rövid- és hosszú lejáratú hitelek visszafizetése után bevételek hiányában a termelést már nem tudta tovább finanszírozni a szervezet, likviditási nehézségei következtében jelentős adó- és járuléktartozást halmozott fel.

A szervezet felszámolását az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal kezdeményezte, a felszámolóhoz 54.150 ezer Ft összegű hitelezői igény bejelentése történt meg az eljárás

során, melynek 59%-a állami adó- és járulékkövetelés, 15%-a helyi adókövetelés, 26%-a szállítói követelés volt. A vállalkozás vagyonát, a szarvasmarha telepet és a feljavított állat-állományt a takarmánykészlettel a felszámoló egyben, működőképességét helyreállítva értékesítette egy egyéni gazdálkodónak, aki tevékenységét bővítve, jövedelmezően hasznosította azokat.

Összefoglalva megállapítható, hogy *a szervezet fizetésektelenségét a növénytermesztésben a felszámolási eljárást megelőző években keletkezett, a kedvezőtlen időjárási jelenségekkel összefüggő veszteségek idézték elő.* A folyamatos bevételt jelentő *szarvasmarha állomány értékesítése*, melyről a fizetőképesség fenntartása érdekében döntött a vezetőség, *tovább rontotta a nehéz pénzügyi helyzetet.* Úgy vélem, hogy a felszámolás megelőzése érdekében, a növénytermesztésben szükség lett volna annak felülvizsgálatára, hogy milyen eredménnyel jár a távoli területek megművelése, illetve mekkora terület, milyen termelésszerkezettel művelhető meg jövedelmezően, az állatállomány takarmány ellátásának biztosítása mellett. Ezzel a szarvasmarha ágazat jövedelmezően továbbműködtethető lett volna. Ezt alátámasztja, hogy a felszámolónak szakmai segítséggel a telepet sikerült újra működőképessé tenni megfelelő munkaszervezéssel és a létszám ésszerű leépítésével. Az adósságsapdába került vállalkozás tehát a vezetők megfelelő, időben meghozott döntései esetében megmenthető lett volna.

A *10. vállalkozás* 1992-ben Heves Megyében jött létre egy mezőgazdasági termelőszövetkezet jogutódjaként. A vállalkozás főtevékenységként szarvasmarhatenyésztéssel, emellett szántóföldi növénytermesztéssel (őszi árpa, káposztarepce, lucerna) foglalkozott közel 900 hektáros bérelt földterületen. A növénytermesztést szolgáló szántók igen jó minőségűek voltak, 3 közeli hevesi község határában helyezkedtek el.

A társaság számára *az állattenyésztés folyamatosan, jelentős veszteségeket okozott, amelynek alapvető oka az volt, hogy a tejelő állomány folyamatosan csökkenő hozamot produkált, a korábbi 2.800-3.000 liter/nap tejmennyiség 1.200-1.250 liter/nap mennyiségre esett vissza.* A mennyiség visszaesésével együtt az árbevétel is csökkent. A hozamcsökkenés *az állatok kondíciójának romlása miatt* következett be, mivel a szükséges takarmányok és táplálék kiegészítők a források hiánya miatt nem álltak

rendelkezésre (az 1999-es évben a takarmányárak jóval meghaladták az előző évi szintet). A szarvasmarha ágazat veszteségei növénytermesztés nyereségét is elvitték, az ebből fakadó *fizetési zavarok elhárítására hitelek felvétele vált szükségessé*. A kedvezőtlen jövedelmi helyzet kialakulásához nagymértékben hozzájárult a *túlzott munkavállalói létszámmal összefüggésben felmerült személyi jellegű ráfordítás*. A vállalkozás ugyanis a felszámolást megelőző 2. évben a helyileg illetékes Munkaügyi Központtól támogatást kapott, melynek értelmében a munkaerő egy részére 2 évre foglalkoztatottsági kötelezettség volt. A vállalt kötelezettség nem teljesítése esetén a kapott, kb. 20 millió Ft-os támogatást a szövetkezetnek vissza kellett volna fizetnie, melynek nem tudott volna eleget tenni, s így tovább foglalkoztatta a feleslegessé vált létszámot. Kedvezőtlen volt a vállalkozás számára, hogy kizárólag rövid lejáratú hitelekkel kapott a pénzügyintézetektől, amelyeket jelentős kamataival együtt éven belül kellett visszafizetni. Mindezek következtében a társaság vagyoni és pénzügyi helyzete kedvezőtlenül alakult: a vagyon a veszteségekkel összefüggésben fogyott, a rövid lejáratú kötelezettségek összege nőtt.

A felszámolás kezdetére a likviditási problémák miatt a vállalkozás nem tudta fedezni a növénytermesztéssel összefüggésben ősszel felmerülő költségeket, ezért a felszámolás kezdetére a mezei leltár értéke gyakorlatilag nulla volt. A folyamatos forráshiánnyal küszködő társaság *egyre több hitelt vett fel*, melyeket a kieső tejhozamból fakadó árbevétel csökkenés miatt a felszámolás évében már képtelen volt visszafizetni. A felszámolást megelőző 2. évtől a vállalkozás veszteségesen működött, saját tőkéje drasztikusan csökkent.

A fizetéképtelenné vált vállalkozás a korábbi években hitelekből tartotta fenn magát, melyeket a bevételek jelentős visszaesése miatt nem tudott visszafizetni, s az egyik hitelt nyújtó pénzügyintézet indította meg ellene a felszámolást. A benyújtott hitelezői igény az eljárás során 124.599 ezer Ft volt, melyből 80.948 ezer Ft bankhitel, 16.314 ezer Ft központi- és helyi adótartozás, 27.337 ezer Ft szállítókkal szembeni tartozás volt. Az eljárás lefolytatása során az állattenyésztési ágazat összes eszközét együttesen értékesítette a felszámoló, amellyel megvalósult az eszközök visszaforgatása a gazdaságba.

A 10. vállalkozás felszámolásának okai tehát *a szarvasmarha ágazat veszteségei*, és az ezzel összefüggésben *felvett hitelek* voltak. A tejtermelés veszteségei a *megnövekedett takarmányköltségekkel és a foglalkoztatási kötelezettségből fakadó létszámfelesleg*

ráfordításaival szorosan összefüggésbe hozhatóak. A veszteség kiküszöbölésére nem tettek lépéseket, kizárólag hitel felvétellel próbálták megoldani a kialakult helyzetet. A fizetéseképtelenség megelőzhető lett volna, ha a vállalkozás pénzügyi helyzetét reálisan mérik fel a vezetők. A foglalkoztatás növelésre kapott támogatás igénylése véleményem szerint hibás döntés volt, mert ezzel felesleges létszámot foglalkoztattak, ami a hatékonyság- és a jövedelmezőség romlását okozta. A szarvasmarha ágazatban a rossz munkaszervezés és munkafegyelem is komoly károkat okozott, a telep új tulajdonosa ugyanis a korábbi létszám töredékének alkalmazásával jövedelmezővé tette azt.

A *11. vállalkozás* átalakulással jött létre 1992-ben, Hajdú-Bihar Megyében egy mezőgazdasági termelőszövetkezet utódvállalkozásaként. Az átvett vagyon felhasználásával 2.500 hektáron termelt főként kalászosokat, kisebb területeken cukorrépát, napraforgót, kukoricát, lucernát és silókukoricát, valamint tejelő szarvasmarha-tartással foglalkozott. A mezőgazdasági termelő tevékenységet takarmány feldolgozó- és kereskedelmi tevékenységgel, szállítási tevékenységgel egészítették ki. A sokrétű tevékenységet végző vállalkozás a térségben szinte egyedüli munkáltató volt, mely az alakulást követő években eredményesen gazdálkodott.

A felszámolást megelőző 3. évben, *1998-ban a növénytermesztés veszteségessé vált a gabona iránti kereslet-, és azzal együtt a felvásárlási árak csökkenése miatt.* A vállalkozás ugyanebben az évben *szemes terményszárító beruházást valósított meg,* melyre állami támogatást kapott, kiegészítésére *hosszú lejáratú hitelt vett fel.* A beruházási hitelen kívül 7 éves futamidőre *tőkepótló hitel felvételére került sor,* 50 millió Ft értékben. A már eddig is jelentős hitelállomány és a tárgyévben *felvett hitelek magas kamatait a termelés eredménye nem fedezte,* ezért a szövetkezet veszteséget realizált. A következő, *1999-es évben a növénytermesztési tevékenység a belvízkárok miatti hozamkiesés és a megnövekedett művelési költségek miatt ismét veszteséget* eredményezett. A növénytermesztés veszteségeit ebben az évben kompenzálta az egyéb tevékenységekből származó nyereség, azonban a hitelek kamatai továbbra is olyan magasak voltak, hogy a képződött jövedelem azokat nem fedezte, így ez az esztendő is komoly negatív eredménnyel zárult. A felszámolást megelőző *2000-es év időjárása a növénytermesztésnek továbbra sem kedvezett, a nyár aszályos volt,* ami *hozamcsökkenést* eredményezett, a növénytermesztés veszteségeit nem fedezték az egyéb tevékenységek, így a termelőtevékenységek veszteséggel jártak. A vállalkozás

likviditása a kedvezőtlen jövedelmi helyzet kialakulásának évétől fokozatosan romlott, az idegen tőkén belül a hosszú lejáratú kötelezettségek aránya csökkent a rövid lejáratúak javára. *A kialakult kedvezőtlen pénzügyi helyzet kezelésére a szervezet vezetősége további hitelekért folyamodott* több pénzügyi intézményhez a felszámolást megelőző 2000. évben. A bankok azonban ekkorra leálltak a kockázatosnak minősített szövetkezetek hitelezésével, hiszen a pénzügyi intézmények eredményét is veszélyeztette az üzletrésztörvény végrehajtása, elkezdődött a mezőgazdasági szövetkezetek szigorúbb „ügyfél monitoringja”.

A finanszírozási nehézségekkel küzdő vállalkozás felszámolása végül egy 250 ezer forintos törzstartozás miatt indult el az egyik hitelt nyújtó pénzügyi intézmény kezdeményezésére.

A szervezet legjelentősebb hitelezői a hiteleket és kölcsönöket nyújtó bankok voltak, melyeknek a felszámolást megelőző nappal 191.528 ezer Ft tőkekövetelése állt fenn a társasággal szemben. A felszámolást megelőző napon fennálló 279.663 ezer Ft kötelezettségnek összesen 68%-a volt banki tőketartozás, 7%-a szállítókkal szemben fennálló tartozás, 25%-a egyéb, adóhatósággal szembeni tartozás. Az egyéb rövid lejáratú kötelezettségek értéke a felszámolást megelőző 3. évhez viszonyítva közel kétszeresére emelkedett, ami arra utal, hogy a vállalkozás hiteltartozásai és azok kamatainak kifizetése miatt adó- és járulék kötelezettségeinek egyre nehezebben tudott eleget tenni.

A 11. vállalkozás felszámolásához tehát az vezetett, hogy *a felszámolást megelőző években a növénytermesztést kedvezőtlenül befolyásoló időjárási jelenségek miatt veszteséggel működött, a veszteség mértékét tovább növelték a felvett hitelek kamatai.* A felszámolást megelőző évre már finanszírozási nehézségek jelentkeztek a társaságnál, melynek áthidalására a bankok nem adtak hitelt a mezőgazdasági szövetkezetek – az üzletrészek felvásárlására vonatkozó jogszabály tervezetből eredő – kockázatos mivolta miatt. Úgy vélem, hogy a felszámolás megelőzését a természeti károk enyhítésére szolgáló biztosítás lehetővé tette volna, mivel a több éven keresztül tartó veszteséges gazdálkodást a növénytermesztés kedvezőtlen időjárási jelenségekkel összefüggő hozamkiesése okozta. Az elmélyült válság kialakulását véleményem szerint az első veszteséges évben történő beavatkozás (hitelezőkkel, szállítókkal történő egyeztetés a kötelezettségek átütemezéséről, termelésszerkezet megváltoztatása) lehetővé tette volna.

A 12. vállalkozás Hajdú-Bihar Megyében alakult 2000-ben, fő tevékenységként vadgazdálkodást végzett. A vállalkozás korlátolt felelősségű társaságként működött, a tulajdonosok a minimálisan előírt jegyzett tőkével, 3.000 ezer Ft-tal alapították.

A vállalkozás kizárólag a főtevékenységként megjelölt vadgazdálkodást folytatta, árbevétele más tevékenységből nem származott. Az árbevétel-szerző tevékenységet a vállalkozásnál alkalmazásban álló ügyvezető végezte. Vagyona a működés éveiben némileg növekedett, eszközei szinte kizárólag forgóeszközök, azon belül követelések és pénzeszközök voltak; forrásain belül a saját tőke volt a meghatározó.

A felszámolást megelőző években tevékenysége alacsony jövedelmet hozott, de árbevétele a felszámolást megelőző évre jelentősen visszaesett, míg a felszámolás évében nem volt árbevétele.

A vállalkozás az alakulást követő 2 évben veszteséggel működött, ezért *saját tőkéje a jegyzett tőke alá süllyedt*. Az illetékes cégbíróság emiatt *saját tőkéjének pótbefizetéssel történő kiegészítésére szólította fel*, melynek a vállalkozás vezetője nem tett eleget, a cégbíróság határozatban megszüntnek nyilvánította a társaságot a felszámolást megelőző évben. A vállalkozás jogi képviselője útján kérelemmel fordult a bírósághoz, melyben kérte a határozat visszavonását hivatkozva arra, hogy a társaság saját tőkéje időközben megnőtt, s a kérelem benyújtását megelőző évben meghaladta a jegyzett tőke összegét.

A bíróság a körülmények ismeretében felszámolási eljárást rendelt el.

A társaság felszámolásának kezdetére tevékenységet nem végzett, árbevételt nem ért el. *A tevékenység megszűnése arra vezethető vissza, hogy abban kizárólag az ügyvezető vett részt, aki a felszámolást megelőző évben megbetegedett*, ezzel a vállalkozás működése is megszűnt.

A tevékenységet záró, egyszerűsített éves beszámoló adatai alapján a kft. felszámolás megindításakor fennálló 1.399 ezer Ft összegű rövid lejáratú kötelezettsége, adó- és járuléktartozásból eredt.

A felszámolást ebben az esetben a kft. tevékenységét végző ügyvezető megbetegedése idézte elő. Az eljárás akkor lett volna megelőzhető, ha a tevékenységet a tulajdonosok tovább kívánták volna folytatni, mely megfelelő szakember alkalmazásával megoldható lett volna.

A 13. vállalkozás a 2001. évben alakult Hajdú- Bihar Megyében tejtermék, tojás, zsíradék nagykereskedelem és tejfelvásárlás tevékenységi körökkel. A vállalkozás az alapító tagok által megtermelt tej felvásárlását és egyben történő értékesítését végezte egy, a társaság tagjainak tulajdonában álló ingatlanon. Az alapítástól kezdve integrátorokon keresztül finanszírozta üzleti tevékenységét. A társaság nonprofit jelleggel működött, célja a termelők piaci biztonságának megteremtése, érdekeik védelme volt, ezért működése során nem ért el jelentős jövedelmet.

A felszámolást megelőző évben a társaság árbevétele kismértékben csökkent, mely a költségek változatlan nagyságrendje miatt veszteséget okozott. A felszámolás évében azonban az árbevétel jelentősen visszaesett, s a vállalkozás jelentős veszteséget realizált. Az árbevétel nagymértékű csökkenését a 2005. évben fellépő tejpiaci- és gabonapiaci zavarok miatti alacsony tej felvásárlási árak idézték elő. A veszteségek miatt a társaság a felszámolás kezdetére az APEH felé fennálló kötelezettségeinek nem tudott eleget tenni, és a dolgozóinak (12 fő) járó munkabéreket sem tudta kifizetni. A likviditási zavarokhoz nagymértékben hozzájárult az őt megillető támogatások kifizetésének elmaradása: a gazdálkodó szervezet a felszámolást megelőző évre járó 4,8 millió tejkvóta támogatást a felszámolás évében előírt határidőig nem kapta meg, majd a felszámolás évére járó 4,3 millió Ft-os támogatásigénylését nem igazolta vissza a folyósító hatóság. A felszámolás megindítása után a támogatást visszavonta a folyósító szervezet, mivel arra kizárólag az a szervezet jogosult, aki a kifizetés időpontjában nem áll felszámolási eljárás alatt. A fizetéseképtelenség tehát a piaci nehézségek és a támogatások kifizetésének csúszása, majd elmaradásának együttes következménye volt.

A működés utolsó évében elért komoly veszteség következtében a felszámolás kezdetére a vállalkozás saját tőkéje negatív lett, a felhalmozódott adójellegű és szállítókkal szembeni kötelezettségeinek nem tudott eleget tenni. A kifizetetlen adótartozásainak rendezése érdekében az APEH végrehajtási eljárást indított a szövetkezet ellen a felszámolás évében, azonban végrehajtható vagyon hiányában az nem vezetett eredményre. Az APEH ezért követelésének érvényesítésére felszámolási eljárást kezdeményezett a szervezet ellen.

Az eljárás során a felszámolóhoz 37.386 ezer Ft összegű hitelezői igény érkezett be, amelynek 80%-a adó- és járulékfizetési kötelezettség, 20%-a szállítókkal szembeni kötelezettség volt.

Összegezve a 13. vállalkozás felszámolásának okait megállapítható, hogy *a tejpiaci zavarok következtében kieső árbevétel a felszámolás évében a viszonylag alacsony tőkével alapított vállalkozás számára elegendő volt a fizetéképtelenség kialakulásához. A helyzetet rontotta a tejkvóta támogatások kifizetésének elmaradása, amelyek a pénzügyi nehézségeket átmenetileg megoldhatták volna. Véleményem szerint a felszámolás ebben az esetben a tagok által teljesített pótbefizetésekkel, vagy tőkeemeléssel elkerülhető lett volna. Az elmaradt támogatások kifizetése a szövetkezet pénzügyi nehézségeit enyhítette volna, azonban nem lett volna elegendő azok megoldására.*

A 14. vállalkozás 1992-ben, Hajdú-Bihar Megyében alakult ugyancsak mezőgazdasági termelőszövetkezet jogutódjaként, mely szántóföldi növénytermesztést folytatott. Az átalakulást megelőző vagyonkivitel miatt a szervezet az alapításkor nem volt életképes. A szervezet vezetői a szükséges források hiánya miatt 1996-ban a szervezet jogutód nélküli megszüntetése, a végelszámolás mellett döntött. A végelszámolás során a szervezet már nem végzett termelő tevékenységet, a meglévő eszközöket a végelszámoló értékesítette, melynek bevételeit a fennálló kötelezettségek kiegyenlítésére és a tevékenység befejezésével kapcsolatos költségek fedezetére fordított. A végelszámolás időszaka az üzletrészek tulajdonviszonyainak rendezése miatt 10 évig elhúzódott. A végelszámolás alatt hitelezői igények kerültek benyújtásra, melyre a vállalkozás vagyona nem nyújtott fedezetet, ezért a végelszámoló a felszámolás megindítását kérelmezte. A végelszámolásban a társaság vagyona értékesítésre került, így a felszámolás megindításakor a gazdálkodó szervezet gyakorlatilag nem rendelkezett vagyonnal, az összes eszköze 7 ezer Ft pénzeszközből állt.

A felszámolás során 103 ezer Ft összegű hitelezői igény került bejelentésre az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal részéről. A vagyon nélküli vállalkozás felszámolója ezt a hitelezői igényt nem tudta kielégíteni, s a felszámolási költségek sem térültek meg.

A 14. vállalkozás felszámolásának oka a fentiek alapján alapvetően az volt, hogy a *rendszerváltozást követő vagyonvesztés következtében eleve működésképtelenül alakult meg, s a szervezet vezetése a megszüntetés mellett döntött. Az elhúzódó végelszámolás során bejelentett hitelezői igények kielégítésére a szervezet nem rendelkezett vagyonnal, felszámolására ennek következtében került sor. A felszámolás során nyilvántartásba vett*

alacsony összegű APEH követelés kielégítése nem történt meg vagyoni fedezet hiányában. A szervezet megszűnése véleményem szerint elkerülhetetlen volt az átalakulás során bekövetkezett vagyonvesztés, illetve vagyonkivonás következtében, melyet a vezetők felismertek. Mezőgazdasági tevékenységet a szövetkezet nem folytatott és a vezetők a szervezet végelszámolással történő megszüntetése mellett döntöttek a teljes eladósodást megelőzve.

A 15. vállalkozás 1999-ben jogelőd nélkül alakult Hajdú-Bihar Megyében. Főtevékenysége zöldségtermesztés- és értékesítés volt: a tagok által termelt termékeket felvásárolta, majd értékesítette. Az alapítás elsődleges célja nem a jövedelem elérése volt hanem, hogy a szervezet tagjai számára megfelelő verseny- és piacképességet biztosítson.

A megalakulást követően a társaság vagyona gyarapodott, a támogatásokkal együtt a bevételek elegendőek voltak a költségek, ráfordítások fedezetére.

A zöldségtermelésben hazánk Európai Uniós csatlakozásának évében a magyar vállalkozások számára kedvezőtlen piaci helyzet alakult ki a tagállamokból beérkező termékek miatt, s a vállalkozás elviselhetetlen veszteségeket realizált. A 2004-ben elszenvedett veszteség a vállalkozás számára elegendő volt ahhoz, hogy tevékenysége ellehetetlenüljön, és fizetéseképtelenné váljon, így a felszámolás évére bevételszerző tevékenységet már nem folytatott. Bevétel hiányában adó- és járulék kötelezettségei felhalmozódtak, a korábbi években felvett hiteleit nem tudta visszafizetni.

A szervezet felszámolását egy hitelt nyújtó pénzügyintézet kezdeményezte a hiteltörlesztések elmaradása miatt. A felszámolóhoz beérkezett, nyilvántartásba vett hitelezői igények értéke 145.544 ezer Ft volt, melyből banki követelés 15.439 ezer Ft, APEH követelés 108.635 ezer Ft volt. A felszámolás során kiderült, hogy a társaság tevékenységet záró beszámolójában kimutatott tárgyi eszköz lízingelt eszköz volt, melyet a lízingbe adó már korábban elszállított a törlesztések elmaradása miatt; a mérlegben szereplő követeléseket nem lehet érvényesíteni megfelelő bizonylatok hiányában. A felszámolásba bevonható vagyonnal tehát a vállalkozás nem rendelkezett, így a hitelezők igénye nem került kielégítésre.

A zöldségtermeléssel és értékesítéssel foglalkozó 15. vállalkozás esetében a felszámolást az EU csatlakozás következtében kialakult kedvezőtlen piaci helyzet idézte

elő. Megfelelő tőkeerő hiányában az ebből adódó veszteségeket a vállalkozás nem tudta kezelni, s a felszámolás évére megszüntette a működését. A felszámolás elkerülésére véleményem szerint kizárólag a tagok pótbefizetése, vagy a tőkeemelés lett volna megfelelő eszköz. A tagok részéről azonban ez az igény nem merült fel, ugyanis érdekeik érvényesítésére egy másik TÉSZ-be való belépés kisebb befektetést igényelt.

A 16. vállalkozás Heves Megyében alakult 1999-ben, főtevékenysége szarvasmarha-tenyésztés volt, emellett szántóföldi növénytermesztést folytatott. A szövetkezet már az *alakulás évében jelentős hiteltartozást halmozott fel: 26 millió Ft hosszú lejáratú beruházási- és egyéb hitelt, 34 millió Ft rövid lejáratú hitelt-, illetve kölcsönt.* A hitelek felvétele a tevékenységek folytatásához szükséges beruházások megvalósítása, és a termeléshez szükséges forgóeszközök beszerzése érdekében történt.

A felvett hitelek és azok kamatai jelentős terhet róttak a vállalkozásra, a termelésből realizált nyereség a kamatráfordítások miatt alacsony pozitív, vagy negatív adózott eredménybe fordult át, s a vállalkozásnál fizetési gondok jelentkeztek a szállítók és az adóhatóságok vonatkozásában. *A likviditási zavarok enyhítésére a társaság egyrészt folyamatosan értékesítette az állatállományt, másrészt a növénytermesztést egy másik vállalkozás finanszírozta, aki a szerződés szerint opciós joggal rendelkezett.* A társaság termelő *eszközeinek nagy része nemfizetés vagy fizetési késedelem esetén a megelőlegező vállalkozás tulajdonába került az opciós jog alapján.* Az állatállomány értékesítése és a növénytermesztést finanszírozó vállalkozás tulajdonába átkerült eszközök miatt a szervezet vagyona a 3 év alatt kevesebb, mint felére csökkent.

A termelőeszközök folyamatos csökkenése a termelés visszaszorulását idézte elő, mellyel együtt járt a fizetőképesség csökkenése, hiszen jelentős volt a bevétel kiesés. A vállalkozás fenntartásának és a hitelek kamatainak fedezetére a realizált bevételek nem voltak elegendőek, ezért veszteségessé vált. A kötelezettségei felhalmozódtak, ezen belül az adóhatósággal szembeni kötelezettségek, a rövid lejáratú hitelek és a szállítókkal szembeni kötelezettségek. A kötelezettségeit a vállalkozás nem tudta teljesíteni a bevételek kiesése miatt, ezért az egyik szállítója megindította ellene a felszámolási eljárást.

Az eljárásban bejelentett hitelezői igények értéke 86.046 ezer Ft volt, ebből 32.035 ezer Ft adó- és járulék tartozás, 14.018 ezer Ft a Bér garancia Alap felé keletkezett tartozás,

14.266 ezer Ft pénzügyi tartozás volt, a fennmaradó 25.727 ezer Ft szállítókkal szembeni kötelezettségből származott.

Összefoglalva a 16. vállalkozás felszámolásához vezető okokat megállapítható, hogy a termelésre alkalmas eszközökkel alakult társaság *idegen források bevonásával próbálta a termelés pénzügyi feltételeit biztosítani*. Egyrészt *banki hiteleket vett fel*, melyeknek *visszafizetése érdekében a tejlő szarvasmarha-állomány értékesítésére kényszerült*, ezáltal jelentős bevételtől esett el. Másrészt a növénytermesztést kereskedelmi hitel formájában előfinanszírozta egy másik társaság, amely opciós joggal rendelkezett, és a *vállalkozás termelőeszközeinek meghatározó része átkerült a megelőlegező vállalkozás tulajdonába*. A termeléshez szükséges tárgyi feltételek hiányában a vállalkozás bevételei lecsökkentek, kötelezettségeinek nem tudott eleget tenni. A fizetési képtelenség kialakulása véleményem szerint a magas hitelállományra vezethető vissza. Úgy vélem, hogy a termelést az alapítói vagyona alapotól kellett volna megkezdnie a vállalkozásnak, és néhány éves eredményes működés után bővíteni, illetve fejleszteni a tevékenységét. A szervezet azonban már az első évben eladósodott, és saját tőkéjénél jóval magasabb hitelállománnyal rendelkezett. A fizetési képtelenség kialakulásában a hitelező bankok nem megfelelő hitelpolitikája is szerepet játszott, mivel egy újonnan alakult társaság számára nyújtottak a saját vagyont jóval meghaladó összegű pénzkölcsönöket. *A bankok felé ily módon eladósodott vállalkozás sorsát a kényszerből megkötött, a szállítóknak opciós jogot biztosító szerződések megpecsételték*, így a felszámolás elkerülhetetlenné vált.

A 17. vállalkozás Heves Megyében alakult 1992-ben mezőgazdasági termelőszövetkezet utódjaként, szántóföldi növénytermesztést és szarvasmarhatenyésztést folytatott. A társaság *a felszámolás megkezdésekor már kizárólag szántóföldi növénytermesztést folytatott bérelt, gyenge minőségű földeken*, amely eleve kedvezőtlen feltételeket teremtett a gazdálkodáshoz. A vállalkozás *hitelekkel finanszírozta a termelést*, így a működés kezdetétől jelentős kamatráfordítások a kedvező évek nyereségét is elvitte. A veszteségek következtében a saját tőke egyre csökkent, 1998-ra a jegyzett tőke értéke alá süllyedt. A források szerkezetén belül az arányok egyre inkább eltolódtak a kötelezettségek felé, a veszteségek következtében megkezdődött a vagyon felélése. A vagyon csökkenése elsőként az állattenyésztés felszámolásából adódott, a vállalkozás azonban a növénytermesztés fenntartását is egyre

nehezebben tudta finanszírozni az alacsony jövedelmek miatt. *A felszámolást megelőző évben a társaság 54 millió Ft értékben vásárolt vissza üzletrészeket a kiváló tagoktól, mely végül a hiteltörlesztésekkel együtt a társaság fizetőképességének összeomlásához vezetett, s kötelezettségeit nem tudta tovább teljesíteni.*

A vállalkozás felszámolását két szállító kezdeményezte, a felszámolás során nyilvántartásba vett kötelezettségek értéke 145.053 ezer Ft volt, melyben közel azonos részt képviselnek az adóhatósági-, a szállítókkal szembeni és a banki hiteltartozások. A felszámolás során megállapításra került, hogy a szervezet a környezetvédelmi hatóság által hozott határozatban foglalt kötelezettségeinek nem tett eleget, s ez az eljárás befejezése során jelentős költséget jelent.

A 17. vállalkozás esetében a felszámolás oka az volt, hogy az *a gyenge termőhelyi adottságok következtében alacsony jövedelmezőséggel, illetve veszteségesen működött az alapítástól kezdve. A működés finanszírozását a társaság emiatt csak hitelekből volt képes megoldani, majd az eszközeinek (így a teljes állatállomány) értékesítéséből befolyt bevételekből. A hiteltartozásokat a szervezet egészen a felszámolás megkezdéséig törlesztette, azonban a kiváló tagoktól a felszámolást megelőző évben visszavásárolt üzletrészek miatt a társaság pénzügyileg ellehetetlenült. Véleményem szerint a szervezet fizetéképtelenné válása nem volt elkerülhető, mivel a rendelkezésre álló területek nem tették lehetővé a jövedelmező termelést. Az átalakulás után a szervezet megszüntetése lett volna célszerű, így megelőzhető lett volna az eladósodás, illetve a felszámolás, az eszközöket más tulajdonosok jövedelmezően hasznosíthatták volna.*

3.2 A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető okok vizsgálata kérdőíves felmérés alapján

Kérdőíves felmérésre támaszkodva vizsgáltam a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának hátterét és okait.

Azokban az esetekben, amelyekben az adóhatósági és felszámoló szakemberek válaszai, illetve a 10 év alatti és a 10 év feletti szakmai tapasztalattal rendelkező szakemberek válaszaiban jelentős, illetve szignifikáns eltérés mutatkozott, az elemzést ennek megfelelően végeztem. Amely kérdéseknél nem volt jelentős a válaszok közötti eltérés, az elemzést az összes válasz megoszlása alapján végeztem el.

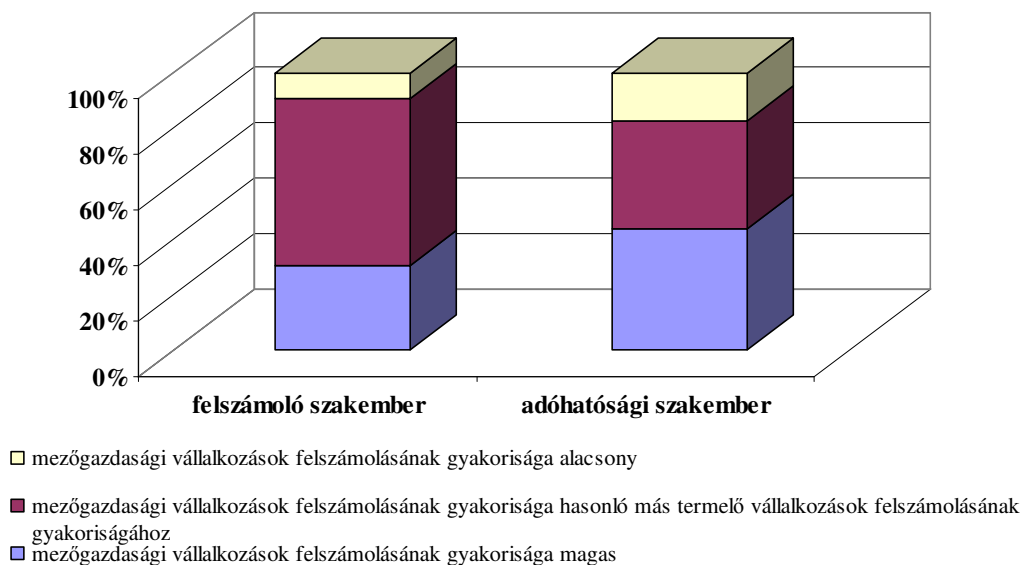
Az összeállított kérdőív (2. számú melléklet) alapján vizsgáltam, hogy:

- *a mezőgazdasági vállalkozások kockázatát, illetve felszámolásuk gyakoriságát más termelőágazatokhoz viszonyítva hogyan ítélik meg a felszámolók és az adóhatósági szakemberek, valamint a 10 év feletti és 10 év alatti tapasztalattal rendelkezők;*
- *mely jogi forma aránya a legmagasabb a felszámolt mezőgazdasági vállalkozások között a felszámoló- és az adóhatósági szakemberek, illetve a 10 évnél több, illetve 10 évnél kevesebb gyakorlattal rendelkező szakemberek tapasztalatai szerint;*
- *a mezőgazdasági vállalkozások felszámolása mely időszak(ok)ra jellemző a felszámolók, illetve az adóhatósági szakemberek tapasztalatai alapján;*
- *a szakemberek tapasztalatai alapján melyik hitelező indítja meg leggyakrabban az agrárvállalkozások felszámolását, és azok milyen jellegű tartozásokat halmoznak fel leginkább;*
- *van e- jelentős eltérés a különböző mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozások felszámolásának gyakorisága között a szakemberek által szerzett tapasztalatok alapján;*
- *melyek a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető leggyakoribb külső és belső okok a felszámolók és az adóhatósági szakemberek tapasztalati alapján ;*

- mely eszközök alkalmazása javasolható a szakemberek véleménye alapján a mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelenségének elkerülése érdekében.

A mezőgazdasági ágazat fizetéseképtelenségi eljárásokban való érintettségére vonatkozóan az adatgyűjtés során, a megkeresett felszámolók tájékoztatása alapján azt tapasztaltam, hogy az ágazat magas kockázata ellenére az utóbbi években viszonylag ritkán kerül sor mezőgazdasági vállalkozások felszámolására. Az ágazat felszámolásokban való érintettségére és kockázatosságára vonatkozóan a kérdésem arra irányult, hogy azt a szakemberek alacsonyabbnak, magasabbnak, vagy más termelőágazatokhoz hasonlónak ítélik meg.

Az 5. ábra alapján látható, hogy a felmérésben résztvevő felszámolók és adóhatósági szakemberek többsége azt tapasztalta, hogy a mezőgazdaság érintettsége a fizetéseképtelenségi eljárásokban más termelőágazatokhoz hasonló, vagy annál magasabb. (5. ábra)

5. ábra A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásban való érintettsége I.

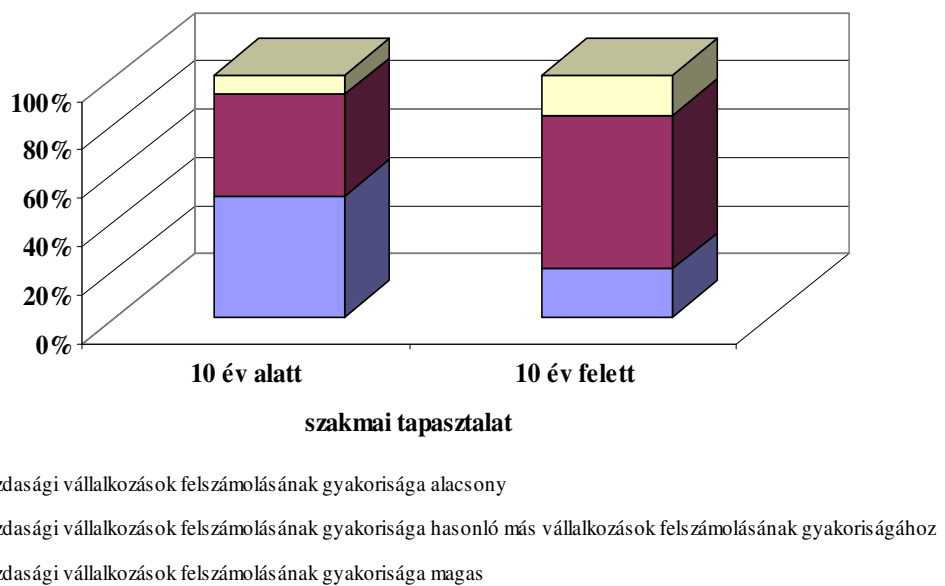
Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

Eltérés mutatkozik a szakemberek két csoportja között abban, hogy míg a felszámolók többségének válasza alapján a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának

gyakorisága hasonló más termelőágazatokhoz, addig az APEH munkatársainak többsége az ágazat érintettségét magasabbnak ítéli meg más termelőágazatokhoz viszonyítottan.

A mezőgazdasági vállalkozások fizetésképtelenségi eljárásokban való érintettségére vonatkozóan a 10 évnél magasabb és a 10 évnél alacsonyabb felszámolási tapasztalattal rendelkező szakemberek tapasztalatai a következők:

- a több mint 10 éves gyakorlattal rendelkező szakemberek legnagyobb hányadának válaszai alapján (63%) a mezőgazdaság érintettsége a felszámolásokban hasonló más termelőágazatok érintettségéhez,
- a 10 év alatti szakmai tapasztalattal rendelkezők legmagasabb arányban (50%) más termelőágazatoknál magasabbnak ítélte meg az agrárvállalkozások felszámolásának gyakoriságát. (6. ábra)

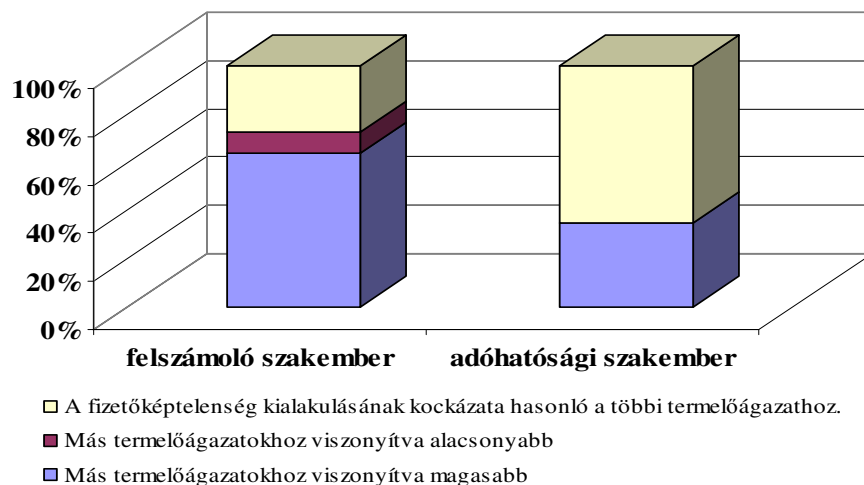
6. ábra A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásban való érintettsége II.

Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

A válaszadó szakemberek tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának gyakorisága nem marad el az egyéb termelőágazatokhoz tartozó vállalkozások felszámolásának gyakoriságától.

Az eddigi tanulmányaim és kutatásaim alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a mezőgazdasági vállalkozások természeti tényezőknek való kitettsége következtében, a *fizetéseképtelenség kialakulásának veszélye ebben az ágazatban magasabb*, mint más termelőágazatok vállalkozásai esetében.

A kérdőívet kitöltő felszámolók megerősítik ezt a véleményt, akik több mint 60%-ban magasabbnak ítélték meg a mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelenségének kockázatát, mint más termelő vállalkozásokét. (7. ábra)

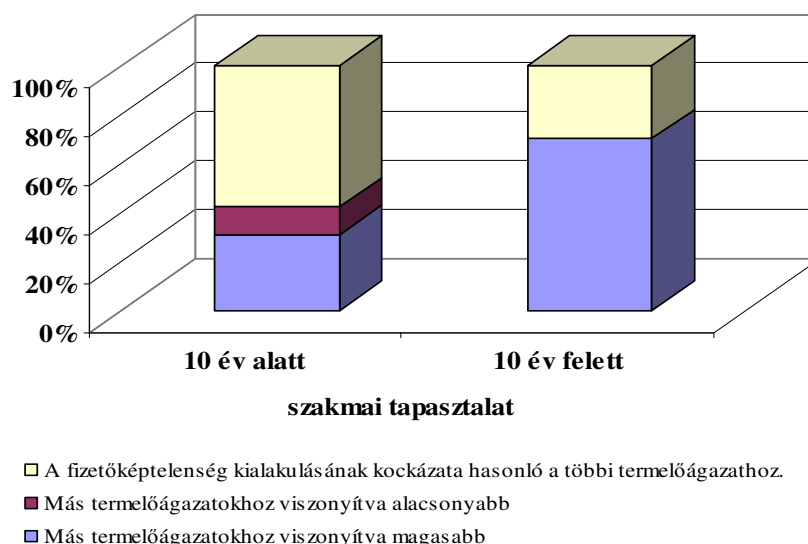
7. ábra A mezőgazdasági vállalkozások kockázatának megítélése I.

Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

Az ábrából az is megállapítható, hogy az adóhatósági szakemberek több mint 60%-a a mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelenné válásának esélyeit más termelőágazatokhoz hasonlónak ítélte meg.

A kapott válaszok értékelése alapján az a következtetés vonható le, hogy a megkérdezett szakemberek szerint *az agrárvállalkozások fizetéseképtelenségének kockázata eléri az egyéb termelő-tevékenységet végző vállalkozásokét.*

A fizetéseképtelenség kialakulása kockázatának megítélése a mezőgazdaságban a felszámolásokban szerzett tapasztalat évei alapján is eltérést mutat. (8. ábra)

8. ábra A mezőgazdasági vállalkozások kockázatának megítélése II.

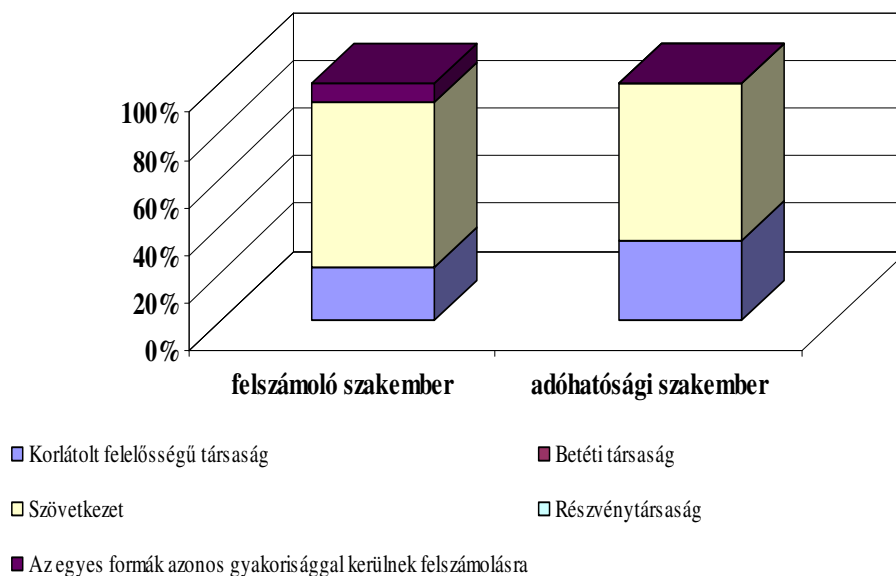
Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

Ahogy az ábrából megállapítható, a 10 év feletti felszámolásokban szerzett tapasztalattal rendelkezők cca. 70%-a magasabbnak ítélte meg a mezőgazdaság kockázatát, mint más termelőágazatokét. A 10 év alatti tapasztalattal rendelkezők nagyobb része, cca. 60%-a ezzel szemben a mezőgazdaság kockázatoságát hasonlóan ítéli meg más termelőágazatokhoz viszonyítottan.

Az agrárágazat kockázatára vonatkozó vélemények alapján megállapítható, hogy az nem marad el más ágazatok kockázatától.

A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának gyakorisága és kockázatoságuk felmérését követően szükségesnek tartottam megvizsgálni azt is, hogy a szakemberek tapasztalatai alapján, mely jogi forma esetén legmagasabb a felszámolások aránya. A kutatásaim és az adatgyűjtésem során ugyanis azt tapasztaltam, hogy a lefolytatott felszámolások a mezőgazdaságban leggyakrabban a szövetkezeti formában működő, termelőszövetkezet utódjaként létrejött szervezeteket érintették.

A szakemberek erre vonatkozó válaszait az alábbi, 9. ábra szemlélteti.

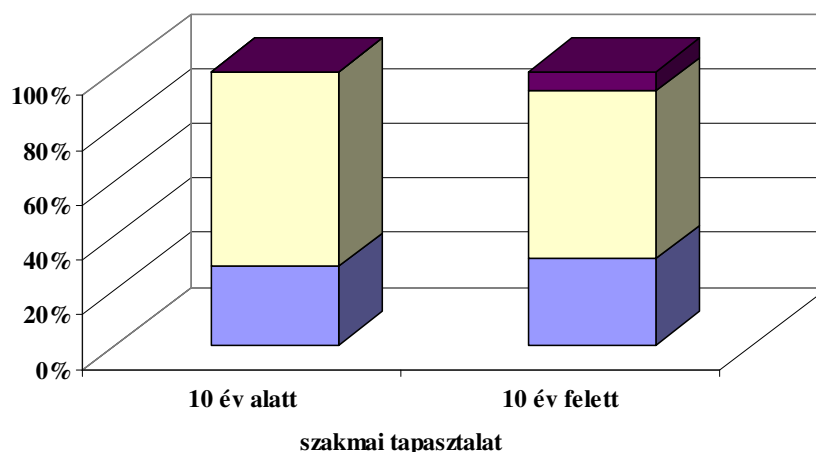

9. ábra A felszámolt mezőgazdasági vállalkozások jellemző jogi formája I.

Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

Az ábra alapján megállapítható, hogy a felszámolók és az adóhatóság szakemberei által adott válaszok alapján egyaránt a szövetkezetek érintettsége a legmagasabb a mezőgazdaságban lefolytatott felszámolásokban. A szakemberek tapasztalatai abban is egyezőséget mutatnak, miszerint a szövetkezetek mellett a korlátolt felelősségű társaságok felszámolása jellemző az ágazatban. A felszámoló szakemberek alacsony, 10% alatti arányban tapasztalták, hogy a különböző jogi formák érintettségében nincsen jelentős különbség a mezőgazdaságban.

A felszámolt mezőgazdálkodó szervezetek leggyakoribb jogi formája a szakmai tapasztalat éveinek száma szerint vizsgálva ugyancsak a szövetkezetek túlsúlyát mutatja. (10. ábra)

- Korlátolt felelősségű társaság
- Szövetkezet
- Az egyes formák azonos gyakorisággal kerülnek felszámolásra
- Betéti társaság
- Részvénytársaság

10. ábra A felszámolt mezőgazdasági vállalkozások jellemző jogi formája II.

Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

Az ábra alapján látható, hogy mind a 10 év feletti, mind a 10 év alatti tapasztalattal rendelkezők több mint 60%-a szerint a leggyakrabban mezőgazdasági szövetkezetek felszámolására került sor munkájuk során. Az ágazatban emellett a válaszadók cca. 30%-a a korlátolt felelősségű társaságokat jelölte meg jellemző társasági formaként, míg kevesebb mint 10%-uk véleménye szerint nincs jelentős eltérés az egyes jogi formák felszámolásának gyakorisága között.

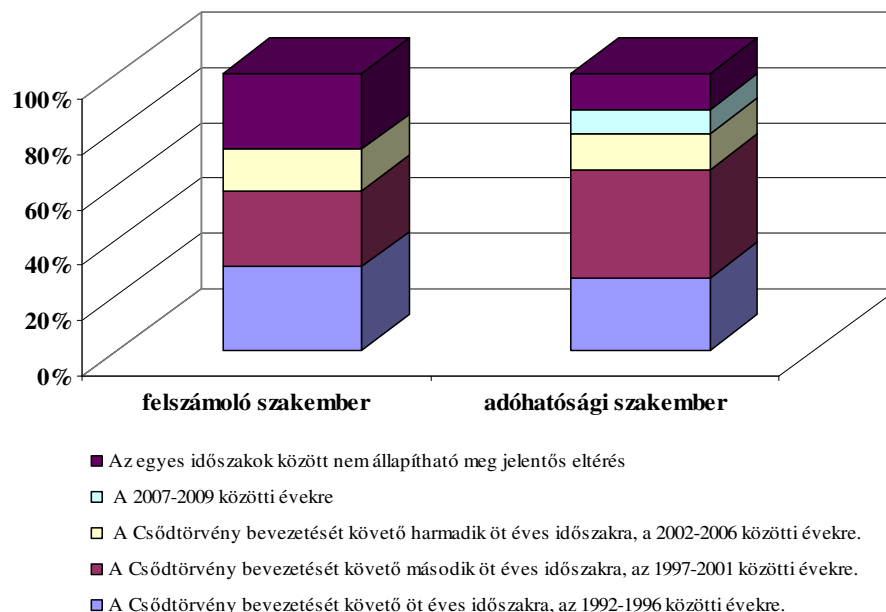
A *mezőgazdaságban lefolytatott felszámolások* vonatkozásában tehát a válaszadó szakemberek véleménye szerint *a leggyakrabban érintett jogi forma a szövetkezeti forma*. A felszámolt mezőgazdasági szövetkezetek más jogi formákhoz viszonyított magasabb arányának indoka, hogy számos szövetkezet korábbi mezőgazdasági termelőszövetkezet jogutódjaként alakult, melyeknek a rendszerváltozás után súlyos problémákkal kellett szembesülnie. (TÓTH, 2000) Egyrészt az új gazdasági környezetben a tagok jelentős része élt a kiválás lehetőségével, és az ezzel összefüggő vagyonkivonás sok esetben olyan mértékű volt, hogy az új szövetkezet eleve működő képtelen volt. Másrészt a jogutód szövetkezetek a jogelő termelőszövetkezet adósságait örökölték, melyek az alakuláskor elviselhetetlen terheket jelentettek, a szövetkezetek gyakorlatilag eladósodva jöttek létre. Mindezekhez társultak a gazdasági átalakulással járó egyéb nehézségek (pl. KGST megszűnésével a külföldi piacok

jelentős beszűkülése, a belső kereslet csökkenése, az agrárrolló nyílása, magas hitelkamatok, stb.) Az átalakulás kedvezőtlen hatásai miatt számos átalakult termelőszövetkezet jutott a felszámolás sorsára.

A vizsgálatok elvégzéséhez szükséges adatok gyűjtése során, valamint a dolgozatban vizsgált vállalkozások esetében azt tapasztaltam, hogy *a mezőgazdasági vállalkozások ellen folytatott felszámolási eljárások a rendszerváltozás, illetve a Csődtörvény bevezetését követő időszakban volt leginkább jellemző*, mivel az eljárásokban leggyakrabban az átalakult szövetkezetek voltak érintettek, az elmúlt években és napjainkban azonban ritkábban kerül sor mezőgazdasági vállalkozások felszámolására.

A kérdés vizsgálatához a Csődtörvény bevezetése óta eltelt 17 éves időszakot háromszor öt éves periódusra (1992 és 2006 között), és egyszer két éves periódusra osztottam.

A szakemberek válasza megerősítették korábbi tapasztalataimat, melyet a *11. ábra* szemléltet.

11. ábra A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásában leggyakrabban érintett időszakok

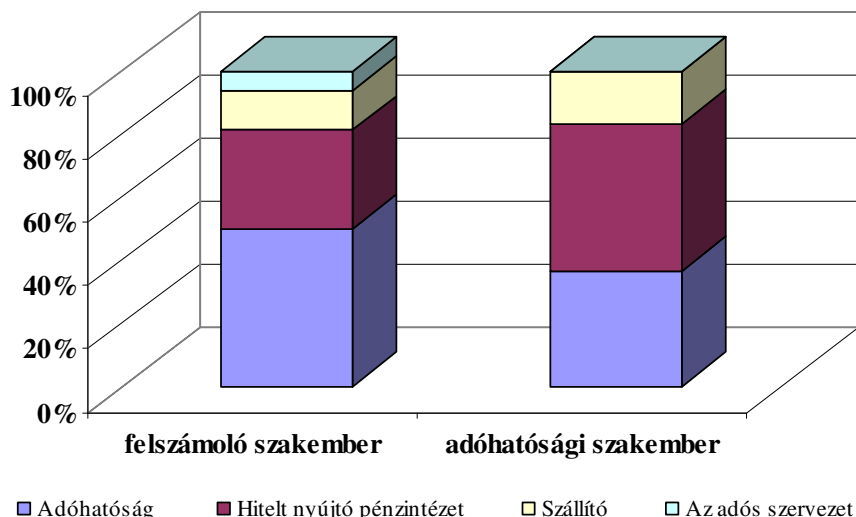
Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

Az ábra alapján megállapítható, hogy a felszámoló szakemberek közel azonos arányban (30-30%) tapasztalták úgy, hogy a legtöbb mezőgazdaságban lefolytatott felszámolás 1992-1996 közé tehető, az 1997 és 2001 közötti évekre tehető, illetve nem állapítható meg jelentős eltérés az egyes időszakok vonatkozásában. Ezzel szemben az adóhatósági szakemberek legnagyobb hányada, közel 40%-a a Csődtörvény bevezetését követő második öt éves időszakot tartotta kiemelkedőnek, míg 26%-a a Csődtörvény bevezetését közvetlenül követő öt éves periódust.

A fentiek alapján az állapítható meg, hogy a mezőgazdasági szervezetek felszámolása leggyakrabban a Csődtörvény bevezetését követő 10 éves időszakra tehető a válaszadó szakemberek tapasztalatai szerint.

A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásával kapcsolatban szükségesnek tartottam annak vizsgálatát, hogy mely szervezet a felszámolásuk kezdeményezője leggyakrabban, valamint hogy jellemzően mely tartozásaikat halmozzák fel, vagyis milyen kötelezettségek felhalmozása utalhat a fizetéseképtelenség kialakulására. Az általam vizsgált szervezeteknél legtöbb esetben az APEH volt a felszámolás kezdeményezője, ezt követte a hitelt nyújtó pénzintézetek által kezdeményezett felszámolások gyakorisága, míg legkevesebb a szállítók által indított felszámolás volt.

A kapott válaszok megoszlását a 12. ábra mutatja be.

12. ábra A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának kezdeményezői

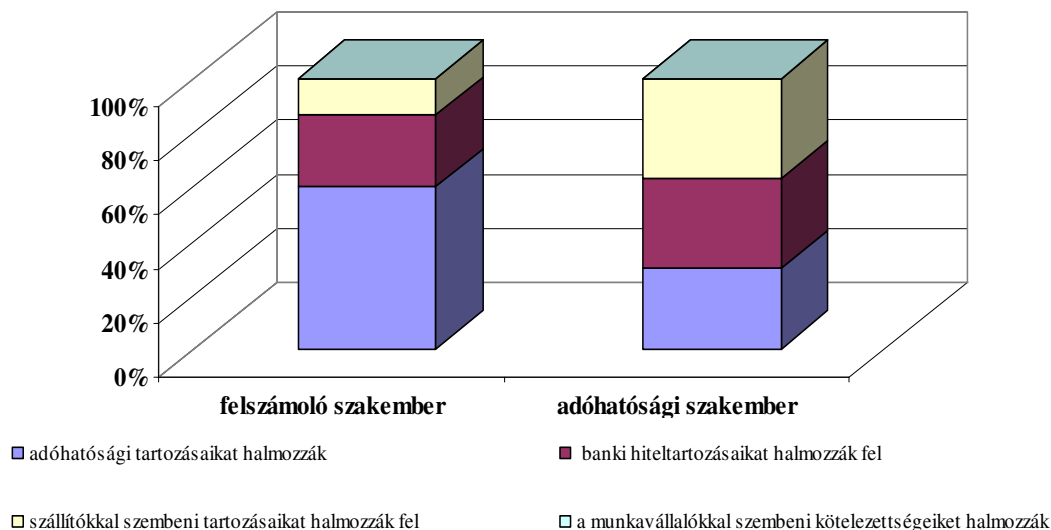
Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

Ahogy az ábrából megállapítható, a felszámolók tapasztalatai szerint legtöbb esetben az APEH az eljárások kezdeményezője, míg az adóhatósági szakemberek válasza alapján a hitelt nyújtó pénzügyintézetek által indított felszámolások a leggyakoribbak. Az eljárások második leggyakoribb kezdeményezője a felszámolók szerint a hitelt nyújtó pénzügyintézetek, az adóhatósági szakemberek szerint az APEH.

A válaszadó szakemberek mindkét csoportja azt tapasztalta, hogy az eljárások kezdeményezője az első kettőnél jóval kisebb arányban a szervezet szállítója, míg az adós szervezet által saját maga ellen kezdeményezett felszámolások gyakorisága elhanyagolható.

Összességében megállapítható, hogy a válaszadó felszámolók és APEH szakemberek szerint *a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának több mint 80%-ában az APEH, vagy a hitelt nyújtó pénzügyintézet a kezdeményezője*. A felszámolások kezdeményezőinek összetételét az indokolja, hogy egyrészt *a hitelt nyújtó pénzügyintézetek követeléseivel jellemzően zálogjoggal biztosítottak*, így azok a hitelezők kielégítési sorrendjében első helyen állnak, nagyobb eséllyel jutnak hozzá a pénzükhöz. Az APEH által indított felszámolások magas hányada véleményem szerint arra vezethető vissza, hogy *az állam egyre nagyobb hangsúlyt fektet követeléseinek behajtására*, és amennyiben a vállalkozás nem teljesíti adófizetési kötelezettségét, a sikertelen végrehajtást követően a felszámolási eljárás ad lehetőséget az adótartozás beszedésére. (APEH, 2006-2009) *A szállítók követeléseik érvényesítésére azért alkalmazzák ritkábban a felszámolást, mert az adós felszámolása számukra többletköltségekkel jár, amelynek megtérülése az eredeti követelésükkel együtt bizonytalan*, ugyanis a Csődtörvény alapján a hitelezők kielégítési sorrendjének a végén állnak, és a legtöbb magyarországi felszámolás során a szállítói tartozások kiegyenlítésére nincs elegendő fedezet.

A mezőgazdálkodó szervezetek ellen folytatott felszámolások kezdeményezői a megkérdezett szakemberek tapasztalatai alapján jellemzően a hitelt nyújtó pénzügyintézetek és az APEH. Ezzel összefüggésben azt tapasztaltam az általam vizsgált vállalkozásoknál, hogy a teljes fizetéseképtelenné válás folyamata során leggyakrabban az adótartozásaikat halmozták fel, a válsághelyzet kezdetének jellemző tünetei a ki nem fizetett adókötelezettségek voltak. A kérdőíves felmérés alapján a szakemberek felhalmozott tartozások jellegére vonatkozó válaszainak megoszlását a 13. ábra mutatja.

13. ábra A fizetéseképtelenné vált mezőgazdasági vállalkozások által felhalmozott kötelezettségek

Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

Az ábra alapján megállapítható, hogy a *felszámolók tapasztalatai* egybe esnek a saját tapasztalataimmal, vagyis *legnagyobb számban és arányban (60%) az adótartozások felhalmozását jelölték meg*, melyet a válaszok gyakorisága alapján a banki hiteltartozások (26%) és a szállítói kötelezettségek (14%) követnek. *Ezzel szemben a válaszadó APEH szakemberek tapasztalata szerint legjellemzőbbek a ki nem egyenlített szállítói tartozások (37%), majd a banki hiteltartozások (33%), és az adótartozások (30%).*

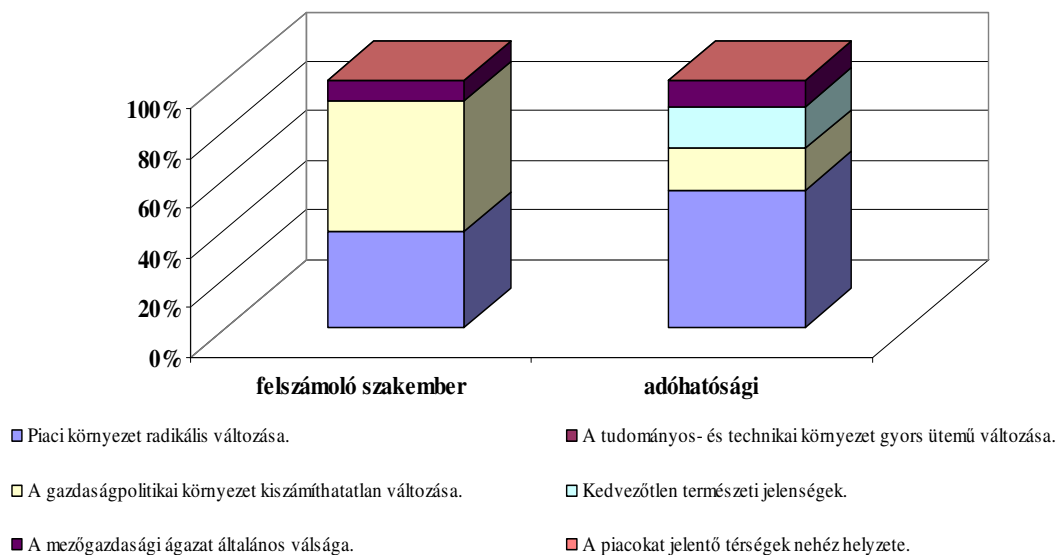
A mintában szereplő vállalkozások felszámolásához vezető folyamat tanulmányozása és a mezőgazdaságra vonatkozó ismereteim alapján azt állapítottam meg, hogy a mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelensége legtöbb esetben külső, a vállalkozástól független tényezőre vezethető vissza. Ennek magyarázata az, hogy a mezőgazdaságra a többi termelőágazathoz képest több külső tényező hat. A kérdőíves felmérésben ezért külön vizsgáltam a szakemberek erre vonatkozó véleményét is.

A felmérés alapján megállapítottam, hogy a *felmérésben résztvevő felszámolással foglalkozó szakemberek (felszámolók és adóhatóság munkatársai) többsége, 60%-a szerint a felszámolt mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelensége külső okokra vezethető vissza*. A felmérésben résztvevők 40%-a azt tapasztalta, hogy a

mezőgazdasági szervezetek fizetéseképtelenségét azonos arányban idézték elő külső- és belső tényezők a munkájuk során. *A válaszadók között azonban egy sem volt, aki elsősorban belső okokat jelölt volna meg a fizetéseképtelenség fő okának.*

Fentiek megerősítik azt a feltevést, hogy *a külső tényezők kedvezőtlen alakulása nagymértékben hozzájárul a mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelenségének kialakulásában.*

A felszámolásokat előidéző külső tényezők között az általam vizsgált vállalkozásoknál a kedvezőtlen időjárás által okozott jövedelemcsökkenés, illetve a kedvezőtlen piaci környezet voltak a leggyakoribbak. A kérdőíves felmérés alapján a *szakemberek tapasztalatai szerint a mezőgazdasági vállalkozások felszámolását leggyakrabban előidéző külső tényező a piaci környezet radikális változása és a gazdaságpolitikai intézkedések kiszámíthatatlansága volt. (14. ábra)*

14. ábra A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető külső okok
Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

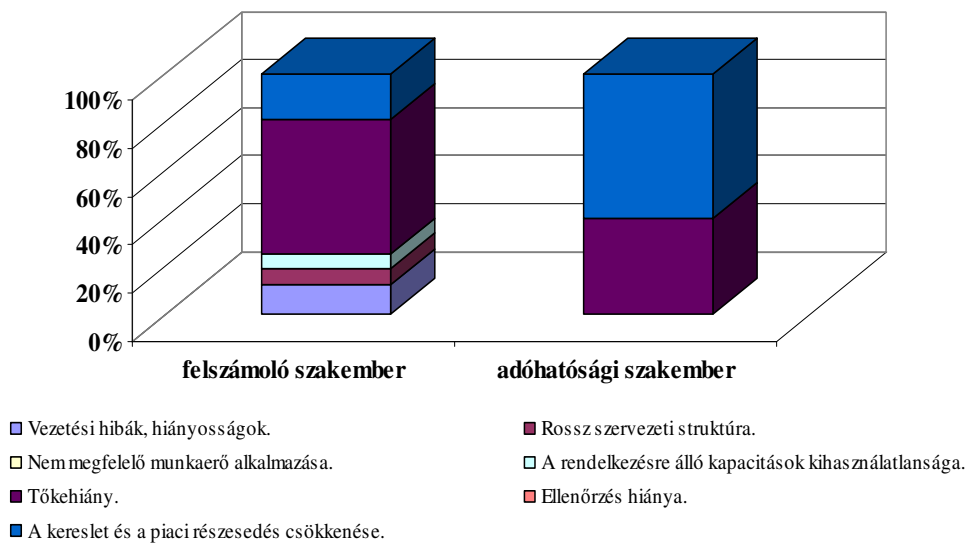
A felszámolók válaszainak gyakorisága alapján a fizetéseképtelenséget előidéző leggyakoribb (53%) külső tényező a gazdaságpolitikai intézkedések kiszámíthatatlansága, ezt követi a piaci környezet radikális változása (39%), majd az ágazat általános válsága (8%). A kedvezőtlen természeti jelenségeket, mint fizetéseképtelenséghez vezető okot, egyetlen felszámoló sem jelölte meg.

Az adóhatóság szakemberei válaszaikban leggyakrabban a piaci környezet radikális változását jelölték meg, mint a mezőgazdaságban felszámoláshoz vezető külső okot

(56%), azonos arányban jelölték meg fizetéseképtelenséget előidéző tényezőként a kedvezőtlen természeti jelenségeket és a gazdasági környezet kiszámíthatatlanságát (17-17%), míg legkisebb arányban a mezőgazdaság általános válságát.

A szakemberektől kapott válaszok és a saját tapasztalataim alapján, a mezőgazdasági vállalkozások felszámolását a külső tényezőknél alacsonyabb arányban idézték elő a belső, vállalkozástól függő tényezők. Ennek ellenére elengedhetetlenül szükséges a leggyakrabban fizetéseképtelenséghez vezető belső okok feltárása is, hiszen a kedvezőtlen külső jelenségekkel párosulva ezek a tényezők is könnyen vezethetnek felszámoláshoz.

Az általam vizsgált vállalkozások esetében a fizetéseképtelenséghez vezető belső tényezők között említhetők a tőkehiány és a hibás vezetői döntések (pl. munkaszervezés, hitelpolitika, stb.). A válaszadó szakemberek tapasztalatai alapján a mezőgazdasági vállalkozások felszámolását előidéző leggyakoribb belső okokat az alábbi, 15. ábra szemlélteti.

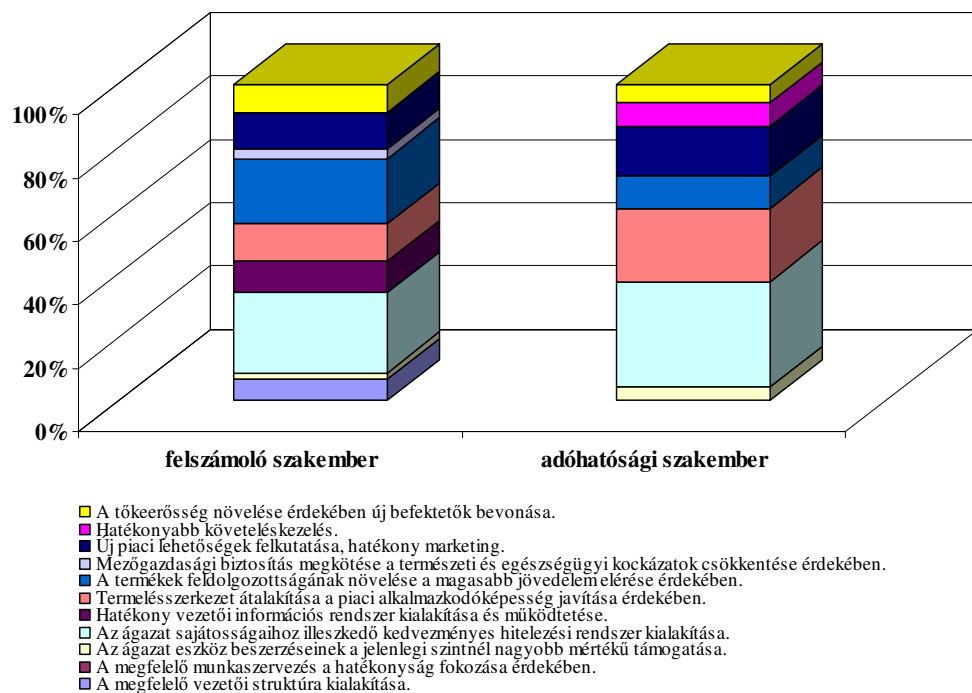
15. ábra A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető belső okok
Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

Az ábra alapján megállapítható, hogy a felszámoló szakemberek által leggyakrabban megjelölt, felszámoláshoz vezető belső ok a tőkehiány volt (56%). A válaszok gyakorisága alapján ezt követi a kereslet és a piaci részesedés csökkenése (19%) és a vezetési hibák, mint felszámolást előidéző legjellemzőbb belső tényezők.

Az adóhatósági szakemberek válaszaikban leggyakrabban (60%) a kereslet és a piaci részesedés csökkenését jelölték meg a mezőgazdasági vállalkozások

fizetéképtelenségéhez vezető tényezőként. Emellett jelentős arányban tartották fizetéképtelenséget előidéző tényezőnek (40%) a *vállalkozások tőkehiányát*.

A felszámolásokhoz vezető leggyakoribb okok ismerete alapján fontos megvizsgálni, hogy *mely eszközök alkalmazása teszi lehetővé a mezőgazdasági vállalkozások fizetéképtelenné válásának megelőzését*. Az általam vizsgált vállalkozásoknál a megelőzésre leginkább alkalmas eszköznek a tőkebevonást, a mezőgazdasági kockázatokra vonatkozó biztosítást és az új piaci lehetőségek felkutatását találtam. A válaszadó, mezőgazdasági vállalkozások felszámolásában résztvevő szakemberek által a fizetéképtelenség megelőzésére legalkalmasabbnak tartott eszközöket a 16. ábra szemlélteti.

16. ábra A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának megelőzésére alkalmazható eszközök

Forrás: kérdőívek alapján saját szerkesztés

Az ábra alapján megállapítható, hogy a felszámolók és az adóhatóság szakemberei szerint is, *a mezőgazdasági szervezetek felszámolásának megelőzésére legalkalmasabb eszköz az ágazat sajátosságaihoz illeszkedő kedvezményes hitelezői rendszer kialakítása lenne* (a válaszok gyakorisága 25%, illetve 33%).

Emellett a válaszadó felszámolók 21%-a *a termékek feldolgozottságának növelését*, 12%-a *új piacok felkutatását*, 12%-a *a termelésszerkezet átalakítását tartotta a mezőgazdasági vállalkozások fizetéképtelenségének megelőzésére alkalmas eszköznek*.

Az adóhatósági szakemberek hasonlóan vélekednek a megelőzésre alkalmazható eszközökre vonatkozóan: a válaszadók 23%-a a *termelés szerkezet átalakítását*, 16%-a *új piaci lehetőségek felkutatását*, 10%-a a *termékek feldolgozottságának növelését* tartja a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának megelőzésére leginkább alkalmas eszköznek.

Az előző kétdimenziós elemzésekkel (felszámolók és adóhatósági szakemberek, illetve 10 év alatti és feletti tapasztalattal rendelkezők) kapcsolatban elvégzett χ^2 próba eredményeit a 4. táblázat és az 5. táblázat tartalmazza.

4. táblázat Felszámoló és az adóhatósági szakemberek válaszai közötti különbség

Megnevezés	χ^2	χ^2 táblázat
Mezőgazdasági vállalkozások felszámolásokban való érintettsége	2,612	5,991
Mezőgazdasági vállalkozások kockázata	8,823	5,991
Felszámolt mezőgazdasági vállalkozások jogi formája	3,259	9,488
A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának jellemző időszaka	4,869	9,488
Felszámolások kezdeményezője a mezőgazdaságban	4,018	7,815
Felhalmozott tartozások a mezőgazdaságban	7,565	7,815
Leggyakoribb külső okok	13,96	11,070
Leggyakoribb belső okok	15,614	12,592
Fizetéseképtelenség megelőzésének eszközei	24,92	18,307

Forrás: saját összeállítás

5. táblázat 10 év alatti és 10 év feletti szakmai tapasztalattal rendelkező szakemberek véleménye közötti különbség

Megnevezés	χ^2	χ^2 táblázat
Mezőgazdasági vállalkozások felszámolásokban való érintettsége	7,26	5,991
Mezőgazdasági vállalkozások kockázata	10,49	5,991
Felszámolt mezőgazdasági vállalkozások jogi formája	2,05	9,488
A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának jellemző időszaka	2,38	9,488

Forrás: saját összeállítás

A χ^2 próba eredményei alapján a 4. táblázatból megállapítható, hogy az általam meghatározott χ^2 érték az adóhatósági és felszámoló szakemberek válaszai közötti eltérések vizsgálata során, a *mezőgazdasági vállalkozások kockázata*, a *mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának leggyakoribb külső és belső okai*, valamint a *fizetéseképtelenség megelőzésére alkalmazható eszközök* vonatkozásában haladta meg a χ^2 táblázat értékét. Ez azt jelenti, hogy a két szakember csoport válaszai közötti különbség ezekben a kérdésekben *szignifikáns* volt.

A szakmai tapasztalat évei szerint a válaszok közötti eltérés (5. táblázat) a mezőgazdasági vállalkozások kockázatának megítélésére vonatkozóan volt szignifikáns.

Fentiekén kívül, a válaszok gyakorisága alapján vizsgáltam, hogy:

- Milyen gyakran indul felszámolás vagyontalan mezőgazdasági vállalkozások ellen, illetve milyen gyakran nem folytathatók le a felszámolások.
- Mely mezőgazdasági tevékenységek esetében legnagyobb a fizetéképtelenség kialakulásának kockázata a felszámolások gyakorisága alapján.
- Az általam vizsgált vállalkozásoknál tapasztalt fizetéképtelenséghez vezető okok milyen gyakran idézik elő más mezőgazdasági vállalkozások felszámolását.
- Tapasztalható e- összefüggés a meghatározó élelmiszeripari vállalkozások és a mezőgazdasági vállalkozások felszámolása között.
- Milyen arányban lett volna megelőzhető a mezőgazdasági vállalkozások felszámolása.
- Az Európai Unióhoz történő csatlakozás okozott e változást a mezőgazdaságban indult felszámolások számában.

A válaszadó szakemberek többségének (40%, illetve 65%) véleménye alapján megállapítható, hogy *a mezőgazdaságban ritka (25% alatti) a vagyontalan vállalkozások felszámolása, valamint a szükséges dokumentációk hiánya következtében le nem folytatható eljárás.*

A kutatómunkám során kerestem a választ arra, hogy *a fizetéképtelenné vált mezőgazdasági vállalkozások által végzett fő tevékenységek alapján megállapítható e-, hogy mely tevékenységek esetén legmagasabb a kockázat a felszámolásuk gyakorisága alapján.* A kérdésemre kapott válaszok alapján a szakemberek legnagyobb része szerint (35%) a növénytermesztést és állattenyésztést is végző szervezetek felszámolása a leggyakoribb, míg a növénytermesztés és kertészeti ágazatban működő vállalkozások felszámolása a legritkább (10%). Az állattenyésztéssel és növényi termék kereskedelemmel foglalkozó mezőgazdasági szervezetek felszámolását a válaszadók 20-20%-a jelölte meg jellemző ágazatként, míg 15%-uk az állati eredetű termék kereskedelmét végző szervezetekét 15%-a.

A válaszok gyakorisága alapján azonban *úgy vélem*, hogy az egyes mezőgazdasági tevékenységek tekintetében *nem lehet egyértelműen különbséget tenni a fizetéképtelenség kialakulásának kockázatára vonatkozóan.*

A kérdőívben a korábbi vizsgálataim alapján előforduló gyakori, fizetéképtelenséget kiváltó okok jelentőségéről is megkérdeztem a szakembereket. Az okok jelentőségét asszerint rangsoroltam, hogy azok az eljárások hány százalékában voltak megfigyelhetők:

- *kiemelkedő jelentőségű*: előfordulás gyakorisága 75% felett,
- *igen jelentős*: előfordulás gyakorisága 50% és 75% között,
- *jelentős*: előfordulás gyakorisága 25% és 50% között,
- *nem jelentős*: előfordulás gyakorisága 25% alatt.

A fenti besorolás szerint a mezőgazdasági vállalkozások felszámolását előidéző *igen jelentős gyakoriságú* tényezők:

- a hitelállománnyal összefüggő magas tőketörlesztés és kamatfizetési kötelezettség;
- a mezőgazdasági termékek piacán gyakran jelentkező piaci zavarok.

A mezőgazdasági vállalkozások fizetéképtelenségéhez vezető *jelentős gyakoriságú* tényezők:

- a hatékony termeléshez szükségesnél kedvezőtlenebb eszközellátottság;
- kedvezőtlen időjárási jelenségek.

A mezőgazdasági vállalkozások felszámolását okozó *nem jelentős tényezők*:

- vezetők nem megfelelő mezőgazdasági, termelési ismeretei;
- vezetők nem megfelelő gazdasági-pénzügyi ismeretei;
- rossz munkaszervezés.

A fenti értékelés megerősíti, hogy a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához leggyakrabban a vállalkozás által kismértékben befolyásolható *külső tényezők* vezetnek. Az általam felsorolt összes fizetéképtelenséget előidéző *belső ok* a válaszok alapján

alacsony gyakorisággal volt tapasztalható a mezőgazdaságban lefolytatott felszámolások során.

Az elmúlt években számos, térségében meghatározó élelmiszeripari vállalkozás ellen indult felszámolási eljárás (pl. Hajdú-Bét Rt., Zalabaromfi, stb.), amelyek beszállítóiknak sok esetben az egyetlen bevételi forrást biztosítják. A bevétel elmaradása a szállítóknak végzetes lehet, maguk is fizetéképtelenné válhatnak, és felszámolásra kerülhetnek. A kérdőíves felmérés alapján a szakemberek többsége (65%) szerint *a meghatározó élelmiszeripari vállalkozások felszámolása miatt mezőgazdasági vállalkozások váltak fizetéképtelenné*, azonban a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának gyakoriságát nem növelték jelentősen.

Hazánk Európai Unióhoz történt csatlakozása általában a mezőgazdasági vállalkozások jövedelmezőségében javulást eredményezett. (KESZTHELYI, 2008) Ezzel összefüggésben vizsgáltam, hogy a kedvezőbb jövedelmezőséggel összefüggésben tapasztalható-e a mezőgazdasági vállalkozások ellen kezdeményezett felszámolások számának csökkenése. A válaszadók többsége (40%) a csatlakozással összefüggésben nem tapasztalt jelentős változást a mezőgazdaságban indult felszámolási eljárások gyakoriságában. Véleményem szerint ez azzal magyarázható, hogy *az EU csatlakozás a leggyakrabban fizetéképtelenséghez vezető külső okok (piaci anomáliák, kiszámíthatatlan gazdaságpolitikai intézkedések) vonatkozásában nem hozott változást.*

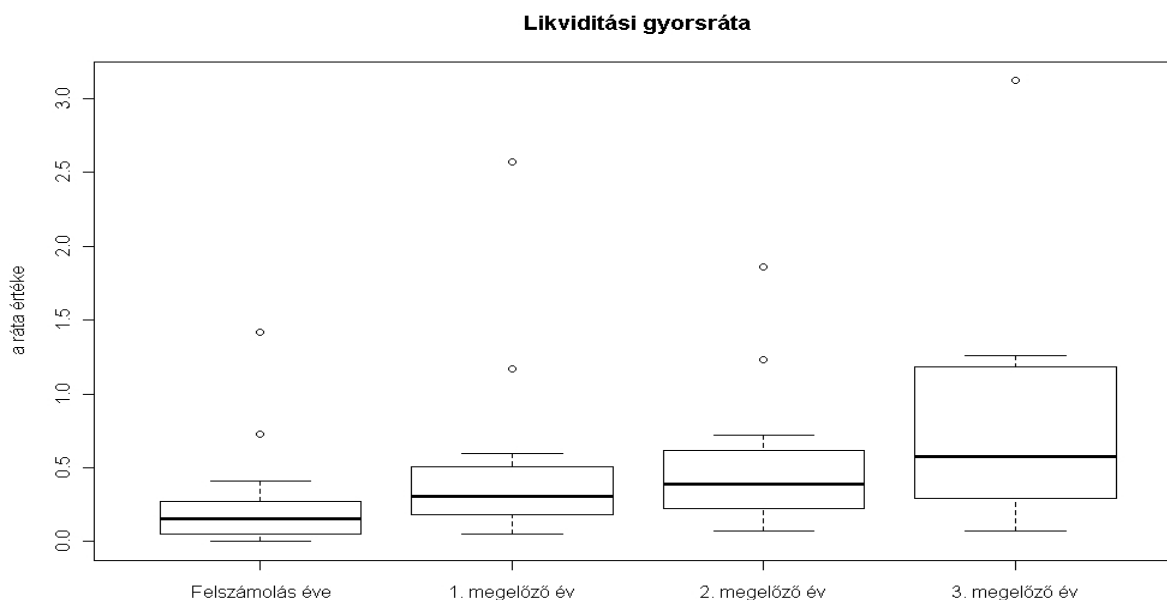
4. A FIZETÉSKÉPTELENSÉG ELŐRE JELEZHETŐSÉGÉNEK VIZSGÁLATA

4.1 A fizetéképtelenség előre jelezhetőségének vizsgálata a felszámolást megelőző időszakban mutatószámok alapján

A mintában szereplő vállalkozások fizetéképtelensége előre jelezhetőségének vizsgálatára négy mutatószámot alkalmaztam, mellyel arra kerestem a választ, hogy a felszámolásukat megelőző években a mutatók által felvett értékek, valamint azok időbeli alakulása utalt-e a csődhelyzet bekövetkezésére.

A vállalkozások beszámolóí alapján meghatározott mutatószámokat (melyeket az 1. számú melléklet tartalmaz) nagyság szerint sorba rendeztem, az így kapott rangsorban meghatároztam a mintára jellemző helyzeti középértékeket (medián, kvartilis), majd box-plot diagramon ábrázoltam azokat.

A mintában szereplő vállalkozások likviditási gyorsrátájának alakulását a felszámolást megelőző harmadik év és a felszámolás kezdő napja közötti időszakra az 17. ábra szemlélteti.

17. ábra A likviditási gyorsráta alakulása a felszámolást megelőző három évben

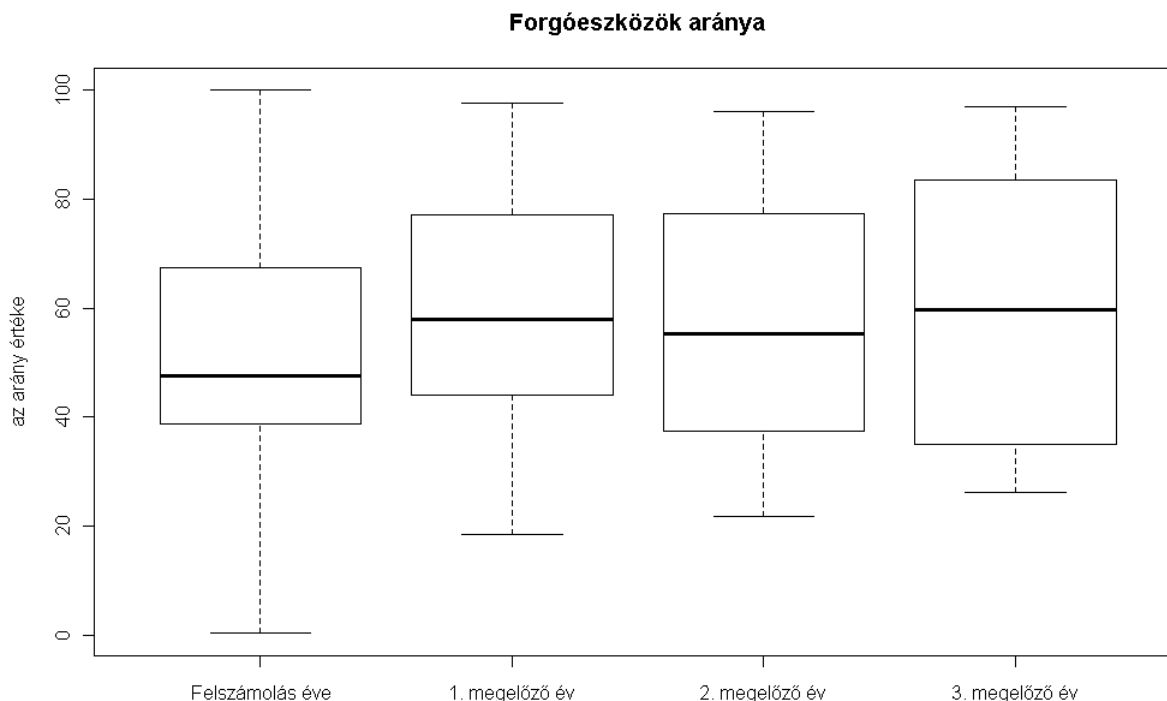
Forrás: beszámolók alapján saját szerkesztés

A 17. ábra alapján a vizsgált vállalkozások likviditási gyorsrátájára vonatkozóan az alábbi megállapítások tehetők:

- A mintát jellemző *medián* már a felszámolást megelőző harmadik évben 0,5 volt, amely a napi fizetőképességhez szükséges 1,0 értéknek az 50%-a.
- A mintához tartozó *medián értéke a felszámolást megelőző három éves időszakban folyamatosan csökkent*, a felszámolás kezdetére értéke nem érte el a 0,2-t.
- A vállalkozások likviditását jellemző *alsó kvartilis* és a *felső kvartilis* értéke *ugyancsak folyamatos csökkenést* mutat a vizsgált időszakban.
- A *felső kvartilis* értéke a felszámolást megelőző harmadik év kivételével *elmaradt az elvárt 1,0 értéktől*
- A mintára jellemző *kvartilis eltérés*, folyamatosan, 1,2-ről 0,2 –re *csökkent*, vagyis a mintára jellemző *alsó- és felső értékek fokozatosan közeledtek egymáshoz*.
- A mintához tartozó *legnagyobb likviditási gyorsráta a felszámolást megelőző második évtől kevesebb volt, mint 1,0*.
- A vállalkozásokat jellemző *legalacsonyabb és legmagasabb likviditási gyorsráta értéke a vizsgált időszakban egyre közelebb került egymáshoz*.
- A likviditási gyorsráta folyamatos csökkenését a *kiütő értékek csökkenése* is jelzi.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a vizsgált vállalkozások *likviditási gyorsrátájának alakulása jól mutatta a fizetésektelenné válás folyamatát*, a mutató értékének figyelemmel kísérése tehát *alkalmas lehet a válsághelyzet időben történő felismerésére*.

A 18. ábra a vizsgált vállalkozásokra jellemző *forgóeszközök aránya mutató* alakulását mutatja a felszámolásukat megelőző három éves időszakra vonatkozóan.

18. ábra A forgóeszközök arányának alakulása a felszámolást megelőző három évben

Forrás: beszámolók alapján saját szerkesztés

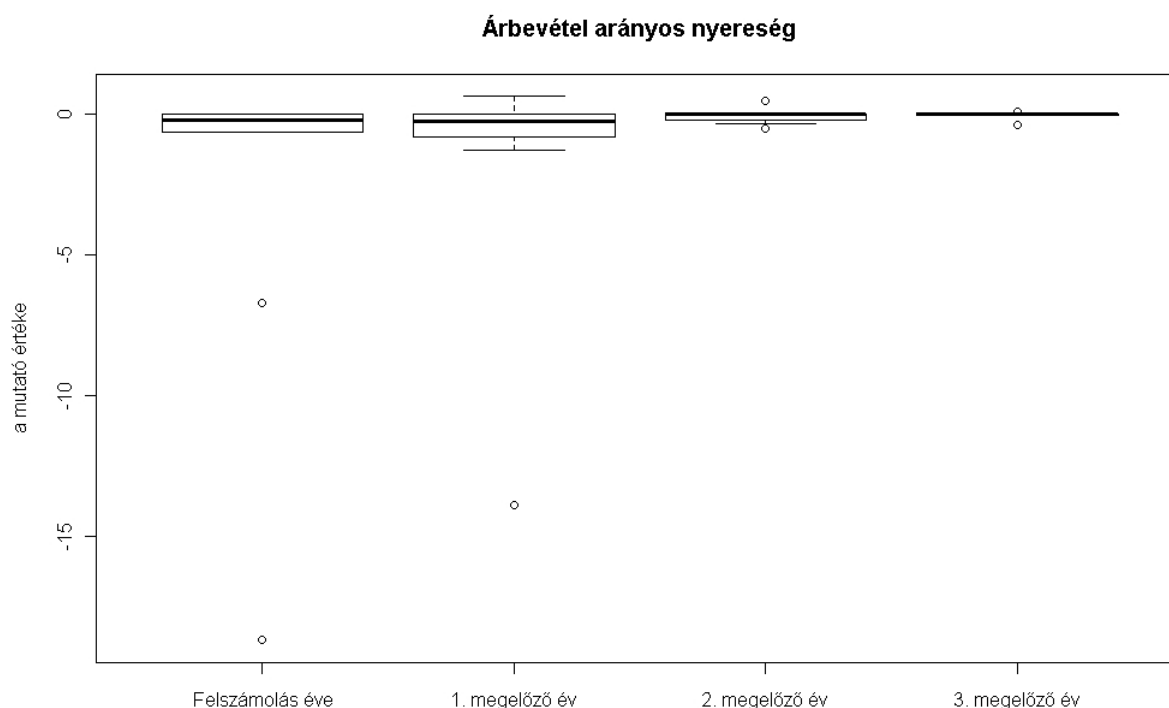
A 18. ábra alapján megállapítható, hogy:

- A mintát jellemző *medián* értéke a felszámolást megelőző években kis mértékben ingadozott, 50-60% között alakult.
- A *medián* a felszámolás kezdetére értéke 50% alá süllyedt.
- A vállalkozások likviditását jellemző *felső kvartilis* értéke *ugyancsak folyamatos csökkenést* mutat a vizsgált időszakban.
- A *felső kvartilis* értéke a kezdeti 80% feletti értékről 70% alatti értékre esett vissza.
- Az *alsó kvartilis* értéke 35-40% között változott.
- A forgóeszközök aránya tekintetében a mintára jellemző, 50% körüli *kvartilis eltérés*, 30% alá csökkent, a mintára jellemző *alsó- és felső értékek közelítettek egymáshoz*.
- A mintához tartozó *legnagyobb forgóeszközarány* 90% és 100% között ingadozott, a felszámolás kezdetét 100% maximumérték jellemzi.
- A vállalkozásokra jellemző legkisebb forgóeszköz arány 25%-ról 0%-ra csökkent.

- A mintára jellemző *legalacsonyabb és legmagasabb forgóeszközarány közötti eltérés folyamatosan emelkedett, a felszámolás kezdetére elérte a 100%-ot.*

A forgóeszközök aránya mutatószám mintára jellemző értékeinek vizsgálata alapján jellemző tendencia nem állapítható meg. A vállalkozások forgóeszközarányában mutatkozó jelentős eltérések az ágazat sajátosságaival magyarázhatóak: a különböző mezőgazdasági tevékenységek forgóeszköz szükséglete jelentős eltéréseket mutat egymástól. A szakirodalom szerint a csökkenő forgóeszköz arány utal a válsághelyzet kialakulására. Ez a megállapítás azonban a mezőgazdaságban korlátozottan érvényes, ugyanis *a vizsgált vállalkozásokat egyenként értékelve azt tapasztaltam, hogy legtöbbjüket növekvő forgóeszköz arány jellemezte a termelőeszközök könyv szerinti értékének csökkenésével összefüggésben.* A termelőeszközök állományának csökkenése együtt jár a termelés visszaszorulásával, akár az eszközök értékesítésének, elzalogosításának, vagy értékcsökkenési leírásának következménye.

A 19. ábra a mintát jellemző árbevétel arányos nyereség mutatójának alakulását mutatja be.

19. ábra Az árbevétel arányos nyereség alakulása a felszámolást megelőző három évben

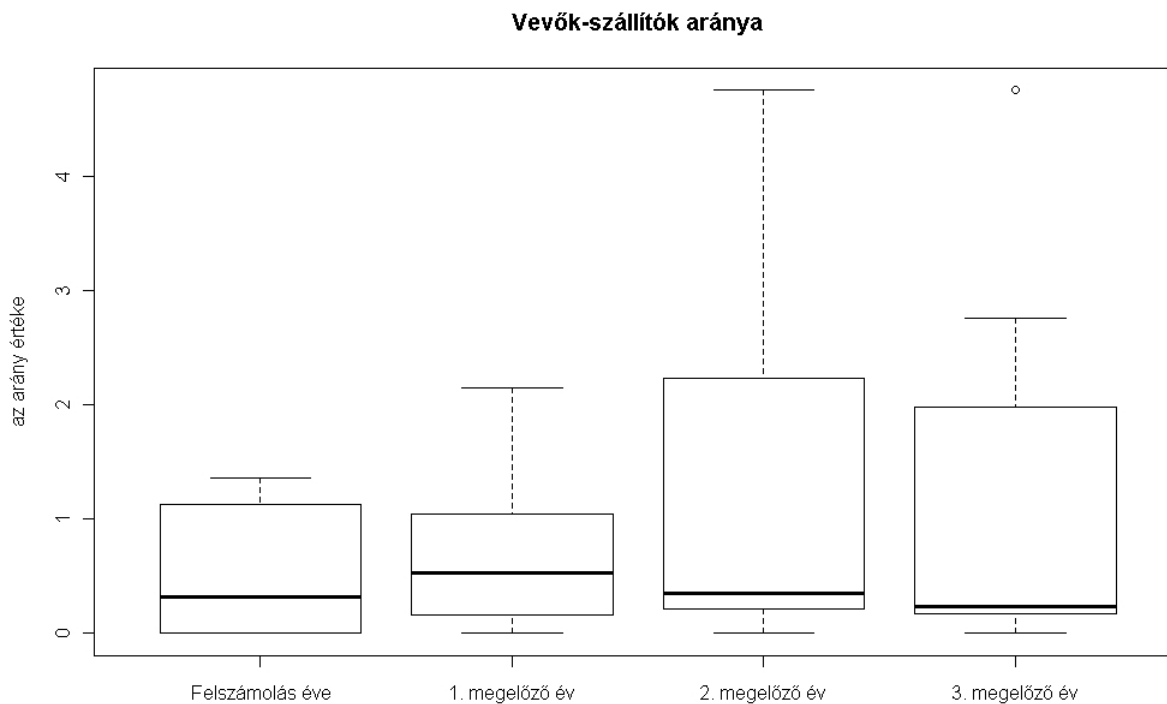
Forrás: beszámolók alapján saját szerkesztés

A 19. ábra alapján az árbevétel arányos nyereség mutatójára az alábbi megállapítások tehetők:

- A mutató vonatkozásában a vizsgált vállalkozásokra jellemző *medián* értéke a felszámolást megelőző harmadik évtől 0% körül alakult.
- A mintára jellemző *felső kvartilis* értéke *ugyancsak 0% körüli értéket* vett fel vizsgált időszakban.
- Az *alsó kvartilis* értéke 0 és -1% között *változott*.
- Az árbevétel arányos nyereség tekintetében a mintára jellemző *kvartilis eltérés* 0 és 1% körül alakult.
- A mutató legmagasabb értéke a teljes vizsgált időszakban 1% körül alakult, legkisebb értéke -2% volt.
- A mutató mintára jellemző *kiütő értékeire folyamatos csökkenés* figyelhető meg.

Az *árbevétel arányos nyereség* mutatójának vizsgálata alapján megállapítható, hogy az a minta vállalkozásaira vonatkozóan 0% körüli értéket vett fel a vizsgált három éves időszakban. A mutató értéke *jelezte a válsághelyzetet*, amennyiben a vállalkozás több éven keresztül nem ér el megfelelő mértékű nyereséget, a tevékenysége fenntarthatatlanná válik.

A 20. ábra a vevők-szállítók aránya mutató értékének alakulását mutatja a mintára vonatkozóan, a felszámolást megelőző három éves időszakra.

20. ábra A vevők-szállítók aránya mutatószám alakulása a felszámolást megelőző három évben

Forrás: beszámolók alapján saját szerkesztés

A 20. ábra elemzésével az alábbi következtetések vonhatóak le:

- A mintát jellemző *medián* értéke a felszámolást megelőző években 0,3 és 0,5 között mozgott, az elvárt minimális 1,0 értéket nem érte el.
- A vállalkozásokra a *felső kvartilis* értéke 1,0 és 2,2 között *ingadozott* a vizsgált időszakban.
- Az *alsó kvartilis* értéke a mutatószám vonatkozásában 0 és 0,2 között *változott*.
- Az alsó és a felső kvartilis közötti *eltérés* 0,8 és 2,0 között *ingadozott*.
- A mintához tartozó *maximális vevő-szállító arány* 1,2 és 4,8 között *változott*.
- A vállalkozásokra jellemző *legkisebb arányszám* 0 volt.
- A mintára jellemző *legalacsonyabb és legmagasabb vevő-szállító arány közötti eltérés fokozatosan csökkent (4,8-ról 1,2-re) a felszámolást megelőző második évtől*.

A vevők-szállítók aránya mutatószám értékeinek vizsgálata alapján megállapítható, hogy a mintát jellemző medián a pénzügyi stabilitáshoz szükséges 1,0 alatt volt a felszámolást megelőző három évben. A vállalkozásokat jellemző szélsőértékek között jelentős eltérések mutatkoztak, azonban a mutató értékének folyamatos csökkenése állapítható meg. A vevők-szállítók arányának csökkenése tehát a pénzügyi nehézségek kialakulásának veszélyét jelezte.

A fenti, a vizsgált vállalkozások beszámolóira alapozott *egyszerű mutatószámokkal* történő elemzés rávilágít arra, hogy azzal *a fizetéképtelenség kialakulásának veszélye* a legtöbb esetben *kimutatható*.

A tényleges gazdasági-pénzügyi helyzet megismeréséhez *a bemutatott mutatószámok természetesen nem elegendők*, de *felhívják a figyelmet a gazdálkodás elemzésének fontosságára*. A Számviteli Törvény hatálya alá tartozó szervezetek egyszerűsített éves beszámolójának, illetve az éves beszámolójának részét képező kiegészítő melléklet tartalmazza a vagyoni-, pénzügyi-, és jövedelmi helyzetre jellemző legfontosabb mutatókat. *A gazdálkodó szervezetek tulajdonosainak és vezetőinek tehát lehetősége van a beszámoló alapján a vállalkozás gazdasági helyzetének felmérésére és értékelésére*. A mutatószámok alapján történő értékelés azonban akkor teszi lehetővé a kedvezőtlen folyamatok időben történő észlelését, ha azt rendszeresen, és megfelelő gyakorisággal (minimum havonta) elvégzik, és *feltárják a mutatószámok értékének alakulása mögött meghúzódó reálfolyamatokat*. Az elemzések alapján lehetővé válik a kedvezőtlen folyamatokba történő beavatkozás, mely a vállalkozások fennmaradási esélyeit javítja.

4.2 A fizetéképtelenség előre jelezhetőségének vizsgálata csődmodellek alapján

Az Altman által kidolgozott, nem nyilvános vállalkozások fizetéképtelenségének előrejelzésére szolgáló csődmodell Z értékét a felszámolást közvetlenül megelőző három évre vonatkozóan határoztam meg a vizsgált vállalkozások beszámolóí alapján. A vizsgálat során arra kerestem a választ, hogy *a modell alkalmazásával a fizetéképtelenség előre jelezhető volt-e a felszámolást megelőzően, vagyis a modell alkalmazása lehetővé tette volna-e a fizetéképtelenség megelőzését.*

A vizsgált vállalkozások beszámolóí alapján számított Altman féle Z együttható értékét a felszámolást megelőző években a 6. táblázat tartalmazza.

6. táblázat A vizsgált vállalkozásokra jellemző Altman féle Z együttható

Vállalkozás sorszáma	Együttható értéke a felszámolást megelőző 3. évben	Együttható értéke a felszámolást megelőző 2. évben	Együttható értéke a felszámolást megelőző évben	Együttható értéke a felszámolás kezdetekor
1	-	-	-0,42	-3,69
2	-	-	-6,02	-0,29
3	-	0,62	1,04	-0,57
4	-	-	-3,50	-4,20
5	-	4,03	-2,77	-7,99
6	-	0,18	-2,28	-1,42
7	-	-	0,76	0,38
8	-0,09	-2,08	-0,66	-2,56
9	2,58	1,90	0,57	0,61
10	1,91	0,85	-	-0,45
11	1,46	1,18	0,39	0,36
12	5,15	4,86	2,82	-1,29
13	4,21	2,59	2,09	-24,35
14	-	-	-	648,08
15	3,63	-	-	-40,01
16	0,21	0,18	-0,23	-0,35
17	0,62	-	-	-0,02

Forrás: saját számítás

Az Altman féle Z együttható felszámolást megelőző 3. évre jellemző értékét 9 vizsgált vállalkozás esetében tudtam meghatározni az adatok alapján. A kapott értékeket a modellhez tartozó „cut off ponthoz” viszonyítva, az alábbiakat állapítottam meg:

- *3 vállalkozás esetében az együttható értéke alatta maradt a kritikus 1,23 értéknek. A modell alapján tehát a vállalkozásoknál a fizetési képtelenség valószínűsíthető volt már a felszámolást megelőző 3. évben.*
- *3 vállalkozás esetében a modell szerint a fizetési képtelenség nem volt valószínűsíthető a közeljövőben, mert a mutató értéke meghaladta az 1,23 értéket.*
- *3 vállalkozásnál az együttható értéke meghaladta a 2,90 értéket, mely alapján a szervezet fennmaradása nincsen veszélyben.*

Az Altman modell alapján tehát a felszámolást megelőző harmadik évben 9 vállalkozás közül 3 csődbejutónak minősült. A csődmódel alkalmazásával, és annak értékelésével a csődveszély esetükben kimutatható lett volna, lehetővé tette volna a felszámolásuk megelőzéséhez szükséges beavatkozást.

A Z érték alapján a felszámolást megelőző harmadik évben 3 egyértelműen „túlélőnek minősült”. Ennek a három vállalkozásnak a fizetési képtelenségét ún. „robbanásos válság” okozta, melyet piaci zavarok, illetve személyes okok idéztek elő. A válságnak ez a típusa igen rövid idő alatt fejti ki hatását, ezért a modell alkalmazása nem tette lehetővé a felszámolás veszélyének évekkal korábbi előre jelzését.

A modell alapján számított Z érték meghatározása a felszámolást megelőző második évben a 17 vállalkozásból 10 esetében volt lehetséges, melyeket értékelve az alábbiak állapíthatók meg:

- *A 10-ből 6 vállalkozás esetében együttható értéke 1,23 alatt volt, vagyis a csődbejutás veszélyét egyértelműen jelezte.*
- *2 vállalkozás esetében a modell szerint a fizetési képtelenség nem volt valószínűsíthető a közeljövőben, mert a mutató értéke meghaladta az 1,23 értéket. Az egyik vállalkozásnál azonban megfigyelhető, hogy az együttható az előző évhez képest csökkent, esetében a romló fizetőképesség a modell alkalmazásával megállapítható lett volna.*
- *A 10 közül 2 vállalkozás esetében a Z értéke meghaladta a 2,90-et, mely alapján életképesnek minősültek, fizetési képtelenségük kialakulásának valószínűsége igen alacsony volt.*

A felszámolást megelőző második évben tehát 10 vállalkozás közül 6 esetében az Altman modell segítségével megjósolható volt a fizetésképtelenség kialakulása. A csődbejutónak minősülő 6 vállalkozásból 3 esetében a modell már az előző évben is a csődhelyzet bekövetkezését valószínűsítette, és mindháromnál a Z érték előző évhez viszonyított csökkenése figyelhető meg. Esetükben tehát az együttható értékének csökkenése alapján a fizetőképesség romlása megállapítható lett volna.

A modell alapján kis valószínűséggel csődbejutó 2 vállalkozás a modell szerint az előző évben is fennmaradónak minősült, azonban mindkettőnél a Z együttható romlása tapasztalható, a modell tehát a vállalkozások romló pénzügyi helyzetét jelezte.

A modell szerint egyértelműen fennmaradó 2 vállalkozás közül az egyik a felszámolást megelőző 3. évben is ebbe a kategóriába tartozott, azonban a Z érték csökkenése tapasztalható, ami a csődbejutás esélyének növekedését mutatja.

Az Altman féle Z együttható felszámolást közvetlenül megelőző évre vonatkozó értéke 13 vállalkozás esetében volt meghatározható. Az értékek alapján megállapítható, hogy:

- *A modell a 13-ból 11 vállalkozás esetében egyértelműen jelezte a csődhelyzetet, az együttható értéke 1,23 alatt volt.*
- *A modell alkalmazásával a 13-ból 2 vállalkozásnál a fizetésképtelenség nem volt valószínűsíthető a közeljövőben, mert a mutató értéke meghaladta az 1,81 értéket.*
- *A 13 vállalkozás közül egyik esetében sem haladta meg a Z értéke a 2,90-et, vagyis egyik sem minősült biztos túlélőnek.*

Megállapítható tehát, hogy a mintában a felszámolást közvetlenül megelőző évre vonatkozóan a modell a legtöbb esetben előre jelezte a csődhelyzetet.

Két, hirtelen bekövetkezett válság következtében fizetésképtelenné vált vállalkozás esetében a modell a csődhelyzet kialakulásának veszélyét nem jelezte előre, amely azt mutatja, hogy az előre nem látható, sokszerű hatások által előidézett fizetésképtelenség előrejelzése a modell alkalmazásával a mintában még a felszámolást közvetlenül megelőző évben sem volt lehetséges. Ugyanakkor a modell használatával meghatározott Z együttható mindkét vállalkozás esetében folyamatosan csökkent a felszámolás kezdetéig, tehát a csődkockázat növekedését a modell jelezte.

A felszámolás kezdetének napjára vonatkozó adatok alapján a 17-ből 16 vállalkozásra jellemző Z érték alatta maradt a kritikus 1,23 értéknek, tehát egyértelműen mutatta a csődhelyzetet. A modell szerint fennmaradó 14. vállalkozáshoz tartozó érték nem értékelhető, mivel esetében a felszámolást egy tíz éven át elhúzódó végelszámolás előzte meg, gazdasági tevékenységet a végelszámolás időszaka alatt nem folytatott.

Fentiek alapján, *Altman csődmodelljével* kapcsolatban a mintára vonatkozóan megállapítottam, hogy annak alkalmazása, a Z együttható időbeli alakulásának vizsgálata *a legtöbb esetben alkalmas lett volna arra, hogy felhívja a figyelmet a csődveszély kialakulásának kockázatára, illetve a fizetőképesség romlására.* Egyetértek a modell kritikusaival azon véleményével, hogy a modell nem alkalmas az adott vállalkozások egyértelmű megítélésére, hiszen nem veszi figyelembe többek között a vállalkozások ágazati sajátosságait, nem jelzi minden esetben a csődveszélyt. Ugyanakkor úgy vélem, *hogy a gazdasági-, pénzügyi vezetőknek érdemes volna azt alkalmazni, mert a modell a havi könyvviteli zárlat adatai alapján, egyszerűen használható, egy közelgő válsághelyzet esetében lehetővé tenné a mihamarabb történő, hatékony beavatkozást.*

A mintában szereplő vállalkozások csődhelyzetének előre jelezhetőségét Springate eredeti csődmodelljének alkalmazásával is megvizsgáltam. Hasonlóan az előző modellhez, meghatároztam a modell szerint a vállalkozásokra jellemző Z értéket a felszámolást megelőző három évre és a felszámolás kezdetére vonatkozóan. A vállalkozásokra jellemző, Springate modelljével számított Z együtthatókat a 7. táblázat tartalmazza.

7. táblázat A vizsgált vállalkozásokra jellemző Z együttható Springate modellje alapján

Vállalkozás sorszáma	Együttható értéke a felszámolást megelőző 3. évben	Együttható értéke a felszámolást megelőző 2. évben	Együttható értéke a felszámolást megelőző évben	Együttható értéke a felszámolás kezdetekor
1			-2,17	-3,83
2			0,79	12,49
3		0,05	-0,33	-0,85
4			-4,08	-4,24
5		5,73	-3,12	-8,42
6		-0,60	-2,62	-1,04
7			-0,37	-0,23
8	-1,31	-3,25	-1,45	-3,19
9	1,30	0,47	-0,47	-0,33
10	0,81	-0,52		-0,81
11	0,63	0,38	0,07	-0,14
12	2,89	2,43	2,05	-2,17
13	2,25	1,23	0,79	-26,10
14				-77,84
15	2,04			-34,46
16	-6,46	-3,36	-1,66	-0,71
17	0,22	0,07		-0,18

Forrás: saját számítás

A Springate modellje alapján számított Z együtthatót a felszámolást megelőző 3. évre vonatkozóan 9 vizsgált vállalkozás esetében határoztam meg a rendelkezésre álló adatok alapján. A kapott értékeket összehasonlítva a modellhez tartozó kritikus értékhez (0,862), az alábbiak állapíthatók meg:

- A 9 közül 6 vállalkozás esetében az együttható értéke elmaradt a kritikus értéktől, tehát a modell alapján a vállalkozásoknál a fizetéseképtelenség kialakulása már a felszámolást megelőző 3. évben valószínűsíthető volt.
- 3 vállalkozás esetében a modell alapján ekkor nem volt valószínűsíthető a csődhelyzet bekövetkezése a közeljövőben, mert az együttható értéke meghaladta az 0,862 értéket.

Springate modelljének alkalmazásával *a felszámolást megelőző harmadik évben 9 vállalkozás közül 6 már csődbejutónak minősült.* A csődmodell használatával esetükben már évekkal a felszámolás előtt megállapítható volt a csődveszély.

A Springate féle modell a felszámolást megelőző harmadik évben *a 9-ből 3 esetben nem jelezte előre a fizetésektelenség veszélyét.* A három vállalkozás az Altman modell szerint is túlélőnek minősült. A vállalkozások rövid idő alatt ható, kedvezőtlen külső okok miatt kerültek csődhelyzetbe, melynek előrejelzésére a felszámolást több évvel megelőzően a modell nem volt alkalmas.

A felszámolást megelőző második évre a 17 vállalkozás közül 11 vállalkozás esetében volt alkalmazható Springate modellje. A vállalkozásokat jellemző Z érték alapján megállapítható, hogy:

- *A 11 vállalkozás közül 8 vállalkozás esetében az együttható értéke elmaradt a kritikus értéktől,* vagyis a modell a vállalkozások csődhelyzetének kialakulását jelezte.
- *3 vállalkozás esetében a modell értékei szerint ekkor még nem volt valószínűsíthető a csődbejutás,* mert az együttható értéke meghaladta az 0,862 értéket.

A felszámolást megelőző második évben Springate modellje 11 vállalkozás közül 8-at csődveszélyesnek minősített. A 8 vállalkozásból *6 esetében a modell már az előző évben is csőd bekövetkezését jelezte, melyek közül 5 vállalkozásnál a Z érték előző évhez viszonyított csökkenése tapasztalható.* A modell ezekben az esetekben kimutatta a súlyosbodó válsághelyzetet.

A Springate modell szerint nem csődbejutó 3 vállalkozás közül 2 az előző évben is fennmaradónak minősült, azonban mindkettőre jellemző a Z együttható romlása, azaz *a modell jelezte a vállalkozások romló fizetőképességét.*

Springate modelljét a mintában szereplő *17 vállalkozásból 13 esetében lehetett alkalmazni a felszámolást közvetlenül megelőző évre.*

A Z értékek vizsgálatával megállapítható, hogy:

- *A modell alkalmazásával meghatározott Z érték alapján a 13 vállalkozás közül 12 esetében a csődhelyzet kimutatható volt.*
- *A modell szerint 1 vállalkozás minősült fennmaradónak, a Z érték alapján a fizetéseketelenség kialakulásának veszélye nem volt előre jelezhető.*

A felszámolást megelőző évben Springate modellje alapján 13 vállalkozás közül 12 csődbejutónak minősült. Ebből 6 vállalkozás már az ezt megelőző évben is csődveszélyes volt, melyek közül 5-nél a Z érték előző évhez viszonyított csökkenése tapasztalható. Esetükben a modell a fizetőképesség romlását és a mélyülő válságot jelezte.

A Springate modell szerint nem csődbejutó egyetlen vállalkozás az előző évben is fennmaradónak minősült, azonban a Z együttható értéke csökkent, a modell jelezte a pénzügyi helyzet romlását.

A felszámolás kezdetének napjára vonatkozó értékek szerint a 17-ből 16 vállalkozásra jellemző Z érték maradt alatta a kritikus 0,862 értéknek. A vállalkozások csődhelyzete a modell alapján kimutatható volt. A Z érték a 2. vállalkozás esetében nem mutatta ki a fizetéseketelenséget, azonban az előző évben csődbejutónak minősült, amelynek felszámolását végelszámolás előzte meg, a felszámolás kezdetére jellemző adatok nem a tényleges gazdasági tevékenységet jellemzik.

Összefoglalva az eredeti Springate modell alkalmazásának tapasztalatait, megállapítottam, hogy hasonlóan az *Altman féle csődmodellhez*, a mintára vonatkozóan a modell segítségével meghatározott Z érték nyomon követése alkalmas lehetett volna arra, hogy felhívja a figyelmet a csődhelyzet kialakulásának veszélyére. Úgy vélem, hogy a modell alkalmazása megteremtheti a lehetőségét a válsághelyzetekbe történő beavatkozásnak a felszámolás elkerülése érdekében. A modell széles körben alkalmazható egyszerűsége miatt, ugyanis nem igényel több információt az egyszerűsített éves beszámoló összeállítására kialakított könyvviteli rendszerből nyerhető adatokhoz képest.

A minta adatai alapján megállapítható, hogy *a vizsgált vállalkozásokra a felszámolást megelőző években a Springate féle modell az Altman modellnél magasabb számban mutatta ki a várható fizetéseketelenséget, tehát alkalmasabbnak bizonyult a csődhelyzet előrejelzésére.*

A vállalkozások csődbejutása előre jelezhetőségének, a beavatkozás lehetőségének vizsgálatát a Springate modell módosított, az eredeti modellben szereplő mutatószámokra alapozott változata alkalmazásával is elvégeztem a felszámolásukat megelőző évekre és a felszámolásuk kezdetének időpontjára. A módosított modellel meghatározott Z együtthatókat az alábbi, 8. táblázat mutatja.

8. táblázat A vizsgált vállalkozásokra jellemző módosított Springate féle Z együttható

Vállalkozás sorszáma	Együttható értéke a felszámolást megelőző 3. évben	Együttható értéke a felszámolást megelőző 2. évben	Együttható értéke a felszámolást megelőző évben	Együttható értéke a felszámolás kezdetekor
1			-0,53	-1,14
2			0,65	3,72
3		0,31	0,18	0,04
4			-1,12	-1,42
5		1,91	-0,81	-2,98
6		-0,05	-0,77	-0,40
7			0,10	0,16
8	-0,29	-0,97	-0,58	-1,27
9	0,77	0,50	0,19	0,16
10	0,54	0,10		-0,20
11	0,48	0,39	0,27	0,19
12	1,31	1,15	1,04	-0,31
13	1,01	0,68	0,53	-7,98
14				-40,96
15	1,07			-11,39
16	-1,78	-0,85	-0,34	-0,11
17	0,25	0,20		0,14

Forrás: saját számítás

A módosított modell alapján a vállalkozás csődbejutónak minősül, ha az adatokból meghatározott érték 0 alatti tartományban van.

A felszámolást megelőző harmadik évre a modell segítségével a vállalkozásokat jellemző érték 9 esetben volt meghatározható, melyek alapján megállapítottam, hogy:

- A Z érték a 9 közül mindössze 2 vállalkozás esetében volt negatív.
- A 9 vállalkozás 7 esetében a Z értéke meghaladta a 0 küszöbértéket, vagyis a modell alapján nem volt valószínűsíthető fizetéseketelenségük kialakulása.

A módosított Springate modell alkalmazása esetén tehát a felszámolást megelőző harmadik évben 9 vállalkozás közül 2 esetében volt előre jelezhető a csődhelyzet, a módosított modell igen alacsony arányban jelezte a fizetéseketelenség veszélyét.

A felszámolást megelőző második évre jellemző módosított Springate féle együttható 11 vállalkozás esetében volt meghatározható, melyek alapján az alábbi következtetések vonhatóak le:

- *A Z értéke alapján a 11 vállalkozás közül 3 minősült csődbejutónak.*
- *8 vállalkozás a Z értéke figyelembevételével életben maradónak minősült.*

A módosított Springate modellel tehát még a felszámolást megelőző második évben is igen alacsony arányban lett volt előre jelezhető a mintában szereplő vállalkozások csődhelyzete.

A módosított Springate féle együttható a felszámolást közvetlenül megelőző évre 13 vállalkozásnál volt meghatározható, melyek alapján azt tapasztaltam, hogy:

- *A modell értékelése szerint a 13 vállalkozásból 6 esetében állt fenn a csőd veszélye.*
- *A 13-ból 7 vállalkozás a modell alapján nem minősült csődbejutónak..*

A módosított Springate modell a mintára vonatkozóan tehát még a felszámolást közvetlenül megelőző évben is a 13 vállalkozás több mint felénél azt mutatta, hogy nem áll fenn a fizetésektelenség veszélye.

A modell szerinti Z értékeknek a felszámolás kezdőnapjára vonatkozó értékeit vizsgálva megállapítható, hogy a 17 vállalkozás közül mindössze 11 minősült csődbejutó vállalkozásnak.

Fentiek alapján, a módosított Springate modell alkalmazása a mintában levő vállalkozások esetében igen korlátozottan jelezte előre a csődhelyzet kialakulását, ezért esetükben nem tette volna lehetővé az időben történő beavatkozást.

Az alkalmazott 3 csődmodell közül a mintára vonatkozóan az eredeti Springate féle csődmodellt találtam legalkalmasabbnak a csődelőrejelzésre. Az eredeti Springate modell a vizsgált vállalkozásokra a felszámolást megelőző években nagyobb számban valószínűsítette a felszámolást, mint az Altman modell, vagy a módosított Springate modell.

Az Altman féle csődmódel alapján a mintában a fizetésképtelenség kialakulásának veszélye az eredeti Springate módelnél kisebb pontossággal volt ugyan megállapítható, azonban alkalmazása a vállalkozások többségénél lehetővé tette volna a válsághelyzet felismerését.

A mintában szereplő vállalkozások vonatkozásában a módosított Springate módel bizonyult a legkevésbé alkalmasnak arra, hogy felhívja a figyelmet a csődveszélyre, mivel a módel alapján azoknak a fele túlélőnek minősült még a felszámolásukat közvetlenül megelőző évben is.

Megállapítottam, hogy a mintában szereplő, sokszerű külső hatás következtében fizetésképtelenné vált vállalkozások csődbejutása egyik csődmódel alkalmazásával sem volt előre jelezhető.

A mintában két vállalkozás felszámolását végelszámolás előzte meg, amelyekre egyik esetben az Altman módel, másik esetben az eredeti Springate módel nem jelezte a csődhelyzetet a felszámolás kezdetekor.

A fenti megállapítások kizárólag az általam vizsgált nem reprezentatív mintára vonatkoznak, azonban mindezek alapján úgy vélem, hogy a csődmódellek lehetővé teszik a válsághelyzetek kialakulásának előre jelzését. A csődmódellek a válsághelyzet, a csődveszély megállapítására önmagukban természetesen nem elegendők, mivel véleményem szerint nem állítható fel olyan matematikai módel, amelybe minden, a vállalkozás összes sajátosságát figyelembe vevő tényező beépíthető. Emellett úgy vélem, hogy a hirtelen-, a vállalkozások pénzügyi helyzetére kedvezőtlen hatást gyakoroló külső tényezők előrejelzése statisztikai, matematikai módszerekkel nem lehetséges. A csődmódellek meghatározott időközönként történő elemzése azonban ráirányíthatja a vezetők figyelmét egy kialakulóban levő válsághelyzetre. A krízishelyzetek kezelésének, a megfelelő eszközök kiválasztásának ugyanis elengedhetetlen feltétele az időben, annak korai szakaszában történő felismerés.

A csődmódellek hazai alkalmazhatóságával kapcsolatban számos kritika fogalmazódott meg. Veres és Tihanyi 1991-ben végzett vizsgálatai során arra a megállapításra jutott, hogy a módellek előrejelző képessége kérdéses, amely kettős problémát vet fel:

- egyrészt, hogy „mekkora az első fajú hiba elkövetésének a valószínűsége, miszerint a csődbe menő vállalatokról azt jelzi, hogy jól fog működni,
- másrészt mekkora annak a valószínűsége, hogy egy jól működő vállalatra azt mondja ki a modell, hogy csődbe fog jutni.”

(VERES et.al, 1991)

Katits (2000.) véleménye szerint a modellek hazai adaptálása során nem biztos, hogy az egyes mutatókat az eredeti súllyal alkalmazva megfelelő eredmény érhető el, mivel a modellek iparág függetlenek, évtizedekkel korábban készültek és más gazdasági környezettel jellemezhető mintán alapulnak. (KATITS, 2000)

Arutyunjan 2002-ben vizsgálta két külföldi csődmodell, a Springate-modell és a Fulmer modell alkalmazhatóságát magyar mezőgazdasági vállalkozások fizetéképtelenségének előrejelzésében. Vizsgálatai alapján azt állapította meg, hogy a vizsgált modellek megbízhatósága jelentősen elmaradt az eredeti gazdasági környezetükben mért értékektől, ezért nem javasolta a külföldi csődmodellek alapján történő csődelőrejelzést. (ARUTYUNJAN, 2002)

A csődmodell kutatók külföldi modellekkel szembeni fenntartásai, illetve kritikái megalapozottak, a vállalkozások minősítését kizárólag ezekre alapozva hiba lenne elvégezni. Az általam vizsgált vállalkozásokra végzett elemzések azonban azt mutatják, hogy *a modelleknek a vezetői információs rendszer részeként történő alkalmazása lehetővé tenné a csődhelyzet megelőzését.* A mintában a Springate modell eredeti változata volt leginkább alkalmas a csődelőrejelzésre az előrejelzés gyakorisága alapján.

5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Célkitűzéseimnek megfelelően értekezésemben megvizsgáltam, hogy *a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának tapasztalatai alapján melyek a fizetéseképtelenségükhöz vezető leggyakoribb okok*. Az okok feltárását felszámolásra került mezőgazdasági vállalkozások számviteli és felszámolási dokumentációja, valamint kérdőíves felmérés segítségével végeztem.

A vizsgálataim eredményeként megállapítottam, hogy *a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető leggyakoribb okok a vállalkozástól független, külső okok*. Megállapításomat a vizsgálataim alapját képező vállalkozások felszámolásához vezető folyamatok, valamint a felszámolók és a felszámolásokban érintett adóhatósági szakemberek tapasztalatai támasztják alá.

A külső okok, mint fizetéseképtelenséget előidéző tényezők súlya a mezőgazdaság sajátos helyzetével, sajátos kockázatával magyarázható.

Az általam vizsgált vállalkozások esetében a válsághelyzetet, majd fizetéseképtelenséget előidéző, leggyakrabban előforduló külső okok a szélsőséges időjárási jelenségek (belvíz, illetve aszály), és a különböző mezőgazdasági termékek piacán jelentkező piaci zavarok voltak. Ezek mellett az átalakulás során elszenvedett *vagyonvesztés* és a korábbi *piacok elvesztése* említhetők felszámoláshoz vezető külső tényezőként.

A vállalkozások a felsorolt külső okok kedvezőtlen hatásait *azért nem tudták kivédeni, mert nem rendelkeztek elegendő tartalékkal*. Ezek a tényezők ugyanis a vizsgált vállalkozásokon kívül *számos másik mezőgazdasági vállalkozásra gyakoroltak kedvezőtlen hatást*, melyek azonban nem váltak fizetéseképtelenné, mert *megfelelő pénzügyi- és vagyoni háttérrel rendelkeztek*.

A kérdőíves felmérésben résztvevő adóhatósági és felszámoló szakemberek válaszai alapján a mezőgazdasági vállalkozások csődhelyzetéhez vezető leggyakoribb külső okok a gazdaságpolitikai intézkedések kiszámíthatatlansága, a piaci környezet radikális változása, a valamint a kedvezőtlen természeti jelenségek.

A külső okok közös jellemzője, hogy *a vállalkozások nem tudják befolyásolni, ilyen értelemben tehát nem megelőzhetőek*. Ezért a mezőgazdasági vállalkozások esetében *kiemelt jelentősége van a külső tényezőkhöz történő alkalmazkodásnak a fizetéseképtelenség megelőzésében*.

A fizetéseképtelenség kialakulásához a külső okok mellett *belső, a vállalkozástól függő okok* is vezethetnek, melyek a mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelenségéhez vezető okok között *általában kisebb gyakorisággal* fordulnak elő. Ennek ellenére a leggyakoribb felszámoláshoz vezető *belső okok megismerése is fontos*, hiszen azok a gazdálkodásra folyamatosan ható *kedvezőtlen külső tényezők hatásával összeadódva könnyen csődhelyzetet idézhetnek elő*. Emellett ezek azok a tényezők, amelyeken a vállalkozás szükség esetén változtatni tud, ezáltal javulhat a külső tényezőkhöz való alkalmazkodóképessége.

Az *általán vizsgált vállalkozások* körében a felszámoláshoz vezető *belső okok* között a *saját tőkehiány és hibás vezetői döntések* említhetők.

A megkérdezett adóhatósági- és felszámoló szakemberek tapasztalatai alapján a mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelenségét leggyakrabban előidéző *belső okok* a *saját tőkehiány, a kereslet és a piaci részesedés csökkenése*, valamint a *vezetői hibák*.

A mintában szereplő vállalkozásoknál azt tapasztaltam, hogy *fizetéseképtelenségük kialakulásában nagy szerepe volt a felvett hitelekkel kapcsolatos kötelezettségeknek*. A kedvezőtlen külső jelenségek miatt bekövetkezett *jövedelmezőség romlással párosulva*, a jellemzően jelzáloggal biztosított hitelek tőkerészenek és kamatainak megfizetése *rövid időn belül a vállalkozások fizetéseképtelenségéhez vezetett*.

A kérdőíves felmérésben résztvevő *szakemberek tapasztalatai* ehhez hasonlóan alakultak. Tapasztalataik *szerint a mezőgazdasági vállalkozások ellen lefolytatott felszámolások több, mint 50%-a esetén volt jellemző a hitelállománnyal összefüggő magas tőketörlesztés és kamatfizetési kötelezettség*.

A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető leggyakoribb *okok feltárása azért szükséges*, mert ezek ismeretében van lehetőség *a fizetéseképtelenségük megelőzésére alkalmazható eszközök meghatározására*.

A *vizsgált vállalkozások vonatkozásában* a fizetéseképtelenségükhöz vezető leggyakoribb okok alapján az alábbiakat tartom *a csődhelyzet megelőzésére alkalmas eszköznek*:

- saját tőke bevonása;
- mezőgazdasági kockázatokra kötött biztosítás;
- új piacok felkutatása.

A válaszadó *szakemberek tapasztalatai alapján* a mezőgazdasági vállalkozások fizetési képességének megelőzésére leginkább alkalmas eszközök:

- az ágazat sajátosságaihoz illeszkedő kedvezményes hitelezési rendszer;
- a termékek feldolgozottságának növelése;
- új piaci lehetőségek felkutatása;
- termelés szerkezet átalakítása.

A felmérésben résztvevő szakemberek legnagyobb része a kedvezményes hitelezési rendszer kialakítását javasolta a mezőgazdasági vállalkozások fizetési képességének megelőzésére. Az ágazatra kialakított *kedvezményes hitelezési rendszer valóban elősegítené a fizetési képesség megelőzését, azonban a kedvezményes hitelek nem pótolják a megfelelő tőkeerőt, ezért úgy vélem, a mezőgazdasági befektetés kedvezőbbé tétele a felszámolások elkerülésének legfontosabb eszköze.*

Kutatásom során megállapítottam, hogy *a mezőgazdaságban lefolytatott felszámolások leggyakrabban a Csődtörvény 1992. évi bevezetését követő 10 éves időszakra tehetők, melyek leginkább a szövetkezeti formában működő szervezeteket érintették.* Ennek oka, hogy a rendszerváltozást követően a korábbi mezőgazdasági termelőszövetkezetek döntő részben új típusú szövetkezetté alakultak át, melynek során számos problémával kellett szembenézniük. A tagok kiválása sok esetben olyan mértékű vagyonszétválással járt, hogy az újonnan létrejött szövetkezet a mezőgazdasági termelésre alkalmas eszközökkel eleve nem rendelkezett. Komoly nehézségeket okozott az utód szövetkezeteknek az is, hogy a jogelőd termelőszövetkezetek kötelezettségei őket terhelték. Az örökölt adósságok esetenként olyan mértékűek voltak, hogy visszafizetésük a jogutód számára lehetetlen volt. További problémát jelentett számukra az addigi biztos piacok elvesztése, illetve az ágazat rendszerváltozást követő évekre jellemző általános válsága.

Kutatásaim során azt is vizsgáltam, hogy *a fizetési képessé váló mezőgazdasági vállalkozások milyen jellegű tartozásokat halmoztak fel leginkább, azaz a felszámolást megelőző válsághelyzetben mely kötelezettségeknek nem tudtak eleget tenni.*

Az általam vizsgált vállalkozások többsége a felszámolásukat megelőző években adójellegű tartozásait halmozta fel, ezen kívül a ki nem egyenlített hiteltartozások voltak jellemzőek.

A megkérdezett adóhatósági szakemberek tapasztalatai szerint a fizetéseképtelenné vált mezőgazdasági vállalkozások leggyakrabban a hitelt nyújtó bankok, a felszámolók tapasztalatai szerint az adóhatóság felé adósodtak el.

A szállítók felé történő eladósodás a mintában és a szakemberek tapasztalatai alapján is a mezőgazdasági vállalkozások alacsony hányadára jellemző. A fizetéseképtelenné válás folyamatának kezdetét tehát egyértelműen jelzi, ha a vállalkozás adó- és hiteltartozásainak kiegyenlítését elhalasztja annak érdekében, hogy egyéb kötelezettségeinek eleget tudjon tenni.

A felhalmozott kötelezettségek jellegével összefüggésben megvizsgáltam, hogy a mezőgazdasági vállalkozások elleni felszámolásoknak ki, illetve mely szervezet(ek) a kezdeményezői leggyakrabban.

A mintában szereplő vállalkozások több mint felénél az APEH volt a felszámolás kezdeményezője, emellett a hitelező pénzügyintézet által kezdeményezett eljárások voltak leginkább jellemzőek.

A kérdőíves felmérésben résztvevő szakemberek tapasztalatai ehhez hasonlóak:

- az adóhatósági szakemberek szerint a hitelt nyújtó pénzügyintézetek,
- a felszámolók szerint az APEH

által kezdeményezett felszámolások a legjellemzőbbek a mezőgazdaságban.

A mezőgazdasági vállalkozások felszámolása viszonylag kevés esetben indul meg szállító kezdeményezésére (a mintában szereplő vállalkozások esetében és a szakemberek tapasztalatai alapján is). Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy a felhalmozott adósságok között a ki nem egyenlített szállítói tartozások aránya kisebb, mint az APEH és pénzügyintézeti tartozások aránya. Másrészt sok szállító nem él a felszámolás megindításával, mint a követelése érvényesítésének eszközével. A szállítók fizetési igényét a felszámolási eljárásban ugyanis a hitelezők kielégítési sorrendjének a végén veszik figyelembe, mely igen alacsony valószínűséggel térül meg számukra.

A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető leggyakoribb okok feltárása mellett kutatásaim céljaként tűztam ki annak vizsgálatát, hogy a vizsgált vállalkozások

fizetéseketelenségének kialakulása előre jelezhető volt e- a felszámolási eljárás megkezdése előtt.

A fizetéseketelenséget általában egy válsághelyzet előzi meg, melynek időben történő felismerése a vállalkozás fennmaradásához nélkülözhetetlen. Mivel a mezőgazdasági vállalkozások esetében a válsághelyzetet, valamint a fizetéseketelenséget jellemzően külső tényezők idézik elő, kiemelten fontos számukra a csődelőrejelzés eszközeinek alkalmazása. Az időben észlelt, kialakulóban levő krízishelyzet lehetővé teszi a külső, tényezők kedvezőtlen hatásainak enyhítését, az azokhoz történő alkalmazkodást.

A mintában szereplő vállalkozások fizetéseketelenségének előre jelezhetőségét megvizsgáltam egyszerű, mutatószámok és három klasszikus csődmódel alkalmazásával a felszámolásukat megelőző három éves időszakra vonatkozó beszámoló adatainak segítségével.

A vizsgálataim alapján megállapítottam, hogy az egyszerű, mutatószámokon alapuló elemzés a mintában szereplő vállalkozások esetében alkalmas a fizetéseketelenség veszélyének előre jelzésére. Az általam vizsgált vállalkozásokra vonatkozóan négy mutatószám alakulását elemeztem a felszámolás megkezdését megelőző három évben, melyek közül három, a likviditási gyorsráta, az árbevétel arányos adózott nyereség és a vevők-szállítók arányának időbeli alakulása egyértelműen utalt a csődhelyzet bekövetkezésének valószínűségére.

Vizsgálataim eredményeként azt is megállapítottam, hogy a mintában szereplő vállalkozások többségénél a Springate féle eredeti csődmódel a fizetéseketelenség kialakulását jelezte a felszámolásukat közvetlenül megelőző évben, illetve megállapítható volt a módel segítségével meghatározható Z együttható értékének folyamatos romlása.

A vizsgált vállalkozások meghatározó részénél az Altman féle Z módel nem nyilvános vállalkozásokra kidolgozott változata is alkalmasnak bizonyult a csődhelyzet előrejelzésére. Ennél a módelnél is megfigyelhető volt a módel alapján meghatározott Z érték fokozatos romlása a felszámolást megelőző harmadik évtől kezdődően, és a felszámolást közvetlenül megelőző években a Z értéke majdnem mindegyik vállalkozásnál a csődbejutást valószínűsítette.

A mintában a Springate féle módosított csődmódel nem bizonyult alkalmasnak a csőd előre jelzésre, mivel még a felszámolást közvetlenül megelőző évben a vállalkozások kevesebb, mint felénél utalt a fizetéseketelenségre.

A csődmodellek egyike sem volt képes előre jelezni az ún. robbanásos válsághelyzeteket, a hirtelen fellépő, a vállalkozások fizetőképességére kedvezőtlenül ható tényezők ugyanis nem számszerűsíthetők.

Vizsgálataim eredményei igazolták a kutatásom alapját képező hipotézist, miszerint a tőkeszegény mezőgazdasági vállalkozások egyetlen rossz év alatt fizetéképtelenné, illetve működéképtelenné válhatnak. A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető leggyakoribb okok leggyakrabban olyan külső okok (gazdaságpolitikai intézkedések és a piaci környezet kiszámíthatatlansága), melyek megelőzésében az államnak jelentős szerep tulajdonítható. Ezeknek a tényezőknek a kedvezőtlen hatásait a csődelőrejelzés eszközeinek alkalmazásával a mezőgazdasági vállalkozások vezetői és tulajdonosai időben felismerhetik, ezáltal a vállalkozások felszámolása megelőzhető.

A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának megelőzéséhez az állam a mezőgazdaságba történő tőkebefektetések kedvezőbbé tételével nagyban hozzájárulhat.

6. AZ ÉRTEKEZÉS FONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSAI, ÚJ ÉS ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI

- 1) A Csődtörvény 1992. január 1.-i bevezetése óta *a mezőgazdaságban a legtöbb felszámolási eljárást a törvény bevezetését követő 10 évben, szövetkezetek ellen folytatták le, melyek jellemzően korábbi mezőgazdasági termelőszövetkezetek jogutódjaként alakultak. Számos jogutód szövetkezet a vagyoni kivonások miatt eleve mezőgazdasági termelésre alkalmatlan vagyon nélkül, jelentős adósságokat örökölve jött létre, mely által felszámolásuk elkerülhetetlen volt.*
- 2) *A mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelenségét leggyakrabban külső, a vállalkozástól független okok idézték elő.*
- 3) *A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető, leggyakrabban előforduló külső okok:*
 - *Piaci környezet radikális változása*
 - *Gazdaságpolitikai intézkedések kiszámíthatatlansága*
 - *Kedvezőtlen természeti jelenségek által előidézett jövedelem kiesés*

A felsorolt tényezők - természetükénél fogva – számos mezőgazdasági vállalkozásra gyakoroltak kedvezőtlen hatást, ezek kivédéséhez megfelelő pénzügyi és vagyoni háttér szükséges. Az elegendő tartalékkal nem rendelkező mezőgazdasági vállalkozások számára ezek a tényezők felszámoláshoz vezethetnek, mivel a külső tényezők kedvezőtlen hatásait nem képesek elhárítani.
- 4) *A mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelenségét előidéző, leggyakrabban előforduló belső okok:*
 - *Kereslet és a piaci részesedés csökkenése*
 - *Saját tőkehiány*
 - *Vezetési hibák, hiányosságok*
- 5) *A mintában szereplő vállalkozások beszámoló adatainak felhasználásával megállapítottam, hogy a fizetéseképtelenség kialakulásának folyamata az egyszerű mutatószámok alkalmazásával nyomon követhető volt.*

- 6) A mintában szereplő mezőgazdasági vállalkozások esetében a *Springate* féle csődmodell eredeti változata, valamint az *Altman* féle csődmodell nem nyilvános vállalkozásokra kidolgozott változata a csődhelyzet előrejelzésére alkalmasnak bizonyultak.

ÖSSZEFOGLALÁS

Értekezésem témájának *a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető okok elemzését* választottam. Témaválasztásomat az indokolta, hogy a mezőgazdasági vállalkozások felszámolása az ágazat sajátos helyzetéből fakadóan számos kedvezőtlen hatást gyakorol a gazdasági élet számos szereplőjére nézve.

Kutató munkám során *célul* tűztem ki:

- *a mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelenségét* leggyakrabban *előidéző tényezők feltárását*;
- *a csődhelyzet előre jelezhetőségének, a felszámolás megelőzhetőségének* vizsgálatát *mutatószámok segítségével*;
- *a fizetéseképtelenség előre jelezhetőségének* vizsgálatát *többváltozós csőd előrejelzési modellek alkalmazásával*;
- *a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának megelőzésére alkalmazható eszközök feltárását.*

Az értekezés „*Szakirodalmi áttekintés*” című fejezetében bemutatom a fizetéseképtelenséget megelőző válsághelyzetek definiálását és csoportosításának lehetőségeit; rövid áttekintést nyújtok a csődmodell kutatások történetéről; ismertetem a mezőgazdasági vállalkozások jelentőségét és kockázatait; összefoglalom a felszámolási eljárás számvetési feladatait.

Az „*Anyag és módszer*” című fejezet első részében a vizsgálatokhoz felhasznált vállalkozások általános jellemzőit foglalom össze. A fejezet következő részeiben bemutatom, hogy a mintában szereplő vállalkozásokra vonatkozóan mely mutatószámok elemzését, milyen szempontok alapján végeztem el. Ezt követően három klasszikus csődmodellt, az Altman féle Z modellt, a Springate féle eredeti modellt és a Springate féle módosított modellt mutattam be, melyek segítségével megvizsgáltam a mintában szereplő vállalkozások fizetéseképtelenségének előre jelezhetőségét. A fejezet utolsó részében a kutatásomhoz összeállított kérdőívek feldolgozásának módszertanát foglalom össze.

Értekezésem harmadik, „*A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető okok vizsgálata*” című fejezetének első részében bemutatom 17 felszámolásra került mezőgazdasági vállalkozás fizetéképtelenségéhez vezető okokat és tényezőket. A fejezet második részében a szakirodalmak segítségével és a vizsgált vállalkozások felszámolásának körülményeinek ismeretében összeállított kérdőíves felmérés alapján vizsgálom a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető okokat. A kérdőíves felmérés eredményei 33 felszámoló és 23 adóhatósági szakember tapasztalatain alapulnak.

Az értekezés negyedik, „*A fizetéképtelenség előre jelezhetőségének vizsgálata*” című fejezetének első részében a mintában szereplő 17 vállalkozás beszámolóinak adatai segítségével vizsgálom, hogy a vállalkozások fizetéképtelensége kialakulásának folyamata egyszerű mutatószámokon alapuló elemzéssel feltárható volt-e a felszámolásukat megelőző három éves időszakban. Ezt követően, a fejezet második részében három csődmodell alkalmazásával vizsgáltam a csődhelyzet előre jelzésének lehetőségét a 17 vállalkozás beszámoló adatainak felhasználásával.

Értekezésem ötödik, „*Következtetések, javaslatok*” című fejezetében összefoglalom, hogy a vizsgálataim alapján melyek a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető leggyakoribb okok. Megállapítom, hogy a mezőgazdaságban a vállalkozások fizetéképtelenségét általában külső okok idézik elő, melyek közül legfontosabbak:

- a gazdaságpolitikai intézkedések kiszámíthatatlansága;
- a piaci környezet radikális változása;
- a kedvezőtlen természeti jelenségek.

A kérdőíves felmérésre és saját tapasztalataimra támaszkodva megállapítom, hogy a felszámoláshoz vezető, leggyakrabban előforduló belső okok a mezőgazdaságban:

- a kereslet és a piaci részesedés csökkenése;
- a saját tőkehiány;
- vezetési hibák és hiányosságok.

Az okok feltárása alapján javaslatot teszek a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának megelőzésére alkalmazható eszközökre:

- saját tőkebevonás, a mezőgazdasági tőkebefektetés kedvezőbbé tétele;
- az ágazat sajátosságaihoz illeszkedő kedvezményes hitelezési rendszer;
- a termékek feldolgozottságának növelése;

- új piaci lehetőségek felkutatása;
- termelés szerkezet átalakítása.

A fejezetben javaslom a csődmodelleken (az eredeti Springate modellen és az Altman féle modell nem nyilvános vállalkozásokra vonatkozó változatán), valamint a mutatószámokon alapuló elemzést a mezőgazdasági vállalkozásoknál a válsághelyzetek előrejelzésére és megelőzésére alkalmazható eszközként.

Az értekezés utolsó, „*Az értekezés fontosabb megállapításai, új és újszerű eredményei*” című fejezetében az előző fejezetek legfontosabb eredményeit és megállapításait foglalom össze pontokba szedve.

SUMMARY

I chose the analysis of causes which led to the liquidation of agricultural enterprises as the topic of my research. I did so because the liquidation of agricultural enterprises had several negative effects on the other persons of the economic life.

In my research I made the followings as my primary aims:

- The reveal of the causes for the insolvency of the agricultural organizations.
- The examination of the possible anticipation of the liquidation and that of the forecast of the bankruptcy with the help of index numbers.
- The examination of the forecast of the insolvency with the application of forecast bankruptcy models.
- The determination of tools, which can be applied for the avoidance of liquidation of the agricultural organizations.

In the chapter *Literature Overview* of my research I will introduce the definition and possibilities of alignment of crisis which precedes the insolvency. I will do a short overview about the history of the research of crisis models. I will also introduce the relevance and risks of the agricultural enterprises, and I will summarize the public accountancy tasks of the liquidation processes.

In the first part of the chapter *Material and Methods* I will summarize the general characteristics of the organizations applied for the researches. In the followings parts of that chapter I will introduce which index numbers and aspects I applied regarding the organizations of the pattern. Then I will show the 3 typical crisis models; the Z model of Altman, the original model of Springate and the modified model of Springate, with which I examined the possible anticipation of liquidation for organizations of the pattern. In the last part of that chapter I will summarize the methodology for the process of queries, which I put together for my research.

In the first part of the 3rd chapter in my research - *The examination of the causes for the liquidation of agricultural organizations* - I will introduce the causes and factors, which led to the insolvency of seventeen liquidated agricultural organizations.

In the 2nd part of that chapter I will examine the causes, which led to the liquidation of agricultural organizations with the help of referring literature and that of the queries based on the circumstances of liquidation for the examined organizations. The results of the queries are based on the experiences of 33 liquidator experts and 23 experts from the Valuation Office.

In the first part of the 4th chapter in my research – *The examination of the possible anticipation of insolvency* – I will examine whether the development progress of insolvency of the organizations can be revealed with the research of simple index numbers before 3 years of their liquidation with the help of the reports made by the 17 organizations of this pattern. Then in the 2nd part of that chapter I will examine the possibility of anticipation for the crisis with the help of the 3 crisis models and with the reports made by the 17 organizations.

In the 5th chapter of my research – *Consequences and recommendations* – I will summarize which causes led mostly to the liquidation of agricultural organizations. I will state that the insolvency of organizations is mostly caused by external causes, which can be the followings:

- The unpredictableness of economic-political actions
- The radical change of market environments
- The unfavourable natural phenomena

Based on the queries and my own experiences I can declare that the internal causes, which mostly led to liquidation in agriculture, are the followings:

- The decline in demand and market share
- Deficit in fund
- Leading mistakes and deficiencies

Based on the reveal of causes I recommend applying some methods, with which the liquidation of agricultural organizations can be avoided:

- Call in of necessary fund and the improvement of agricultural fund investment
- Preferential credit system, which fits the peculiarities of the branch
- The increase of product-processing
- The quest for new market possibilities
- The modification in system of production

In that chapter I will recommend applying the crisis models (the original Springate model, and the Altman model, which is valid for the non-public organizations) and the analysis based on index numbers in case of agricultural organizations as a method, which can be applied for the anticipation and avoidance of crisis.

In the last chapter of my research – *The most important conclusions, the new and new-like results of the research* – I will summarize the most important results and consequences of the previous chapters.

MELLÉKLETEK

- 1. melléklet*** A vállalkozások kiemelt beszámoló adatai és mutatószámai
- 2. melléklet*** Kérdőív a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető okok elemzése című PhD értekezéshez

1. **melléklet** A vállalkozások kiemelt beszámoló adatai és mutatószámai

Az 1. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

(Me. ezer Ft)

Megnevezés	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyón (E=F)	32 235	15 454
Forgóeszközök	13 386	7 190
Készletek	659	659
Rövid lejáratú kötelezettségek	30 681	26 024
Adózott eredmény	-14 548	-11 502
Árbevétel	1 048	197
Vevők	5 389	3 093
Szállítók	2 509	2 388
Saját tőke	465	-11 037
Kötelezettségek	31 770	26 491
Hosszú lejáratú kötelezettségek	1 089	466
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	3 172	-10 058
Pénzügyi műveletek eredménye	-6 295	-1 704

Forrás: az 1. vállalkozás 1994. és 1995. évi beszámoló

Az 1. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,41	0,25
Forgóeszközök aránya (%)	41,53	46,53
Árbevétel arányos nyereség (%)	-13,88	-58,39
Vevők-szállítók aránya	2,15	1,30
Saját tőke aránya (%)	1,44	-71,42
Eladósodottság (%)	98,56	171,42
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	96,57	98,24
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	3,43	1,76

Forrás: saját számítás

A 2. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor*
Összes vagyon (E=F)	21 965	6 384
Forgóeszközök	16 917	6 264
Készletek	0	0
Rövid lejáratú kötelezettségek	0	0
Adózott eredmény	-6	16 394
Árbevétel	0	0
Vevők	<i>n.a.</i>	3 093
Szállítók	<i>n.a.</i>	2 388
Saját tőke	20 646	-12 059
Kötelezettségek	1 319	18 443
Hosszú lejáratú kötelezettségek	1 319	18 443
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	-6	-5 990
Pénzügyi műveletek eredménye	0	41 613
Eredménytartalék	-36 570	-36 588

Forrás: végelszámolási zárómérleg

A 2. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	-	-
Forgóeszközök aránya (%)	77,02	98,12
Árbevétel arányos nyereség	-	-
Saját tőke aránya (%)	93,99	-188,89
Eladósodottság (%)	6,01	288,89
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	0,00	0,00
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	100,00	100,00

Forrás: saját számítás

A 3. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	74 730	54 708	39 505
Forgóeszközök	54 937	37 232	27 332
Készletek	44 332	27 535	23 228
Rövid lejáratú kötelezettségek	31 414	16 120	10 065
Adózott eredmény	-15 006	-19 594	-9 228
Árbevétel	70 174	85 835	2 480
Vevők	n.a.	n.a.	n.a.
Szállítók	n.a.	n.a.	n.a.
Saját tőke	26 129	6 535	-2 693
Kötelezettségek	47 714	48 137	42 082
Hosszú lejáratú kötelezettségek	16 300	32 017	32 017
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	-14 569	-9 858	-9 229
Pénzügyi műveletek eredménye	-6 905	-9 736	1
Eredménytartalék	-10 036	-25 042	-44 636

Forrás: a társaság 1997. évi, 1998. évi és 1999. évi beszámolóí

A 3. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,34	0,60	0,41
Forgóeszközök aránya (%)	73,51	68,06	69,19
Árbevétel arányos nyereség	-0,21	-0,23	-3,72
Saját tőke aránya (%)	34,96	11,95	-6,82
Eladósodottság (%)	63,85	87,99	106,52
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	65,84	33,49	23,92
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	34,16	66,51	76,08

Forrás: saját számítás

A 4. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	69 595	39 225
Forgóeszközök	19 801	8 032
Készletek	16 214	3 540
Rövid lejáratú kötelezettségek	78 139	80 661
Adózott eredmény	-83 473	-29 601
Árbevétel	86 422	1 583
Vevők	711	549
Szállítók	30 960	32 366
Saját tőke	-24 391	-53 992
Kötelezettségek	93 986	93 161
Hosszú lejáratú kötelezettségek	15 847	12 500
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	-67 547	-25 576
Pénzügyi műveletek eredménye	-14 942	-2 543
Eredménytartalék	-41 064	-129 537

Forrás: a 4. vállalkozás tevékenységet záró beszámolója

A 4. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,05	0,06
Forgóeszközök aránya (%)	28,45	20,48
Árbevétel arányos nyereség	-0,97	-18,70
Vevők-szállítók aránya	0,02	0,02
Saját tőke aránya (%)	-35,05	-137,65
Eladósodottság (%)	135,05	237,50
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	83,14	86,58
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	16,86	13,42

Forrás: saját számítás

Az 5. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	276 562	208 065	74 614
Forgóeszközök	153 102	123 026	18 128
Készletek	61 868	54 285	1 575
Rövid lejáratú kötelezettségek	178 683	270 731	287 006
Adózott eredmény	287 417	-155 384	-112 577
Árbevétel	604 787	119 993	16 813
Vevők	22 041	28 532	12 009
Szállítók	9 900	22 833	8 830
Saját tőke	87 636	-68 388	-212 392
Kötelezettségek	188 243	275 511	287 006
Hosszú lejáratú kötelezettségek	9 560	4 780	0
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	74 755	-140 725	-97 171
Pénzügyi műveletek eredménye	-61 752	135	-5 811
Eredménytartalék	-378 506	-91 089	-203 666

Forrás: az 5. vállalkozás 1999. évi beszámolója és tevékenységet záró beszámolója

Az 5. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,51	0,25	0,06
Forgóeszközök aránya (%)	55,36	59,13	24,30
Árbevétel arányos nyereség	0,48	-1,29	-6,70
Vevők-szállítók aránya	2,23	1,25	1,36
Saját tőke aránya (%)	31,69	-32,87	-284,65
Eladósodottság (%)	68,07	132,42	384,65
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	94,92	98,27	100,00
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	5,08	1,73	0,00

Forrás: saját számítás

A 6. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	98 851	59 905	56 196
Forgóeszközök	26 522	11 008	8 748
Készletek	12 044	5 665	5 505
Rövid lejáratú kötelezettségek	73 256	76 674	79 134
Adózott eredmény	-21 291	-39 735	-5 910
Árbevétel	107 464	60 757	0
Vevők	3 947	4 311	2 448
Szállítók	11 186	26 164	
Saját tőke	22 717	-17 027	-22 938
Kötelezettségek	75 665	76 674	79 134
Hosszú lejáratú kötelezettségek	2 409	0	0
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	-16 364	-35 688	-5 649
Pénzügyi műveletek eredménye	-9 562	-12 255	-11 289
Eredménytartalék	-166 790	-188 081	-227 817

Forrás: a 6. vállalkozás 1999. évi beszámolója, közbenső mérlege

A 6. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,20	0,07	0,04
Forgóeszközök aránya (%)	26,83	18,38	15,57
Árbevétel arányos nyereség	-0,20	-0,65	-
Vevők-szállítók aránya	0,35	0,16	-
Saját tőke aránya (%)	22,98	-28,42	-40,82
Eladósodottság (%)	76,54	127,99	140,82
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	96,82	100,00	100,00
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	3,18	0,00	0,00

Forrás: saját számítás

A 7. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyón (E=F)	692 079	539 630
Forgóeszközök	335 999	363 995
Készletek	283 478	268 969
Rövid lejáratú kötelezettségek	427 127	386 524
Adózott eredmény	-209 142	-93 107
Árbevétel	1 078 256	431 701
Vevők	43 388	87 568
Szállítók	105 230	94 965
Saját tőke	185 862	91 286
Kötelezettségek	488 947	448 344
Hosszú lejáratú kötelezettségek	61 820	61 820
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	-133 601	-57 064
Pénzügyi műveletek eredménye	-76 738	-31 356
Eredménytartalék	-339 244	-548 387

Forrás: a 7. vállalkozás tevékenységet záró beszámolója

A 7. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,12	0,25
Forgóeszközök aránya (%)	48,55	67,45
Árbevétel arányos nyereség	-0,19	-0,22
Vevők-szállítók aránya	0,41	0,92
Saját tőke aránya (%)	26,86	16,92
Eladósodottság (%)	70,65	83,08
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	87,36	86,21
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	12,64	13,79

Forrás: saját számítás

A 8. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	471 020	198 499	111 028	76 441
Forgóeszközök	123 291	56 945	64 234	37 449
Készletek	94 557	36 854	249	0
Rövid lejáratú kötelezettségek	410 193	308 976	235 970	219 789
Adózott eredmény	-162 470	-169 326	-3 820	-17 262
Árbevétel	423 827	311 485	13 839	112
Vevők	14 525	9 391	33 337	10 062
Szállítók	79 631	61 592	31 974	31 677
Saját tőke	49 744	-120 762	-125 146	-143 348
Kötelezettségek	410 193	308 976	235 970	219 789
Hosszú lejáratú kötelezettségek	0	0	0	0
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	-47 085	-118 125	20 718	-9 449
Pénzügyi műveletek eredménye	-41 865	-26 299	-8 581	-121
Eredménytartalék	-196 722	-359 192	-528 562	-532 382

Forrás: a 8. vállalkozás 1998., 1999., 2000. évi és tevékenységet záró beszámolóí

A 8. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,07	0,07	0,27	0,17
Forgóeszközök aránya (%)	26,18	28,69	57,85	48,99
Árbevétel arányos nyereség	-0,38	-0,54	-0,28	-154,13
Vevők-szállítók aránya	0,18	0,15	1,04	0,32
Saját tőke aránya (%)	10,56	-60,84	-112,72	-187,53
Eladósodottság (%)	87,09	155,66	212,53	287,53
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	100,00	100,00	100,00	100,00
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	0,00	0,00	0,00	0,00

Forrás: saját számítás

A 9. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	187 551	172 537	135 732	99 196
Forgóeszközök	143 094	140 398	115 283	64 691
Készletek	112 582	113 826	97 782	50 034
Rövid lejáratú kötelezettségek	27 689	36 672	53 987	54 725
Adózott eredmény	2 442	-21 161	-43 592	-19 296
Árbevétel	186 977	189 670	140 173	82 459
Vevők	13 307	9 771	10 541	9 058
Szállítók	4 822	9 235	18 036	10 134
Saját tőke	127 788	106 222	62 303	42 762
Kötelezettségek	56 242	63 810	71 673	56 434
Hosszú lejáratú kötelezettségek	28 553	27 138	17 686	1 709
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	10 490	-12 438	-38 248	-14 142
Pénzügyi műveletek eredménye	-9 588	-8 728	-5 744	-2 032
Eredménytartalék	45 348	47 790	26 628	-58 724

Forrás: a 9. vállalkozás 1999. évi és tevékenységét záró beszámoló

A 9. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	1,10	0,72	0,32	0,27
Forgóeszközök aránya (%)	76,30	81,37	84,93	65,22
Árbevétel arányos nyereség	0,01	-0,11	-0,31	-0,23
Vevők-szállítók aránya	2,76	1,06	0,58	0,89
Saját tőke aránya (%)	68,14	61,56	45,90	43,11
Eladósodottság (%)	29,99	36,98	52,80	56,89
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	49,23	57,47	75,32	96,97
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	50,77	42,53	24,68	3,03

Forrás: saját számítás

A 10. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	470 505	387 316	262 575
Forgóeszközök	303 078	239 443	625
Készletek	242 956	194 243	145
Rövid lejáratú kötelezettségek	157 516	182 698	206 693
Adózott eredmény	-4 410	-106 061	n.a
Árbevétel	352 003	293 333	n.a
Vevők	28 726	24 114	8
Szállítók	23 662	5 081	29 318
Saját tőke	305 788	194 361	55 882
Kötelezettségek	157 516	182 698	206 693
Hosszú lejáratú kötelezettségek	0	0	0
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	20 246	-27 582	n.a.
Pénzügyi műveletek eredménye	-25 837	-29 446	n.a.
Eredménytartalék	75 372	70 962	n.a.

Forrás: a 10. vállalkozás 1999. évi beszámolója és felszámolási zárómérlege

A 10. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,38	0,25	0,00
Forgóeszközök aránya (%)	64,42	61,82	0,24
Árbevétel arányos nyereség	-0,01	-0,36	-
Vevők-szállítók aránya	1,21	4,75	0,00
Saját tőke aránya (%)	64,99	50,18	21,28
Eladósodottság (%)	33,48	47,17	78,72
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	100,00	100,00	100,00
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	0,00	0,00	0,00

Forrás: saját számítás

A 11. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	633 373	603 924	559 178	483 733
Forgóeszközök	346 795	326 423	303 722	201 276
Készletek	218 117	228 619	243 323	152 653
Rövid lejáratú kötelezettségek	167 973	191 087	208 084	174 093
Adózott eredmény	-21 436	-42 837	-54 575	-35 611
Árbevétel	439 594	395 521	n.a.	123 340
Vevők	37 604	41 559	12 074	21 141
Szállítók	7 916	12 057	25 296	18 724
Saját tőke	321 789	282 282	247 466	204 070
Kötelezettségek	304 267	303 787	297 684	279 663
Hosszú lejáratú kötelezettségek	136 294	112 700	89 600	105 570
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	29 937	7 096	n.a.	-27 410
Pénzügyi műveletek eredménye	-43 805	-41 542	n.a.	-8 201

Forrás: a 11. vállalkozás 1998. évi, 1999. évi és tevékenységet záró beszámolója

A 11. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,77	0,51	0,29	0,28
Forgóeszközök aránya (%)	54,75	54,05	54,32	41,61
Árbevétel arányos nyereség	-0,05	0,00	-	-0,29
Vevők-szállítók aránya	4,75	3,45	0,48	1,13
Saját tőke aránya (%)	50,81	46,74	44,26	42,19
Eladósodottság (%)	48,04	50,30	53,24	57,81
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	55,21	62,90	69,90	62,25
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	44,79	37,10	30,10	37,75

Forrás: saját számítás

A 12. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdete
Összes vagyón (E=F)	5 134	4 376	5 560	3 460
Forgóeszközök	4 651	3 893	5 188	3 399
Készletek	205	1 418	1 418	1 418
Rövid lejáratú kötelezettségek	1 427	1 330	1 467	1 399
Adózott eredmény	1 153	512	1 048	-2 032
Árbevétel	13 114	13 234	1 700	0
Vevők	<i>n.a</i>	<i>n.a</i>	<i>n.a</i>	<i>n.a</i>
Szállítók	<i>n.a</i>	<i>n.a</i>	<i>n.a</i>	<i>n.a</i>
Saját tőke	3 687	3 046	4 093	2 061
Kötelezettségek	1 427	1 330	1 467	1 399
Hosszú lejáratú kötelezettségek	0	0	0	0
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	1 443	511	1 255	-2 032
Pénzügyi műveletek eredménye	1	1	1	0
Eredménytartalék	-198	-466	45	1 093

A 12. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdete
Likviditási gyorsráta	3,12	1,86	2,57	1,42
Forgóeszközök aránya (%)	90,59	88,96	93,31	98,24
Árbevétel arányos nyereség	0,09	0,04	0,62	-!
Vevők-szállítók aránya	-	-	-	-
Saját tőke aránya (%)	71,82	69,61	73,62	59,57
Eladósodottság (%)	27,80	30,39	26,38	40,43
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	100,00	100,00	100,00	100,00
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	0,00	0,00	0,00	0,00

Forrás: saját számítás

A 13. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	24 437	43 979	45 528	5 097
Forgóeszközök	23 677	42 258	44 488	5 054
Készletek	0	759	35	0
Rövid lejáratú kötelezettségek	18 862	33 832	37 933	37 329
Adózott eredmény	972	435	-3 058	-39 718
Árbevétel	106 228	102 286	98 611	61 165
Vevők	n.a	n.a	n.a	1
Szállítók	n.a	n.a	n.a	10 539
Saját tőke	4 033	8 808	5 750	-33 968
Kötelezettségek	18 862	33 832	37 933	37 329
Hosszú lejáratú kötelezettségek	0	0	0	0
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	-3 103	139	-2 679	-40 685
Pénzügyi műveletek eredménye	4 370	562	-379	-404
Eredménytartalék	-599	373	808	-2 250

Forrás: a 13. vállalkozás 2002. évi, 2003. évi és tevékenységét záró beszámoló

A 13. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	1,26	1,23	1,17	0,14
Forgóeszközök aránya (%)	96,89	96,09	97,72	99,16
Árbevétel arányos nyereség	0,01	0,00	-0,03	-0,65
Vevők-szállítók aránya	-	-	-	-
Saját tőke aránya (%)	16,50	20,03	12,63	-666,43
Eladósodottság (%)	77,19	76,93	83,32	732,37
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	100,00	100,00	100,00	100,00
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	0,00	0,00	0,00	0,00

Forrás: saját számítás

A 14. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	7
Forgóeszközök	7
Készletek	0
Rövid lejáratú kötelezettségek	536
Adózott eredmény	1 244
Árbevétel	0
Vevők	0
Szállítók	
Saját tőke	-529
Kötelezettségek	536
Hosszú lejáratú kötelezettségek	0
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	1 244
Pénzügyi műveletek eredménye	0
Eredménytartalék	-36.838

Forrás: a 14. vállalkozás felszámolási zárómérlege

A 14. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,01
Forgóeszközök aránya (%)	100,00
Árbevétel arányos nyereség	-
Vevők-szállítók aránya	-
Saját tőke aránya (%)	-7 557,14
Eladósodottság (%)	7 657,14
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	100,00
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	0,00

Forrás: saját számítás

A 15. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	61 584	2 823
Forgóeszközök	59 294	1 091
Készletek	0	0
Rövid lejáratú kötelezettségek	11 443	27 895
Adózott eredmény	1 181	-22 854
Árbevétel	170 924	0
Vevők	n.a.	n.a.
Szállítók	n.a.	n.a.
Saját tőke	7 510	-40 072
Kötelezettségek	14 074	42 895
Hosszú lejáratú kötelezettségek	2 631	15 000
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	1 176	-23 580
Pénzügyi műveletek eredménye	5	-655
Eredménytartalék	-1 771	-25 318

Forrás: a 15. vállalkozás 2003. évi beszámolója és felszámolási záró beszámolója

A 15. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	5,18	0,04
Forgóeszközök aránya (%)	96,28	38,65
Árbevétel arányos nyereség	0,01	-
Vevők-szállítók aránya	-	-
Saját tőke aránya (%)	12,19	-1 419,48
Eladósodottság (%)	22,85	1 519,48
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	81,31	65,03
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	18,69	34,97

Forrás: saját számítás

A 16. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyón (E=F)	187 063	190 438	107 692	79 855
Forgóeszközök	60 672	41 529	47 488	32 932
Készletek	43 095	25 190	12 809	22 177
Rövid lejáratú kötelezettségek	84 197	85 273	86 644	75 128
Adózott eredmény	n.a	n.a	n.a	n.a
Árbevétel	n.a	n.a	n.a	n.a
Vevők	4 607	3 072	9 136	426
Szállítók	19 119	13 694	10 810	17 143
Saját tőke	78 185	85 474	8 263	4 727
Kötelezettségek	108 837	103 573	98 844	75 128
Hosszú lejáratú kötelezettségek	24 640	18 300	12 200	0
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	n.a	n.a	n.a	n.a
Pénzügyi műveletek eredménye	n.a	n.a	n.a	n.a
Eredménytartalék	0	-70 471	-64 219	-99 716

Forrás: a 16. vállalkozás 2003., 2004., 2005. évi beszámolója és felszámolási közbenső mérlege

43. táblázat A 16. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolást megelőző év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,21	0,19	0,40	0,14
Forgóeszközök aránya (%)	32,43	21,81	44,10	41,24
Árbevétel arányos nyereség	-	-	-	-
Vevők-szállítók aránya	0,24	0,22	0,85	0,02
Saját tőke aránya (%)	41,80	44,88	7,67	5,92
Eladósodottság (%)	58,18	54,39	91,78	94,08
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	77,36	82,33	87,66	100,00
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	22,64	17,67	12,34	0,00

Forrás: saját számítás

A 17. vállalkozás kiemelt mérleg- és eredménykimutatás adatai

Me. ezer Ft

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolás kezdetekor
Összes vagyon (E=F)	188 969	198 919	169 527
Forgóeszközök	71 350	91 678	80 711
Készletek	34 616	41 670	5 367
Rövid lejáratú kötelezettségek	100 360	129 854	102 751
Adózott eredmény	-1 014	-125	-1 740
Árbevétel	84 274	61 497	<i>n.a</i>
Vevők	8 441	11 383	1 348
Szállítók	49 578	49 384	<i>n.a</i>
Saját tőke	30 100	32 252	25 699
Kötelezettségek	144 447	155 768	134 003
Hosszú lejáratú kötelezettségek	44 087	25 914	31 252
Üzemi-üzleti tevékenység eredménye	11 997	8 325	<i>n.a</i>
Pénzügyi műveletek eredménye	-13 011	-9 753	<i>n.a</i>
Eredménytartalék	-156 224	-157 238	-156 002

Forrás: a 17. vállalkozás 2005. évi és felszámolási közbenső beszámolója

A 17. vállalkozás vagyoni – pénzügyi - jövedelmi helyzetének mutatószámai

Megnevezés	Felszámolást megelőző 3. év	Felszámolást megelőző 2. év	Felszámolás kezdetekor
Likviditási gyorsráta	0,37	0,39	0,73
Forgóeszközök aránya (%)	37,76	46,09	47,61
Árbevétel arányos nyereség	-0,01	0,00	-
Vevők-szállítók aránya	0,17	0,23	-
Saját tőke aránya (%)	15,93	16,21	15,16
Eladósodottság (%)	76,44	78,31	79,05
Rövid lejáratú kötelezettségek aránya (%)	69,48	83,36	76,68
Hosszú lejáratú kötelezettségek aránya (%)	30,52	16,64	23,32

Forrás: saját számítás

2. melléklet

KÉRDŐÍV

„A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető okok elemzése” című
PhD értekezéshez

A. Azonosító adatok

1. Munkája során milyen minőségben vett részt felszámolási eljárásokban?
Kérem, karikázza be a megfelelő választ.

1. Felszámoló szakember
2. Adóhatósági szakember
3. Cégbírósi szakember

2. Mióta foglalkozik felszámolásokkal, tapasztalatai milyen időszakra vonatkoznak?

..... évtől évig

3. A munkája során jellemzően érintett megye
(megyék):.....

B. Kérdések

Kérem, az alábbi kérdésekre adott válaszait a hozzá tartozó betűjel kiválasztásával jelölje.

- I. Az Ön részvételével lefolytatott felszámolások során mi a tapasztalata a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásokban való érintettségére vonatkozóan?
 - a) Tapasztalataim alapján a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának gyakorisága alacsony, felszámolásukra ritkán kerül sor.
 - b) Munkám során a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának gyakorisága hasonló volt a más termelő ágazatokhoz tartozó vállalkozások felszámolásának gyakoriságához.
 - c) A munkám során lefolytatott felszámolásokban a mezőgazdasági vállalkozások érintettsége magas volt más termelő ágazatokhoz viszonyítva.

- II. A munkája során lefolytatott felszámolások alapján hogyan ítéli meg a mezőgazdasági vállalkozások kockázatát a fizetőképtelenség kialakulásának esélyeire vonatkozóan?
- Más termelőágazatokhoz viszonyítva magasabb.
 - Más termelőágazatokhoz viszonyítva alacsonyabb.
 - A fizetőképtelenség kialakulásának kockázata hasonló a többi termelőágazathoz.
- III. Munkája során a felszámolt mezőgazdasági vállalkozások társasági formája leggyakrabban:
- Korlátolt felelősségű társaság
 - Betéti társaság
 - Szövetkezet
 - Részvénytársaság
 - Egyéb:.....
 - Az egyes formák azonos gyakorisággal kerülnek felszámolásra.
- IV. Az Ön tapasztalatai szerint mekkora a vagyontalan, eszközökkel nem rendelkező vállalkozások aránya a felszámolás alá került mezőgazdasági vállalkozásokon belül?
- Meghaladja a 75%-ot
 - Meghaladja az 50%-ot
 - Meghaladja a 25%-ot
 - Nem éri el a 25%-ot.
- V. A munkája során a mezőgazdasági vállalkozások ellen kezdeményezett felszámolási eljárások a szükséges dokumentumok, illetve felszámolásba bevonható vagyon hiányában milyen gyakran nem folytathatóak le?
- Az esetek több, mint 75%-ban.
 - Az esetek több, mint 50%-ban.
 - Az esetek több, mint 25%-ban.
 - Az esetek kevesebb, mint 25%-ban.
- VI. Tapasztalatai alapján a felszámolás alá került mezőgazdasági vállalkozások leggyakrabban mely tevékenységi körrel jellemezhetőek?
- növénytermesztés, kertészet
 - állattenyésztési tevékenység
 - növénytermelés és állattenyésztés
 - növényi eredetű termék felvásárlás-, illetve értékesítés

- e) állati eredetű termék felvásárlás-, illetve értékesítés
- f) egyéb: tevékenység

VII. Tapasztalatai alapján a mezőgazdasági vállalkozások ellen indult felszámolások leggyakrabban mely időszakra tehetőek?

- a) A Csődtörvény bevezetését követő öt éves időszakra, az 1992-1996 közötti évekre.
- b) A Csődtörvény bevezetését követő második öt éves időszakra, az 1997-2001 közötti évekre.
- c) A Csődtörvény bevezetését követő harmadik öt éves időszakra, a 2002-2006 közötti évekre.
- d) A 2007-2009 közötti évekre
- e) Az egyes időszakok között nem állapítható meg jelentős eltérés.

VIII. Tapasztalatai szerint a felszámolás alá került mezőgazdasági vállalkozások méretük alapján leggyakrabban

- a) mikrovállalkozások (a foglalkoztatottak száma kisebb 10 főnél, a mérlegfőösszeg, vagy az éves nettó árbevétel kisebb 2 millió EUR-nál)
- b) kis- vagy középvállalkozások (a foglalkoztatottak száma kisebb 250 főnél, a mérlegfőösszeg kisebb 43 millió EUR-nál, vagy az éves nettó árbevétel kisebb 50 millió EUR-nál)
- c) nagyvállalkozások (a foglalkoztatottak száma nagyobb 250 főnél, a mérlegfőösszeg nagyobb 43 millió EUR-nál, vagy az éves nettó árbevétel nagyobb 50 millió EUR-nál)
- d) nincs jelentős eltérés az egyes méretkategóriák között.

IX. Az Ön tapasztalatai szerint ki a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának kezdeményezője leggyakrabban?

- a) Adóhatóság (APEH, helyi önkormányzat, VPOP)
- b) Hitelt nyújtó pénzintézet
- c) Szállító
- d) Az adós szervezet
- e) Egyéb:.....

X. A munkája során felszámolásra került mezőgazdasági vállalkozások jellemzően

- a) adóhatósági tartozásaikat halmozzák fel (APEH, helyi önkormányzat, VPOP)
- b) banki hiteltartozásaikat halmozzák fel
- c) szállítókkal szembeni tartozásaikat halmozzák fel
- d) a munkavállalókkal szembeni kötelezettségeiket halmozzák fel
- e) egyéb, tartozásaikat halmozzák fel.

- XI. A fizetéseképtelenség kialakulása a mezőgazdasági vállalkozások elleni felszámolások során szerzett tapasztalatai alapján jellemzően külső-, azaz a vállalkozástól független, vagy belső-, a vállalkozástól függő okokra vezethető vissza?
- a) Külső okokra.
 - b) Belső okokra.
 - c) A külső és belső okok azonos arányban idézik elő a mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelenségét.
- XII. A felszámolt mezőgazdasági vállalkozások esetében tapasztalatai alapján, melyek a fizetéseképtelenség kialakulásának leggyakoribb külső okai?
- a) Piaci környezet radikális változása.
 - b) A tudományos- és technikai környezet gyors ütemű változása.
 - c) A gazdaságpolitikai környezet kiszámíthatatlan változása.
 - d) Kedvezőtlen természeti jelenségek.
 - e) A mezőgazdasági ágazat általános válsága.
 - f) A piacokat jelentő térségek nehéz helyzete.
- XIII. A felszámolt mezőgazdasági vállalkozások esetében tapasztalatai alapján, melyek a fizetéseképtelenség kialakulásának leggyakoribb belső okai?
- a) Vezetési hibák, hiányosságok.
 - b) Rossz szervezeti struktúra.
 - c) Nem megfelelő munkaerő alkalmazása.
 - d) A rendelkezésre álló kapacitások kihasználatlansága.
 - e) Tőkehiány.
 - f) Ellenőrzés hiánya.
 - g) A kereslet és a piaci részesedés csökkenése.
- XIV. A munkája során felszámolás alá került mezőgazdasági vállalkozások fizetéseképtelensége a hatékony termeléshez szükségesnél kedvezőtlenebb eszköz ellátottság (nem megfelelő nagyságú, illetve elavult eszközállomány) milyen arányban vezethető vissza tapasztalatai alapján?
- a) Az eljárások több mint 75%-ban.
 - b) Az eljárások több mint 50%-ban.
 - c) Az eljárások több mint 25%-ban.
 - d) Az eljárások kevesebb, mint 25%-ban.

- XV. A munkája során felszámolás alá került növénytermelő vállalkozások fizetési képtelenségéhez a kedvezőtlen időjárási jelenségek következtében elmaradt termés milyen arányban járult hozzá?
- a) Az eljárások több mint 75%-ban.
 - b) Az eljárások több mint 50%-ban.
 - c) Az eljárások több mint 25%-ban.
 - d) Az eljárások kevesebb, mint 25%-ban.
- XVI. Tapasztalatai alapján a felszámolás alá került mezőgazdasági vállalkozások fizetési képtelenségének kialakulásában - a hitelállománnyal összefüggésben - a magas tőketörlesztés és kamatfizetési kötelezettség milyen gyakran játszott szerepet?
- a) Az eljárások több mint 75%-ban.
 - b) Az eljárások több mint 50%-ban.
 - c) Az eljárások több mint 25%-ban.
 - d) Az eljárások kevesebb, mint 25%-ban.
- XVII. A munkája során szerzett tapasztalatai szerint a felszámolás alá került mezőgazdasági vállalkozások fizetési képtelenségéhez milyen gyakran járultak hozzá a vezető nem megfelelő mezőgazdasági, termelési ismeretei?
- a) Az eljárások több mint 75%-ban.
 - b) Az eljárások több mint 50%-ban.
 - c) Az eljárások több mint 25%-ban.
 - d) Az eljárások kevesebb, mint 25%-ban.
- XVIII. Tapasztalatai alapján a felszámolás alá került mezőgazdasági vállalkozások fizetési képtelenségéhez vezető okok között milyen gyakran jellemző, hogy a vezető nem rendelkezik megfelelő gazdasági-pénzügyi ismeretekkel?
- a) Az eljárások több mint 75%-ban.
 - b) Az eljárások több mint 50%-ban.
 - c) Az eljárások több mint 25%-ban.
 - d) Az eljárások kevesebb, mint 25%-ban.
- XIX. Munkája során a felszámolás alá került mezőgazdasági vállalkozások fizetési képtelenségének kialakulásában milyen gyakran játszik szerepet a rossz munkaszervezéssel összefüggő, kedvezőtlen hatékonyság?
- a) Az eljárások több mint 75%-ban.
 - b) Az eljárások több mint 50%-ban.

- c) Az eljárások több mint 25%-ban.
- d) Az eljárások kevesebb, mint 25%-ban.

XX. Tapasztalatai alapján milyen gyakran említhetőek a mezőgazdasági vállalkozások fizetésektelenségének okai között a különböző mezőgazdasági termékek esetében jelentkező piaci zavarok?

- a) Az eljárások több mint 75%-ban.
- b) Az eljárások több mint 50%-ban.
- c) Az eljárások több mint 25%-ban.
- d) Az eljárások kevesebb, mint 25%-ban.

XXI. A meghatározó élelmiszeripari vállalkozások (pl. Hajdú-Bét) felszámolásával összefüggésben tapasztalatai alapján megfigyelhető-e a mezőgazdasági vállalkozások ellen indított felszámolások számának növekedése?

- a) Igen, a nagy élelmiszeripari vállalkozások felszámolása miatt jelentősen nőtt a mezőgazdasági vállalkozások ellen indított felszámolások száma.
- b) A meghatározó élelmiszeripari fizetésektelensége előidézte mezőgazdasági vállalkozások felszámolását, de az ellenük indult eljárások számát nem növelte jelentősen.
- c) A nagy élelmiszeripari vállalkozások felszámolása és a mezőgazdasági vállalkozások felszámolása között nem tapasztalható szoros összefüggés.

XXII. Tapasztalatai szerint a mezőgazdasági vállalkozások felszámolása a vállalati válságjelek időben történő észlelésével milyen gyakran lett volna megelőzhető?

- a) Az eljárások több mint 75%-ban.
- b) Az eljárások több mint 50%-ban.
- c) Az eljárások több mint 25%-ban.
- d) Az eljárások kevesebb, mint 25%-ban.

XXIII. Az Ön által tapasztalt leggyakoribb, fizetésektelenséget előidéző okok alapján, az alábbi lehetőségek közül melyik hármat tartaná legalkalmasabbnak a mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának megelőzésére:

- a) A megfelelő vezetői struktúra kialakítása.
- b) A megfelelő munkaszervezés a hatékonyság fokozása érdekében.

- c) Az ágazat eszköz beszerzéseinek a jelenlegi szintnél nagyobb mértékű támogatása.
- d) Az ágazat sajátosságaihoz illeszkedő kedvezményes hitelezési rendszer kialakítása.
- e) Hatékony vezetői információs rendszer kialakítása és működtetése.
- f) Termelésszerkezet átalakítása a piaci alkalmazkodóképesség javítása érdekében.
- g) A termékek feldolgozottságának növelése a magasabb jövedelem elérése érdekében.
- h) Mezőgazdasági biztosítás megkötése a természeti és egészségügyi kockázatok csökkentése érdekében.
- i) Új piaci lehetőségek felkutatása, hatékony marketing.
- j) Hatékonyabb követeléskezelés.
- k) A tőkeerősség növelése érdekében új befektetők bevonása.

XXIV. Hazánk Európai Unióhoz történő csatlakozását követően a mezőgazdaság jövedelmi helyzete javult. Ezzel összefüggésben tapasztalta e-, hogy csökkent a mezőgazdasági vállalkozások ellen indított felszámolások gyakorisága?

- a) igen
- b) nem
- c) nem tapasztalható jelentős változás.

IRODALOMJEGYZÉK

- 1) 114/1997. (VII.1.) Kormányrendelet a felszámolás és végelszámolás időszaka alatti feladatokról
- 2) 1991. évi IL. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról
- 3) 2000. évi C. törvény a számvitelről
- 4) ADÓ- ÉS PÉNZÜGYI ELLENŐRZÉSI HIVATAL (2006): Bulletin. Tájékoztató az APEH 2005. évi tevékenységéről.
http://www.apeh.hu/data/cms1551/bulletin_2005.pdf
- 5) ADÓ- ÉS PÉNZÜGYI ELLENŐRZÉSI HIVATAL (2007): Bulletin. Tájékoztató az APEH 2006. évi tevékenységéről.
http://www.apeh.hu/data/cms28860/Bulletin_2006.pdf
- 6) ADÓ- ÉS PÉNZÜGYI ELLENŐRZÉSI HIVATAL (2008): Bulletin. Tájékoztató az APEH 2007. évi tevékenységéről.
http://www.apeh.hu/data/cms43384/bulletin_2007_hu.pdf
- 7) ALTMAN, E.I. (1968): Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. Journal of Finance, Chicago, September 1968, 589-609.p.
- 8) ALTMAN, E.I., HALDEMAN, R., NARAYANAN, P. (1977): Zeta Analysis: A New Model to Identify Bankruptcy Risk of Corporations. Journal of Banking & Finance vol. 1., Chicago, 1977, 29-54.p.
- 9) ARUTYANJAN, A. (2002): A mezőgazdasági vállalkozások fizetési képességének előrejelzése (PhD értekezés), Gödöllő, 26-31.p.
- 10) BEAVER, W.H. (1966): Financial Ratios as Predictors of Failures. Empirical Research in Accounting, Selected Studies, New York, 1966, 11-24.p.
- 11) BETTS, J., BELHOUL, D. (1987): The Effectiveness of Incorporating Stability Measures in Company Failure Models. Journal of Business Finance & Accounting, vol. 16. No.3., Chicago, 361-383.p.

- 12) BOOTH, S.A. (1993): Management Strategy. Competition and Change in Modern Enterprises. T.J.Press Ltd., Padstow, Cornwall. 85-142.p.
- 13) BRYMAN, A., CRAMER, D. (2005): Quantitative Data Analysis with SPSS 12 and 13 (A Guide for Social Scientists). Routledge, Hove, East Sussex. 112-119.p.
- 14) COFACE AUSTRIA- COFACE CENTRAL EUROPE (2007): Country Report for Investors and Experts: Hungary.
http://www.coface.com/CofacePortal/ShowBinary/BEA%20Repository/CE/en/EN/documents/infocorner/Country_Report/CountryReport_2007_HU_EN
- 15) COFACE HUNGARY (2008): A harmadik negyedévi adatok szerint még nem volt érezhető a globális pénzügyi válság hatása. (Sajtóközlemény 2008.11.18.)
http://www.coface.hu/CofacePortal/HU/hu_HU/pages/home/bemutakozas/Hirek_es_Rendezvenyek/sajtokozlomenyek/2008?news=20081118
- 16) COFACE HUNGARY (2009): 2008 a tömeges bedőlések éve volt, újabb válságos évre számít a Coface. (Sajtóközlemény 2009.01.14.)
http://www.coface.hu/CofacePortal/HU/hu_HU/pages/home/bemutakozas/Hirek_es_Rendezvenyek/sajtokozlomenyek?news=090113
- 17) COFACE HUNGARY (2009): Leminősítések... (Sajtóközlemény 2009.01.27.)
http://www.coface.hu/CofacePortal/HU/hu_HU/pages/home/bemutakozas/Hirek_es_Rendezvenyek/sajtokozlomenyek?news=090127
- 18) CREDITREFORM (2009): Végelszámolások, csődeljárások, felszámolások.
<http://www.foe.hu/uploads/docs/vegelszamolasok.pdf>
- 19) CSŐKE, A. (1993): Csődjog 1993. Századvég Kiadó, Budapest, 330.p.
- 20) CSŐKE, A. (1997): Csőd, felszámolás, végelszámolás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 149.-401.p.
- 21) CSŐKE, A. (2002): Csődtörvény a statisztika tükrében.
http://www.foe.hu/hirek/2002/csodt_stat.php
- 22) DEAKIN, E.B. (1972): A Discriminant Analysis of Predictors of Business Failure. Journal of Accounting Research, 10-1 (Spring), Chicago, 1972, 167-179.p.

- 23) DEVLIN, E.S. (2007): Crisis Management Planning and Execution.
Taylor & Francis Group, LLC. Boca Raton. 9-24.p.
- 24) DOEG, C. (2005): Crisis Management in the Food and Drinks Industry. A Practical Approach. Springer Science + Business Media, Inc.. New York. 11-36.p.
- 25) ERDŐS, K. (2001): A magyarországi cégek és a fizetési képtelenségi eljárások főbb adatainak és jellemzőinek áttekintése (1992-2001).
<http://www.foe.hu/hirek/2001/fikeptel.php>
- 26) ERDŐS, K. (2003): A magyarországi cégek és a fizetési képtelenségi eljárások főbb adatai a Csődtörvény hatályossága alatt (1992-2003).
http://www.foe.hu/uploads/docs/magyarorszagi_cegek_II.doc
- 27) ERDŐS, K. (2005): A hazai csődjog átfogó reformjának kérdései.
http://www.foe.hu/uploads/docs/csodjog_reform_kerd_2005.doc
- 28) ERDŐS, K. (2007): A magyarországi cégek és a fizetési képtelenségi eljárások főbb adatainak alakulása (1992-2007).
http://www.foe.hu/uploads/docs/magyaror_cegek_92-07.doc
- 29) ERŐS, J. (1997): A felszámolás, a végelszámolás, a csőd számvitele. Kortax Kft, Budapest, 20-56.p.
- 30) ERŐS, J. (1997): Számviteli feladatok a felszámolás és a végelszámolás időszaka alatt. Számvitel és Könyvvizsgálat. 7-8.szám, 1997. július-augusztus, Budapest, 316-318.p.
- 31) ERTSEY I. (2002): Idősorok elemzése. In: SZŰCS I. (szerk.): Alkalmazott statisztika. Agroinform Kiadó, Budapest, 345-405. p.
- 32) ERTSEY I., FENYVES V. (2003): A gazdasági elemzés során alkalmazott alapvető statisztikai módszerek. In: BÁCS Z., ORBÁN I. (szerk.) Gazdasági adminisztráció, szerződések, Campus Kiadó, Debrecen 97-111. p.
- 33) FALUS, I., OLLÉ, J. (2000): Statisztikai módszerek pedagógusok számára. Okker Kiadó, Budapest, 329-349.p.
- 34) FAZEKAS, B. (2007): Vállalati változtatás és válságmenedzsment és alkalmazott pénzügyi módszerek (Diplomadolgozat), Gödöllő, pp. 31-34.

- 35) FELSZÁMOLÓK ÉS VAGYONFELÜGYELŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE
(2004): Az új fizetéképtelenségi törvény koncepciója.
<http://www.foe.hu/hirek/2004/konc0407014.php>
- 36) FELSZÁMOLÓK ÉS VAGYONFELÜGYELŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE
(2009): A cégek főbb adatai a Csódtörvény (1993-2008) hatályossága alatt.
http://www.foe.hu/uploads/docs/a_cegek_fobb_adatai_cstv_hatalyossaga_alatt.pdf
- 37) FLAGG, J.C., GIROUX, G.A. (1991): Predicting Corporate Bankruptcy Using Failing Firms. Review of Financial Economics, vol.1., Maryland, 159-167.p.
- 38) FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI MINISZTERIUM
(2008): A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar számokban (2007)
<http://www.fvm.hu/doc/upload/200711/magyarmejszamokban2007b.pdf>
- 39) GYÓRFI, A. (2009): Gondolatok a csódtörvény küszöbön álló módosításáról.
<http://www.foe.hu/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=811&cntnt01returnid=63>
- 40) HEARIT, K.M. (2006): Crisis Management by Apology. Corporate Response to Allegations of Wrongdoing. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., New Jersey, 40-57.p.
- 41) HEINE, M.L. (2000): Predicting Financial Distress of Companies: Revisiting the Z-Score and Zeta® Models. Stern School of Business, New York University, July 2000, New York, 53.p.
- 42) HOSSARI, G. (2007): Benchmarking New Statistical Techniques in Ratio-Based Modelling of Corporate Collapse. International Review of Business Research Papers, vol.3. No.3. August 2007, Melbourne, 141-161.p.
- 43) <http://www.opten.hu>
- 44) IMRE, B. (2007): A csődmodellek története és fejlődése. E-tudomány. 2007/3. szám, Budapest, pp. 30-36.

- 45)JOHNSEN, T., MELICHER, R.W. (1994): Predicting Corporate Bankruptcy and Financial Distress: Information Value Added by Multinomial Logit Models. Journal of Economics & Business, vol.46. No.4, Maryland, 1994, 269-286 p.
- 46)Kalkulátor.hu, <http://www.kalkulator.hu/?fejezet=93&label=V>
- 47)KARAKÓ, K.(2003): A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának számviteli feladatai (Diplomadolgozat), Debrecen, 6.p.
- 48)KARDOS, P., SZAKÁCS,I., TÓTH, M. (2009): A számvitel nagy kézikönyve 2009. Complex Kiadó Kft., Budapest. 1063-1072.p.
- 49)KATITS, E. (2000): A vállalati válságkezelés pénzügyi módszerei. Perfekt, Budapest, 21-45 p.
- 50)KECSKEMÉTY L., IZSÓ L. (2005): Bevezetés az SPSS programrendszerbe. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 272-277. p.
- 51)KESZTHELYI, SZ. (2008): A tesztüzemi információs rendszer 2007. évi eredményei. Agrárgazdasági Információk. 4. szám, 2008, Budapest,13-15.p.
- 52)KISS, G. (1992): Csődeljárás, felszámolási eljárás, végelszámolás a gyakorlatban. Saldo, Budapest, 65.p.
- 53)KOZMA, A. (2002): Vázlatok a számvitel tanulásához 3. kötet. Keletlombard Kft., Debrecen. 46-65.p.
- 54)KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2008): Mezőgazdasági számlarendszer, 2007. Statisztikai Tükör. II. évfolyam. 141. szám. 2008. november, Budapest, 1-5.p.
- 55)KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2009): A regisztrált gazdasági szervezetek száma, 2008. II. félév. Gyorstájékoztató. 29. szám. 2009. február, Budapest, pp. 1-2.p.
- 56)LEECH, N.L., BARRETT, K.C., MORGAN, G.A. (2004): SPSS for Intermediate Statistics. Use and Interpretation. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.,New Jersey. 189-192.p.
- 57)LENNOX, C. (1999): Identifying Failing Companies: A Re-evaluation of the Logit, Probit and DA Approaches. Journal of Economics & Business, vol.51. No.4. 1999, Maryland, 347-364 p.

- 58) LINCOLN, M. (1984): An Empirical Study of the Usefulness of Accounting Ratios to Describe Levels of Insolvency Risk. *Journal of Banking and Finance*, vol.8. No.2. 1984, Maryland, 321-340.p.
- 59) LO, A.W. (1986): Logit versus Discriminant Analysis: A Specification Test and Application to Corporate Bankruptcies. *Journal of Econometrics*, vol.31. No.2. 1986, Maryland, 151-178.p.
- 60) LOCK, D. (1988): *Project Management*. Gower Publishing Ltd., Hampshire. 99-113.p.
- 61) MISÁKNÉ SCHMIDT, E.(2008): Amikor még nem lehetett érezni a válság hatását. <http://www.pbkik.hu/index.php?id=11558&print=1>
- 62) MITROFF, I.I. (2001): *Managing Crises Before They Happen*. AMACOM, New York. 2-26.p.
- 63) NORTON, C.L., SMITH, R.E. (1979): A Comparison of General Price-Level and Historical Cost Financial Statements in the Prediction of Bankruptcy. *Accounting Review*, vol.54. No.1. 1979, Austin, 78-94.p.
- 64) NOSZKAY, E.(2002): *A válságmenedzsment és hazai gyakorlata*, Szent István Egyetem, Gödöllő, 12.p.
- 65) PATAK, P. (2009): Milyen kilátásai vannak egy magyar vállalkozásnak 2009-ben? http://www.polgariszemle.hu/app/interface.php?view=v_article&ID=306
- 66) PEERS, I. (1996): *Statistical Analysis for Education and Psychology Researchers*, Falmer Press, London-Washington, 1996, 57-69.p.
- 67) PFAU, E (1998): *A mezőgazdasági vállalkozások termelési tényezői, erőforrásai*. Debreceni Agrártudományi Egyetem, Mezőgazdaságtudományi Kar, Vállalatgazdaságtani Tanszék, Debrecen, 1998, 8-21. p., 39-48. p.
- 68) PISKOLTI, S. (1994): *Csödterápia*. Co-Nex-Traiding Bt., Budapest, 1994, 285. p.
- 69) ROBERTS, A.R. (2005): *Crisis Intervention Handbook: Assessment, Treatment, and Research*, Third Edition. Oxford University Press, New York. 35-63.p.

- 70)RÓTH, J., ADORJÁN, CS., LUKÁCS, J., VEIT, J. (2008): Számviteli esettanulmányok 2008. Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft., Budapest. 488-491.p.
- 71)SHARMA, S., MAHAJAN, V. (1980): Early Warning Indicators of Business Failure. Journal of Marketing, vol.44. No.4. 1980, Chicago, 80-89.p.
- 72)SPRINGATE, G.L.V. (1978): Predicting the Possibility of Failure in a Canadian Firm. <http://www.sands-trustee.com/insolart.htm>
- 73)SZABÓ, G. (1998): Élelmiszer-gazdaságtan. PATE Állattenyésztési Kar, Ökonómiai és Szervezési Intézet, Agrárgazdaságtani és Marketing Tanszék, Keszthely, 3.p., 21.p., 127-137.p.
- 74)SZANYI, M. (1999): Csőd, felszámolás, végelszámolás mint a privatizáció módja. GJW-CONSULTATIO Konzorcium, Budapest, 12-67 p.
- 75)SZÉKELY, CS., PÁLINKÁS, P. (2008): Kockázatkezelés az európai mezőgazdasági vállalkozásokban. Agrofórum. 19. évfolyam. 11. szám. 2008, Budapest, 13-21.p.
- 76)SZOCIÁLIS ÉS MUNKAÜGYI MINISZTERIUM (2007): Tájékoztató az OÉT Bér és Kollektív Megállapodások Bizottsága részére a Munkaerőpiaci Alap bérgarancia alaprészének 2006. évi működéséről.
<http://www.vd.hu/db/03/24/m00000324.doc>
- 77)TÓTH, E. (2000): Az átalakult mezőgazdasági szövetkezetek gazdálkodásának főbb jellemzői
http://www.akii.hu/kiadvany/intezeti_kiadvanyok/magyar/AKII_TANULMAN_YOSSZEFOGLALOK/2000-11_Toht_Erzsebet.htm
- 78)UDOVECZ, G. (2008): Alkalmazkodási kényszerben a magyar agrárgazdaság. Gazdálkodás. LII. évfolyam, 1. szám, 2008, Budapest, pp. 4-11.
- 79)Válságfüzet, 2007
http://www.nomad.hu/~orsi/krfborasz/alk_uzemtan/Valsag_fuzet
- 80)VERES J., TIHANYI L. (1991): Válságmenedzselés csőd helyett. OMIKK, Budapest, 25. p.

81) VIRÁG, M. (1996): Pénzügyi elemzés, csődelőrejelzés. Kossuth Kiadó, Budapest, 71-100. p.

82) www.ksh.hu

83) ZMIJEWSKI, M. (1984): Methodological Issues Related to the Estimation of Financial Distress Prediction Models. Journal of Accounting Research (22) 1984, Chicago, 59-82.p.

PUBLIKÁCIÓK AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN

Tudományos könyv/könyvrészlet magyar nyelven

- 1. Kotormán A. (2005):** Társasági adó. Helyi adók. Nyugdíj, és egészségbiztosítási járulékok, EHO. Munkaadói és munkavállalói járulék. Az adózás rendje. In Vállalkozások pénzügyei és elszámolása. Bács Z.-Fenyves V. (szerk.) Szaktudás Kiadó Ház, 2005. 161-169.p., 176-192.p. 0,15
- 2. Kotormán A. (2007):** A felszámolási eljárás számviteli feladatai Bulgáriában. In Elszámolási célok, feladatok és a számvitel oktatása. Bács Z.- Jávor A. (szerk.) Debreceni Egyetem Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, 2007. 75-80.p. 0,15

Külföldön idegen nyelven teljes terjedelemben megjelent előadás

- 3. Kotormán A. (2002):** The Possibilities of Development, Survival and Liquidation in the Food Industry in the Debrecen Region. International Conference „Agricultural and Food Sciences Processes and Technologies” Lucian Blaga University of Sibiu, Sibiu 2002. október 31-november 1. 269-276. p. 0,3
- 4. Kotormán A. (2002):** Crisis Management in the Food Sector. International Conference „Agricultural and Food Sciences Processes and Technologies” Lucian Blaga University of Sibiu, Sibiu 2002. október 31-november 1. 263-269.p. 0,3

Magyarországon idegen nyelven teljes terjedelemben megjelent előadás

- 5. Kotormán A. (2002):** Characteristics of Agricultural Enterprises' Liquidation. A gazdaságtudomány fiatal kutatóinak második gödöllői nemzetközi konferenciája, Gödöllő 2002. október17-18. Volume I. 170-178. p. 0,15

Magyar nyelven megjelent előadás idegen nyelvű összefoglalóval

- 6. Kotormán A. (2001):** A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának számviteli feladatai és gyakorlati tapasztalatai-különös tekintettel Hajdú-Bihar megyére. Országos Tudományos Diákköri Konferencia, Sopron, 2001. április 17-20. 45.p.. 0,1

- 7. Kotormán A.** (2003): A felszámolási eljárás számviteli kérdései hazánkban és az Európai Unióban. „Agrárgazdaság, vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén” Nemzetközi Konferencia. Debreceni Egyetem ATC Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Debrecen, 2003. április 01-02. 259.p.+CD 0,1
- 8. Kotormán A.** - Herczeg A. – Bács Z. (2007): A felszámolási eljárás számviteli feladatai Magyarországon és Bulgáriában. Agrárgazdaság, Vidékfejlesztés, Agrárinformatika Nemzetközi Konferencia (AVA3), Debreceni Egyetem AMTC Agrárgazdasági- és Vidékfejlesztési Kar, Debrecen, 2007. március 20-21., CD 0,03
- 9. Kotormán A.** (2002): A felszámolást megelőző válsághelyzet a mezőgazdaságban XLIV. Georgikon Napok. Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, Keszthely 2002. szeptember 26.-27. 122.p.+CD 0,1

Magyar nyelvű tudományos folyóirat idegen nyelvű összefoglalóval

- 10. Kotormán A.** (2009): A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető okok elemzése a fizetésképtelenség megelőzése érdekében. Gazdálkodás, LIII. évfolyam, 4. szám. Budapest, 2009. augusztus. 364-369.p. 0,2

Idegen nyelvű tudományos folyóirat

- 11. Kotormán A.** (2009): A Study of the Causes Leading to the Liquidation of Agricultural Enterprises, APSTRACT, Applied Studies In Agribusiness And Commerce, Vol.3. Numbers 5-6. 2009, Budapest, 2009. augusztus. 123-127.p. 0,4

Összesen: 1,98

TÁBLÁZATJEGYZÉK

- 1. táblázat** Az újonnan indult felszámolási eljárások számának alakulása (1996-2008)
7. oldal
- 2. táblázat** A fizetéseképtelenségi eljárásokban legtöbbször érintett ágazatok
(2008. január-szeptember) 23. oldal
- 3. táblázat** A vizsgált vállalkozások kiemelt jellemzői
26. oldal
- 4. táblázat** Felszámoló és az adóhatósági szakemberek válaszaik közötti különbség
74. oldal
- 5. táblázat** 10 év alatti és 10 év feletti szakmai tapasztalattal rendelkező szakemberek
véleménye közötti különbség 74. oldal
- 6. táblázat** A vizsgált vállalkozásokra jellemző Altman féle Z együttható
85. oldal
- 7. táblázat** A vizsgált vállalkozásokra jellemző Z együttható Springate modellje alapján
89. oldal
- 8. táblázat** A vizsgált vállalkozásokra jellemző módosított Springate féle Z együttható
92. oldal

ÁBRAJEGYZÉK

- 1. ábra** Megkezdett csődeljárások számának alakulása (1992-1996) 6. oldal
- 2. ábra** Közzétett, megindított felszámolási eljárások számának alakulása (1992-1996) 6. oldal
- 3. ábra** A mezőgazdasági társas vállalkozások jogi forma szerinti megoszlása (2007) 20. oldal
- 4. ábra** A mezőgazdasági vállalkozások ellen indult felszámolási eljárások aránya (1992-2000) 22. oldal
- 5. ábra** A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásban való érintettsége I. 61. oldal
- 6. ábra** A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásban való érintettsége II. 62. oldal
- 7. ábra** A mezőgazdasági vállalkozások kockázatának megítélése I. 63. oldal
- 8. ábra** A mezőgazdasági vállalkozások kockázatának megítélése II. 64. oldal
- 9. ábra** A felszámolt mezőgazdasági vállalkozások jellemző jogi formája I. 65. oldal
- 10. ábra** A felszámolt mezőgazdasági vállalkozások jellemző jogi formája II. 66. oldal
- 11. ábra** A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásában leggyakrabban érintett időszakok 67. oldal
- 12. ábra** A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának kezdeményezői 68. oldal

- 13. ábra** A fizetéképtelenné vált mezőgazdasági vállalkozások által felhalmozott kötelezettségek 70. oldal
- 14. ábra** A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető külső okok 71. oldal
- 15. ábra** A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásához vezető belső okok 72. oldal
- 16. ábra** A mezőgazdasági vállalkozások felszámolásának megelőzésére alkalmazható eszközök 73. oldal
- 17. ábra** A likviditási gyorsráta alakulása a felszámolást megelőző három évben 78. oldal
- 18. ábra** A forgóeszközök arányának alakulása a felszámolást megelőző három évben 80. oldal
- 19. ábra** Az árbevétel arányos nyereség alakulása a felszámolást megelőző három évben 81. oldal
- 20. ábra** A vevők-szállítók aránya mutatószám alakulása a felszámolást megelőző három évben 83. oldal